

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ENSTİTÜSÜ

CUMHURİYET DÖNEMİNDE TERÖR VE ETKİLERİ

Yüksek Lisans Tezi

Yıldırım ULUPINAR

İzmir - 2015

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ENSTİTÜSÜ

CUMHURİYET DÖNEMİNDE TERÖR VE ETKİLERİ

Yüksek Lisans Tezi

Yıldırım ULUPINAR

Tez Danışmanı:
Prof. Dr. Kemal ARI

İzmir - 2015

DOKUZ EYLÖL ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ SAVUNMA SINAVI TUTANAĞI

Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı Başkanlığı

Tarih :20.01.2016
Sayı :71225727-302-14-05/63

ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı A.İ.İ.T. Yüksek Lisans programı 2013880133 numaralı öğrencisi **Yıldırım ULUPINAR** ile ilgili Yüksek Lisans tez savunma sınavı tutanağı aşağıdadır
Gereğini arz ederim.

Prof. Dr. Bülent ÇUKUROVA
Anabilim Dalı Başkanı

SINAV TUTANAĞI

Tez sınav jürimiz tarafından incelenen "**CUMHURİYET DÖNEMİNDE TÜRKİYE'DE TERÖR (NEDENLERİ VE GELİŞİMİ)**" başlıklı Yüksek Lisans tezi ile ilgili olarak jürimiz 20/01/2016 tarihinde saat: 11.00 'da toplanarak aşağıda belirtilen şekilde işbölümü yaptıktan sonra adayın tez savunmasını dinlemiştir. Yönetmelik gereğince adaya tezi ile ilgili sorular yöneltilmiş ve tartışmalardan sonra adayın tezi hakkında aşağıdaki karar verilmiştir.

KABUL edilmesine

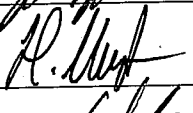

Oy Birliği ile

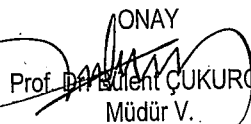
BAŞARI NOTU: (85) *Sabancız*

RED edilmesine

Salt Çoğunlukla

(**) DÜZELTME verilmesine

Tez Sınav Jürisi	Unvanı, Adı Soyadı	İmza
Tez Danışmanı	Prof. Dr. Kemal ARI	
Üye	Doç. Dr. Hasan MERT	
Üye	Yrd. Doç. Dr. Fevzi ÇAKMAK	

ONAY

Prof. Dr. Bülent ÇUKUROVA
Müdür V.

(**) Tezi hakkında düzeltme kararı verilen öğrenci, en geç üç ay içinde gerekli düzeltmeleri yaparak tezini aynı jüri önünde tekrar savunur.

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum Cumhuriyet Döneminde Terör Ve Etkileri adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

...../...../.....

Yıldırım ULUPINAR

ÖZET

Geçmişten günümüze Türkiye'nin en önemli sorunlarının başında terör olayları gelir. Yaşanan terör olayları ülkeye her yönden büyük zarar vermiş ve bugün bile hala çözüm bekleyen bir konu olarak karşımızda durmaktadır. Bu kadar büyük bir sorun olmasına karşın, konu ile ilgili yazılmış kaynaklara bakıldığında tarihsel, sosyal, kültürel ve ekonomik boyutlarıyla yeterince bilimsel araştırma yapılmadığı görülür. Daha da ötesi, Türkiye tarihinin her döneminde yoğun terör olaylarıyla uğraşmış olmasına karşın bu olayları bir bütünlük içinde veren akademik çalışmalar da yoktur.

Bu çalışmada Cumhuriyetin ilanından günümüze kadar Türkiye'nin şahit olduğu terör olaylarının genel bir görüntüsünün verilmesine çalışılmıştır. Bu yapılırken ülke tarihi değişik evrelere ayrılarak, her bir evrenin kendi özelliği içinde o dönemde yaşanan terör olayları irdelenmek istemiştir. Nitekim cumhuriyetin ilanı günleri ile günümüzde yaşanan terör olayları arasında terörün oluş nedeni, boyutları ve etkileri yönünden büyük farklar görülmektedir. Günümüzde terörü yaratan nedenler daha da farklılaştığı gibi, aynı zamanda terör üreten merkezlerin kullandığı yöntemler, ulaşmak istediği hedefler ve araçlar da değişmiştir. Tarihsel çizgiye ve günümüzdeki boyutlarına bakıldığı zaman, Türkiye'nin terör sorunlarını çözebilmek için oldukça zaman geçmesi gerekeceği anlaşılmaktadır. Bu nedenle, konunun tarihsel yönünün ana hatlarıyla bir bütünlük olarak bilinmesi, geleceğin planlanmasında da güçlü bir etken olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Terör, Türkiye, Türkiye'de Terör, Siyaset ve Terör, PKK...

ABSTRACT

Terror has always been at the top of Turkey's agenda from past to present time. Events of terror caused damages in several areas and even today stands as one of the major problems waiting for solutions. Although the problem is very serious, when we examine the sources written on this subject, we come across with the fact that there has not been sufficient enough scientific researches considering historical, cultural, economic and social aspects of the issue. Even more, despite the fact that Turkey has always dealt with intensive terror events, there has not been any academic studies that embrace the issue with integrated approach.

This study aims to give a general overview of terror events Turkey had witnessed from the proclamation of the republic up to present time. The history of the country was divided into several phases and terror events of that period were evaluated due to the specific characteristics of those phases. Hence, there are considerable differences of terror events beginning with the proclamation of republic to present time considering how they occur, their dimensions and effects. Today, not only the reasons that terror is derived have become different, but methods of the centers that produce terror, their targets and tools have also changed. When we look at historical line and current dimensions, it is understood that Turkey needs long time to solve her terror problems. Thus, having information on the historical dimensions of the issue with an integrated approach would contribute to the future plans.

Keywords: Terror, Turkey, Terror in Turkey, Politics and Terror, PKK...

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	II
ABSTRACT	III
ÖNSÖZ	VI
GİRİŞ	1

I.BÖLÜM

KURUMSAL ÇERÇEVE VE TARİHSEL SÜREÇ

1. Türkiye’de Terörü Yaratan Etkenler ve Terörün Türleri.....	13
1.1. Türk Hukukunda Terör.....	17
1.2. Etnik Terör	20
1.3. Din İstismarına Dayanan Terör	23

II. BÖLÜM

CUMHURİYET’İN İLK TERÖR EYLEMLERİ

1. Etnik Terör Örnekleri Olarak “Ağrı İsyancıları” Ve “Dersim Ayaklanması”	27
1.1. Ağrı İsyancıları (1926-1930).....	27
1.2. Dersim Ayaklanması	30
2. Din İstismarına Dayanan Terör Örnekleri Olarak “Şeyh Said Ayaklanması” Ve “Menemen Olayı”	35
2.1. Şeyh Said Ayaklanması.....	35
2.2. Menemen Olayı.....	38

III. BÖLÜM

ÇOK PARTİLİ DÖNEMDE TÜRKİYE’DE ETNİK TERÖR

1. Bir Etnik Terör Örgütü Olarak Asala ve Kökeni	43
1.1. Asala ve Uluslararası İlişkileri	49
2. Bir Etnik Ayrılıkçı Hareket Olarak PKK Terörü	51
2.1. Ayrılıkçı Kürt Hareketinin Tarihçesi	53
2.1.1. Partiye Karkeren Kurdistane (PKK) Terör Örgütü	56
2.1.2. 1 Mart Tezkeresine Doğru	62
3. PKK'nın Uluslararası İlişkilerdeki Rolü	68
3.1. Avrupa Devletleri İle İlişkisi	70
3.2. Balkan Devletleri İle İlişkisi	75
3.3. Ortadoğu Devletleri İle İlişkisi.....	79
3.4. Amerika Birleşik Devletleri İle İlişkisi.....	82

IV. BÖLÜM

DİN İSTİSMARINA DAYANAN TERÖR ÖRNEKLERİ OLARAK

“TİCANİLİK” VE “HİZBULLAH”

1. Türkiye’de Tarikat Hareketleri	85
1.1. Ticanilik Hareketi	85
1.2. Türkiye Hizbullahı.....	87
1.2.1. Hizbullah’ın Uluslararası İlişkilerdeki Rolü	92
SONUÇ	94
KAYNAKÇA	96

ÖNSÖZ

Günümüz dünyasında dünya ülkelerinin karşılaştığı en önemli sorunların başında “terör” gelmektedir. Terör tabiatı gereği bir ülkede insan ve toplumu hedef alarak, tamir edilmesi çok zor olan yıkımlara neden olmaktadır. Bu nedenle bir toplumun gelişmesinin ya da normal günlük hayatını sürdürmesinin önündeki en önemli engellerden biri olarak terör karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye'nin yakın geçmişine baktığımız zaman, ülkenin en büyük sorununun kurulduğu yıldan bu yana terör olduğu görülebilir. Her şeyden önce terör bir iç ve dış güvenlik meselesidir. Türkiye üç kıtanın birleştiği bir noktada, önemli suyollarının kesiştiği kültürlerin ve dinlerin yan yana bulunduğu bir coğrafyada yer almaktadır. Yer altı ve yer üstü zenginlikleri başka devletlerin tarih boyunca her zaman ilgisini çekmiştir. Bölgeye hâkim olmak duygusuyla bu güçler, Anadolu'da türlü tahribatlar yaratarak, bu bölgedeki Türk varlığını güçsüz duruma düşürmek için sürekli olarak terör olaylarını kullanmışlardır. Tarih boyunca bu özelliği ülkeye dışarıdan kimi güçlerin müdahalesine neden olmuş; dışarıdan desteklenen ve beslenen terör olayları, gerek ülke içinde ve gerekse ülke dışında, ülkeyi ve ülke insanını hedef almıştır. Bunun yanı sıra, bu coğrafyada yer alan insan nüfusun kültürel ve etnik çeşitliliği, başka güçlerin kışkırtmak istediği bir özellik olarak kendini göstermiştir.

Bu konuda tez hazırlamaya niyetlendiğimiz zaman biz, terör olgusunun Türkiye'deki yakın geçmişini, yani Cumhuriyetin kuruluşuyla birlikte görülen gelişimini ana çizgileriyle ele alarak, bir bütünsellik içinde vermeye çalıştık. Her dönemde görülen terör olayları, bir bütünlük içinde ele alındığında, Türkiye'nin karşı karşıya kaldığı bu olumsuz etkileri daha net

biçimde görme imkânı sağlayabilirdi. Bu düşünceyle konuyu ele alarak irdelemeye çalıştık.

Bunu yaparken de yazılmış temel kaynakları akademik bir yöntemle ele alarak taramaya ve elde ettiğimiz bilgileri sistematik biçimde değerlendirdik. Bunu yaparken amacımız, Türkiye'nin kurulduğu yıllardan bu yana terörün hangi iç ve dış faktörlerden kaynaklandığını ortaya koymaya çalışmaktı. Türkiye'de terör olayını yakın geçmişi içinde ana hatlarıyla ele alan çalışmalar son derece sınırlıydı. Bu nedenle çalışmamızın konuyu bir bütünlük içinde görme çabalarına katkı sunacağını düşündük.

Tez çalışmalarım süresince yardımlarını esirgemeyen hocam Prof. Dr. Kemal Arı'ya teşekkür ederim. Ayrıca çalışmam süresince bana destek olan yakın arkadaşlarıma ve aile fertlerime şükranlarımı sunarım.

GİRİŞ

“Terör” günümüz dünyasının en önemli meselelerinden biridir. Bu kavram, tarih boyunca toplumlara ve insanlara acı çektirmiş çok önemli bir sosyal hastalık olarak adlandırılabilir. Tarihin pek çok döneminde terör, insanlık için büyük acılar getirmiş olmakla birlikte, günümüz demokrasilerinde terörü besleyen kaynakların değişmesi, teknolojinin gelişmesi ve iletişim imkânlarının artmasıyla birlikte, terör daha yaygın ve toplumlar üzerinde daha etkili sonuçlar alabilecek bir boyuta ulaşmıştır. Günümüzde de görüldüğü gibi yaygın terör hareketleri, koskoca ülkeleri ve hatta kıtaları bile tehdit altına alabilmekte; bu hareketleri önlemek için ne denli yüksek teknolojiye ve stratejilere dayanan önlemler uygulasa da yine de terör kanlı yüzünü her an bir yerde gösterebilmektedir. Her hangi bir toplumda, mesela doğrudan sivil insanları hedef alan bir terör olayı, yaygın teknoloji ve iletişim ağıyla bir anda bütün dünyada duyulabilmekte; bu ise terörü yaratan kesimlerin hedeflerine ulaşmada onlara daha geniş imkânlar sunabilmektedir. Teknoloji yalnız arge çalışmalarıyla ileri teknolojik düzeye ulaşan toplumlara katkılar sunmuyor; aynı zamanda terör örgütleri de gelişen teknolojiden yararlanarak, sürekli olarak yöntemlerini, hedeflerini ve stratejilerini değiştirebiliyorlar. Dolayısıyla teknolojinin gelişmesiyle tahrip gücü yüksek silahların teröristlerce kullanılması da terör olaylarının toplumlar üzerindeki tahribatlarını artırmaktadır.

Türkiye'nin tarihine baktığımız zaman, buldukları coğrafyada Türkler, büyük terör hadiseleriyle karşı karşıya kalmışlardır. Bunlar kimi zaman çıkan sosyal isyanlar sonucunda kendini göstermiş; kimisi din adına yapılmıştır. Kimisi de doğrudan siyasi amaçla gerçekleştirilmiş terör olaylarıdır. Türkiye'nin yakın tarihinde ise daha çok toplumu uğraştıran terör

olayları sosyal ve siyasal özellikler taşıyacak biçimde kendini göstermiştir. Cumhuriyet idaresinin kurulduğu 29 Ekim 1923 tarihinden bu güne baktığımız zaman, ülke içindeki siyasal meseleler ya da sonraki dönemde daha çok kendini gösteren milletlerarası meselelerden bazıları terör hareketleri olarak ortaya çıkmıştır. Mesela daha çok suikast ve cinayet biçiminde kendini gösteren siyasal terör olayları, ülke demokrasisi üzerinde oldukça olumsuz tesirler yapmıştır. Bunun yanı sıra sosyal yapıdaki eşitsizlik gibi etkenler, kimi siyasal ideolojilerin de etkisiyle, sosyal yapıdan beslenen terör olayları biçiminde kendini göstermiştir. Örneğin Cumhuriyet Dönemi'nin belki de en kanlı terör hareketlerinden biri olan "Ayrılıkçı Terör", yani PKK Hareketi bu özellikte terörist hareket olarak kendini göstermiştir.

Bu tezin amacı, Türkiye'nin kuruluşundan günümüze kadar gelen sürecinde yaşanan terör hareketlerini belirli bir bütünlük içinde ele alarak, bu hareketlerin Türkiye'deki demokrasi üzerindeki olumsuz tesirlerini ele almaktır. Bu yapılırken terör olaylarının beslendiği siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel tesirler ele alınmaya çalışılmıştır.

Terör olaylarının Türkiye'de demokrasinin gelişiminde büyük olumsuz tesirleri olduğu pek tabiidir. Bunun yanında terör hadiseleri, bir yandan devlet ile toplum arasındaki ilişkileri gergin ve güvensiz bir ortama itmekte; ekonomik kaynakları tüketerek, topluma sunulacak refah imkânlarını gereksiz yere tüketmektedir. Bu nedenle siyasal yapıda demokrasinin gelişmesine engel olduğu gibi, ekonomik yapının da gelişmesinde son derece olumsuz tesirlerinden söz edilebilir.

Üzerinde çalıştığımız bu çalışma dört ana bölümden oluşmaktadır.

Birinci Bölümde terörün tanımı, muhteviyatı ve hangi hadiselerin terör sayılabileceği gibi kuramsal konular ele alınarak, terör örgütlerinin ve eylemlerinin kendilerini meşrulaştırma araçları olmaları bakımından "*Etnik, Dini istismar ve Siyasal Terör*" tanımlarına açıklama getirilmiştir. Elbette ki günümüzde Siber, Biyolojik, Kimyasal ya da Nükleer Terör faaliyetleri bulunmaktadır ve insanlığın gerek teknolojik ve gerekse bilişimsel gelişimi ve çeşitlenmesi arttıkça farklı alanlarda farklı terör faaliyetleri de ortaya

çıkacaktır. Buna karşın 90 yıllık tarihi boyunca ve hatta Osmanlı Devleti'nin son demleri de dâhil olmak üzere, siyasi ve toplumsal açıdan Türkiye'ye oldukça büyük zararlar vermiş terör faaliyetlerinin en önemlileri sözü edilem iki başlık altında inceleyebilir.

İkinci Bölümde ise Türkiye Cumhuriyeti Tarihi'nin ilk terör hadiseleri ana hatlarıyla ele alınmıştır. İlk olarak, Etnik Terör örneği olarak anılabilecek Ağrı İsyanları ve Dersim Ayaklanması incelenmiştir. Bu iki olay genel olarak "İsyan" adı altında incelenmesine karşın, mevcut yerel ve geleneksel otoritenin, meşru ve resmi otorite karşısında kendini kabul ettirmek veya kendi egemenliğini inşa etmek amaçlı *gerçekleştirdikleri ve sivil halka yönelik tedhiş faaliyetleri nedense "Terör"* kapsamınca pek incelenmemiştir. Yine aynı dönemlerde mevcut rejimi uğraştırmış olan ve dine dayanan terör olarak anılabilecek Şeyh Sait Ayaklanması ve Menemen Olayı da bu bölümde değerlendirilmiştir. Öyle ki, özellikle Şeyh Sait Ayaklanması çıktıktan sonra, isyana katılan aşiretlerin sivil halka yönelik yağma faaliyetlerine rastlanmış ve hatta bu olaylardan dolayı, kimi aşiretler ayaklanmaya ya baştan katılmayarak ya da sonradan ayaklanmadan ayrılarak hükümet kuvvetlerine destek vererek ayaklanmanın sonlandırılmasında yardımcı olmuşlardır.

Menemen Olayı'nda ise aslen isyancılar tarafından sivil halka yönelik bir saldırı bulunmamasına karşın, halkı bir terör faaliyetine teşvik etmeye yönelik bir tedhiş olayı yaşandığı görülmektedir. Öyle ki Kubilay Asteğmen, isyancıların ciddiyetini ve isyanlarının güya meşruiyetini halkı korkutarak kabul ettirmek amacıyla katledilmiş ve yine kendisiyle birlikte iki bekçi de şehit edilmiştir.

Üçüncü ve Dördüncü Bölüm, Türkiye'nin çok partili demokratik süreçle bulunduğu tarihlerden itibaren karşılaşılan terör olaylarını dönemin sosyal, siyasi ve uluslararası boyutlarıyla ele almaktadır. Özellikle Türkiye'nin gerek ulusal ve gerekse uluslararası ilişkilerinde etkili bir yere gelmiş olan ASALA ve PKK örneğinde Etnik Terör örneği Üçüncü Bölümde, Hizbullah örneğinde din istismarına dayanan terör ise Dördüncü Bölümde incelenmiştir.

I.BÖLÜM

KURUMSAL ÇERÇEVE VE TARİHSEL SÜREÇ

Terör hiç şüphesiz, dünya tarihinin en eski meselelerinden biridir. Terörü bir yöntem olarak gören kişiler ve gruplar, kural ve yasa dışı hareketlere yönelerek, yarattıkları kargaşa ortamında hedeflerine ulaşmayı amaçlamışlardır. Dolayısıyla tarihin en eski devirlerinden beri terör, belli kesimlerin diplomasi ve askeri yöntemleri kullanamadığı zamanlarda, bir siyasi ya da ideolojik görüşü kabul ettirmek ya da hasım bir ülkenin içinde korku ve tehdit yaratarak bir baskı uygulamak maksadıyla başvurulan bir metottur. Her şeyden önce terörün sosyal ve ekonomik bir temeli olduğu göz ardı edilemez¹.

Bu nedenle bireysel husumetlerden kaynaklanan adli olayları terör olarak görmek mümkün değildir. Terör yakın zamanlara kadar, sadece şiddet ihtiva eden bir hususiyet taşıyordu². Yani terör denilen kavramın ortaya çıkabilmesi için, belli bir ideolojik, toplumsal ya da siyasal nedenlerden dolayı; bir grubun ya da kesimin, başka bir hasım guruba ya da kişilere karşı planlı ve sistematik biçimde yönlendirdiği şiddet eylemi terör olarak algılanıyordu³. Ancak günümüzde teknoloji o kadar gelişmiş ve karşı tarafa zarar vermeyi amaçlayan eylemleri gerçekleştirmek için, fiili hayatın dışında, uzaktan ve kontrollü biçimde yönlendirilen elektronik saldırılar da artık bu kapsama girmiştir. Adına “*Siber Tehdit*” denilen saldırı türü, terör kavramının içine alınmıştır. Bir grup, örneğin internet ortamında ya da elektronik kimi araç gereçlerle, bir hedef kitlenin elinde bulunan ve ona güç katan kurumların

---

¹ Tayyar Arı, Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika, Alfa Yayınları, İstanbul 2003, s.558 vd.

² Beril Dedeoğlu, “Terörizm Üzerine Karşılaştırmalar: Bermuda Şeytan Üçgeni”, *Dünden Bugüne Avrupa Birliği*, (Ed: Beril Dedeoğlu), Boyut Kitapları, İstanbul, 2003, s. 440-443.

³ Abdullah Torun, “Siyasal Terörizm: Neden ve Sonuçları Üzerine Bir İnceleme”, *Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, C.3, S.1, Ocak 2003, s.158-159.

elektronik donanımına ya da internet ortamına, yine uzaktan yönlendirilen elektronik donanımlarla ya da internet üzerinden casus yazılımlarla saldırılar gerçekleştirilmektedir. Bu saldırılar sonunda bankaların, güvenlik ve savunma kurumlarının, ulaştırma ve haberleşme sistemlerinin alt yapıları çökertilebilmekte ve karşı tarafa büyük zararlar verilebilmektedir. Bundan da öte, uluslararası hukuku aşarak, bir devletin başka bir devlete karşı uyguladığı baskı ve dayatma içeren politikalar bile terör kavramının içinde irdelenebilmektedir⁴.

Yaratılan bu baskıyla hedef kitleyi bütünüyle baskılamak amaçlanmaktadır. Bu saldırılar sonunda hedef kitle güçsüz ve savunmasız bir duruma düşürülür. Kargaşa yaratılır. Güven duygusu bütünüyle felce uğrattılır. Güven bunalımı yaratılarak, hedef kitle bezdirilir. Bu nedenle her terör hadiseleri sadece bir tek eylemle pek sınırlı kalmaz. Ardı ardına sıralanmış terör olayları bazen onlarca yılı kapsayabilir⁵. Bu tür terör olaylarının kısa, orta ve uzun vadeli hedefleri söz konusu olabilir⁶. Kısa vadede teröre başvuran grup kendi adını duyurmak ve tanınmak gibi bir amaç güdebilir⁷. Kimi zaman da terörün hedefi, toplumsal yapıya düşman unsurların bütünüyle kargaşa çıkarması ve tehdit ve tedhişle daha uzun vadeli amaçlarına giden yolu açmayı da deneyebilir. Bu yapılırken, terör odaklarının basında, iletişim ve haberleşme dünyasında; kimi siyasal alanlarda örgütlenmiş uzantılarına da şahit olunabilir⁸. Gizli, yer altında örgütlenmiş ve yasalara aykırı biçimde çalışmalarını sürdüren bir örgüt faaliyeti olarak da terör ortaya çıkabilir. Terör gibi kanlı, baskıya ve zora dayanan bir yöntemle başvuran gruplar, bu eylemlerini dünya kamuoyuna anlatırken, meşru kimi gerekçeler de ortaya koyabilirler⁹. Bu nedenle belli bir ideolojiye dayanan

---

⁴ Wardlaw, Grant, *Political Terrorism: Theory, Tactics, and Counter-Measures*, Cambridge, Cambridge University Press, 1989.

⁵ Tayyar Arı, a.g.e., s.560 vd.

⁶ Genel olarak bkz: Ezeli Azarkan, "11 Eylül Terör Saldırıları Sonrası Dönemde Birleşmiş Milletlerin Uluslararası Terörizm Konusundaki Tutumu", *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.12-13, S.16-17, Yıl.2007-2008, s.50.

⁷ Beril Dedeoğlu, a.g.m., s.445.

⁸ Abdullah Torun, a.g.m., s.160.

⁹ Ümit Özdağ, Metin Öztürk, "Terörizm İncelemeleri", *Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayını*, Ankara, 2000, s.1 vd.

propaganda ve kamuoyu oluşturma çabaları, terör gruplarının en önemli faaliyetleri olarak da kendini gösterebilir. Bu tür örgütlerin terör yoluyla kendilerini tanıtmaya ve savundukları ideolojileri her ne ise onu yayma yolunda gösterdikleri faaliyetler, dünya kamuoyunda hissedilir bir temel de bulabilir. Her ne olursa olsun, hukuku askıya alan ve insanların temel yaşama koşullarını hedef alan şiddete dayanan terör hadiselerinin uluslararası hukuk açısından bir geçerliliği olduğu da söylenemez. Çünkü terör, insanlığın düşmanı olan bir eylem ve hareket biçimidir.

Terör olaylarının her birini elbette teröre neden olan etkenlere, döneme; ne ölçüde yaygın olup olmadığına, niteliğine, süreçlerine ve uyguladıkları yöntemlere göre değerlendirmek gereklidir¹⁰. Terör, bir devletin, başka devletleri ya da toplulukları baskılamak ve hatta yok etmek için uygulayabileceği de göz ardı edilemez¹¹. Örneğin İkinci Dünya Savaşı öncesinde ve sırasında Nazilerin ve Faşistlerin, gerek kendi ülkelerinde ve gerekse kendi ülkelerinin dışında savaş kuralları dâhil hiçbir kurala dayanmadan hedef olarak gördükleri kitlelere yönelttikleri insanlık dışı şiddet, genel anlamda terör kavramıyla değerlendirilebilmektedir. Bu şiddeti öngören ve eyleme dönüştüren kişiler, siyasi sorumlulukları olan devlet görevlileri de olsa terörist, bu yönetime başvuran devletler de terörist devletlerdir¹². Terör uygulayarak insanlığa acılar veren yöntemler, insanlık suçu olarak nitelendirilmiştir¹³.

Terör, sistematik bir özellik kazanarak, yaygın bir uygulama biçimine dönüşebilir. Zaten terörün temel hedefi korku salmak ya da her hangi bir kişi ya da faktörü etkisiz duruma getirerek hedef kitleyi güçsüz duruma

---

¹⁰ Ümit Özdağ, Metin Öztürk, a.g.m., s.5 vd.

¹¹ Hamide Zafer, *Sosyolojik Boyutuyla Terör*, Beta Yayınları, İstanbul, 1999, s.6.

¹² Cindy C. Combs, Martin W. Slann, *Encyclopedia of Terrorism*, New York, 2001. S. 135. Blumenau, Bernhard. "The United Nations and Terrorism. Germany, Multilateralism, and Antiterrorism Efforts in the 1970s", Palgrave Macmillan, 2014

¹³ Savaşın da bir hukuku vardır. Şiddetin kaçınılmaz olduğu bu tür ortamlarda ne tür hareketin terör ve suç olup olmadığı önemli bir hukuki tartışma konusudur. Pek çok ülkede, teröre dayanan savaş suçlarının tarihi ve hukuki boyutları üzerine araştırmalar yapılmıştır. Bu araştırmaların ikisi için bkz. Konu şu kitapların değişik sayfalarında irdelenmektedir: Walter Lacqueur, *The Age of Terrorism*, Boston/ Toronto, 1987; ayrıca bkz. Roy Gutman, *Crimes of War*, New York, 1999. Hacker, Frederick J. *Crusaders, Criminals, Crazyies: Terror and Terrorism in Our Time*. New York: Norton, 1976.

düşürmek gibi bir amaç güttüğü için; sürekli ve sistemli bir gelişme eğilimi içine girebilir. Ardı ardına toplum üzerinde büyük tedhiş yaratan terör, olumsuz etkileriyle toplumun gelişme dinamiklerini baskılayabilir. Gelişme dinamikleri terör yoluyla baskılanmış ülkeler, kendi ulusal kaynaklarını ülkenin gelişmesi için harcamak imkânından mahrum kalarak, başta güvenlik olmak üzere teröre karşı alınacak önlemler için kullanabilirler. Böyle olunca da o ülke, istediği gelişme trendi içine giremez¹⁴. Bu ise o ülkeyi rakip olarak gören ya da siyasi ve ekonomik alanda baskılamak isteyen güçlerin ekmeğine yağ sürer. Terörü yaşayan ülke ve insanlar için felaket olan şey, başka ülkeler ve kötü niyetli dış dinamikler için istenilen bir etken durumuna gelebilir¹⁵.

Böyle olduğunda da terörün dış etkenlerden ve kaynaklardan beslenmesi gibi bir durum ortaya çıkar. Zaten terör olayları pek çok ülkede ve toplumda, o ülkenin ve toplumun bir iç meselesiymiş gibi ortaya çıksa da terör olayının bu özelliğinden dolayı, çok kolaylıkla uluslararası bir mesele haline gelebilir. Uluslararası bir mesele haline gelmesinin temel şartı, terörü yarattığı düşünülen gerekçelere, öteki ülkelerin müdahale hakkını kendisinde gören bir zemin yaratılmış olmasındandır¹⁶. Bu zemin ortaya çıktığında, ulusal ve uluslararası faktörler hemen devreye girerek, adeta terörü yaratan şartlara öteki ulusların müdahalesini davet ederler...

Terörün hedefi olan ülke bunu pek arzulamasa da terörden zarar gören kesimlerin temel haklarından mahrum oluşu, onları teröre karşı yeterince önlem alıp koruyamayan devlete karşı güven unsurunun kaybedilmesine neden olur. Güven unsuru yitirildikçe, devlet ile toplum ve birey arasındaki bağlar zayıflar; bunun yerini güvensizlik duygusunun hâkim olduğu terörize edilmiş bir yapı alır.

Örneğin bir ülkede kargaşa yaratarak, toplumun yönetim mekanizması ile bağlarını zayıflatmak eylemi, ülkedeki kimi farklı sosyal yapılar üzerinde kurgulanan senaryolar üzerinden gider. Örneğin etnik ve dini gruplar bu yöntemin gelişimi için en ideal kesimleri oluşturur. Terörü

---

¹⁴ Tayyar Arı, a.g.e., s.560 vd.

¹⁵ Yılmaz Altuğ, Terörün Anatomisi, Altın Kitaplar, İstanbul, 1995, s.10-12.

¹⁶ Hamide Zafer, a.g.e., s.10-12.

destekleyen kesimler, terör aracılığıyla ülkede belli gruplara destek vererek, onları öteki toplum kesimlerine karşı hasmane bir duruş içine yöneltebilir¹⁷.

Böylece pekâlâ ayrılıkçı kalkışma hareketleri tetiklenmiş olabilir. Toplum içindeki her hangi bir sivil, askeri ya da ekonomik kesim terörün hedefi haline gelerek, bundan büyük bir zarar görebilir. Toplumun bir kesimi, terörün şiddeti karşısında baskılanırken, pekâlâ başka bir kesimi de terör sayesinde arkalanabilir. Bu gidişin sonu, giderek toplumsal yapıda kamplaşma ve büyük olasılıkla da ilerleyen dönemde karşılaşılabilecek bir iç savaştır.

Terörün tarihi, insanlık tarihiyle hemen çok eskilere gitmekle birlikte; günümüzde modern devletlerin ve toplumların en önemli sorunlarından biri haline gelmiştir¹⁸. Terörü kişiler ya da örgütler planlayıp gerçekleştirdiği gibi; devletler de başka bir devlet üzerindeki emellerini gerçekleştirmek için bir yöntem olarak kullanabilirler¹⁹. Ancak her terör olayının mutlaka bir felsefeye, dünya görüşüne, ideolojiye, siyasi ya da ekonomik amaca dayanmak gibi bir özelliği vardır. Toplum içinde siyasi bir grubu oluşturan etnik, kültürel, dinsel ya da mezhepsel ayrımcılığa uğradığını düşünen herhangi bir kesim; kendi hedeflerine ulaşmak, bu amaçla da kendine hak olarak gördüğü şeyleri kısıtladığını düşünen kurulu sisteme karşı, yasa dışı ve şiddet içerikli eylemlere girebilir... Terör bir hedef değil, bir amaçtır²⁰.

Bazen çok haklı sebeplere de dayandığı gibi bir kanaat oluşsa da, uyguladığı şiddet yöntemi ile bir hareket, yasadışı ve temel hakları ve özgürlükleri sınırlayıcı özellik taşıdığı için, "Terör" olarak nitelendirilebilir. Geçtiğimiz yüz yıl, daha çok siyasi ve ideolojik kökenli terör hareketlerine sahne oldu. Özellikle "Soğuk Savaş" dediğimiz II. Dünya Savaşı sonrasında Amerika Birleşik Devletleri (ABD) merkezli kapitalist dünya ile Sovyetler Birliği (SSCB) merkezli komünist kesim arasında o zamana dek dünya

---

¹⁷ Tayyar Arı, a.g.e., s.556 vd.

¹⁸ Chaliand, Gerard. *The History of Terrorism: From Antiquity to al Qaeda*. Berkeley: University of California Press, 2007" A History of Terrorism", by Walter Laqueur, Transaction Publishers, 2000.

¹⁹ Yılmaz Altuğ, a.g.e., s.13.

²⁰ İhsan Bal, Terör Nedir, Neden Terörist Olunur?, USAK Yayınları, Ankara, 2006, s.15 vd.

tarihinin görmediği büyük bir kampaşma görüldü. İki ülke ve onların her birini destekleyen öteki devletlerin bir araya gelmesiyle oluşan gruplar; dünyanın değişik coğrafyalarında savaşmak niyetli olarak, karşı karşıya bile geldiler...

Bu mücadele ve kampaşmalarda, bir taraf başka bir taraf üzerinde zafiyet yaratmak amacıyla açık ya da kapalı biçimde terör yöntemini kullandı. Örneğin Troçki örneğinde olduğu gibi, bir ideolojiye ihanetle suçlanan kişiler; o ideolojinin sahibi olduğunu düşünen insanların hışmına kolaylıkla uğrayıp, terör eylemi ile öldürüldü. Bu arada terör; devletler ya da sistemler arasındaki mücadelede, casusluk ve kaçakçılık gibi başka olaylarla da bütünleşme yöntemleri uyguladı.

Bir de soğuk savaş başlatan bu iki büyük dünya, kendi amaçlarını daha kolay ulaşılabilir bir noktaya getirmek ya da öteki tarafı bir büyük çıkmazın içine sürükleyerek, kendisine karşı hareketsiz bırakmak amacıyla çok sayıda terör örgütü de kurdu... Bu tür örgütler devletler tarafından doğrudan ya da üstü kapalı biçimde desteklenip finansa edilebiliyordu. Kimi zamanlar araya taşeron başka güçleri de koyarak, terörün geri tepmesi durumunda, kendisinin zarar görmesinden korkan devletler; üstü örtülü yöntemler de uyguladılar.

Şimdi Soğuk Savaş Dönemi'nde ortaya çıkan terör olaylarının türlerini daha yakından görmeye çalışalım:

Bu dönemin en önemli özelliği, dünya tarihinde ilk kez bu denli yoğun biçimde ideolojik savaşlar ve gerilimler yaşanmış; politikalar ve uluslararası ilişkiler ideolojiler üzerinden oluşturulmuştur. Aslında bu durum, Birinci Dünya Savaşı'nın hemen sonrasında özellikle Almanya'da ortaya çıkan ırkçı doktrin ve ideoloji ile önemli ölçüde kendini göstermiş; sonunda dünya ikinci büyük dünya savaşını yaşamıştır. Bu savaşın ardından özellikle Komünizm çok daha katı biçimde ideolojik doktrine sarılarak, rejim ihracı gibi bir yöntem izlemiştir²¹.

---

²¹ Mehmet Ali Bal, Savaş Stratejilerinde Terör, IQ Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2003, s.70 vd.

Böylece Rusya önderliğindeki komünist dünya ile Batı dünyası arasında yoğun bir ideolojik gerilim yaşanmıştır. Batı dünyasında İngiltere önemli ölçüde eski gücünü yitirdiği için bu dünyanın liderliğine Atlantik ötesinde Amerika Birleşik Devletleri soyunmuştur. İdeolojik temelde sürdürülen doğu batı rekabeti yalnız uluslararası ilişkiler, ekonomi ya da askeri manevralar düzeyinde kalmamıştır. Bu dönemde “devlet destekli terör” ortaya çıkmıştır. Bu dönemden önce, örneğin Almanya’da, Sovyetler Birliği’nde ve İtalya’da “devlet terörü” uygulaması vardı²². Yani bizzat devlet aygıtı, temel insan hakları dışına çıkarak, insanlara ve topluluklara karşı devlet eliyle terör yöntemleri uygulamıştı. Hiçbir hukuka dayanmadan şiddet içerikli bu uygulama sonunda, kitleler soykırıma kadar sürüklenebilmişti.

Savaş sonrasında artık devletler doğrudan terör olaylarına yönelmekten kaçınmışlar ve ortaya çıkan terör örgütlerini desteklemeye başlamışlardı. Bu da terör örgütleri için aranıp da bulunamayacak bir şeydi. Çünkü ihtiyaçları olan para, silah ve kimi lojistik desteği doğrudan bir devletten alabiliyorlardı. Üstelik bunu kolaylaştıran en önemli husus da; bu dönemde özellikle Komünist dünyada demokrasiden uzak diktatörlük yönetimleri, destekledikleri terör örgütlerine bu desteği sağlıyorlardı. Onları denetleyecek ya da sorumlu tutacak ne bir parlamento ne de başka bir kontrol mekanizması bulunuyordu²³.

Diktatörlük yönetimlerinde siyasal erki elinde bulunduran kişiler ya da gruplar, bir terör örgütünü desteklemeye yöneldiklerinde, devlet elinde bulunan parasal ve lojistik imkânlarını bu örgütlere aktarabiliyorlardı. Demokrasinin gelişmediği her ortamda bu uygulama görülüyordu. Üçüncü Dünya ülkelerinde kendini gösteren diktatörlük yönetimlerinin birlikte çalıştıkları terör örgütleri mevcuttu. Bu örgütler, destek gördükleri devletler tarafından, iş başındaki yönetimlere karşı oluşan sivil muhalefeti susturmak ya da böyle bir muhalefetin gelişmesini ve toplum zemininde güç bulmaması için destekleniyordu.

---

²² Feysel Taşçier, “Küresel Bir Tehdit: Terörizm”, Uludağ Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Felsefe Dergisi, Güz - 2006, S.7, s.60.

²³ Feysel Taşçier, a.g.m., s.63.

Yine Sovyetler Birliği de Marksist ideolojiye bağlı olarak faaliyet gösteren terör örgütlerini desteklemekteydi. Bu örgütler silahlı eylemler gerçekleştiriyor, sivil yaşamı hedef alıyor, adam kaçırıyor, fidye talep ediyor, uçak kaçırıyor ve siyasi cinayetler işliyorlardı. Önceleri bire bir adam öldürme biçiminde kendini gösteren terör saldırıları, teknolojinin gelişmesiyle birlikte yöntem de değiştirmiş; örneğin Molotof kokteyl, bomba ve zehirli gaz gibi silahlar da kullanmaya başlanmıştır. Sarin ve hardal gazı kullanılan gazların başında geliyordu. Yine zehirler, virüsler ve bakteriler çoğaltılarak silah haline de getiriliyordu. Sulara, tarlalarda yetişen ürünlere ya da başka yöntemlerle yiyecek maddelerine karıştırılan zehirli maddeler, büyük kitlelere karşı önemli bir tehdit oluşturmaktaydı. Örneğin Birinci Dünya Savaşı'nda Almanlar'ın düşmanlarına karşı şarbon gazı kullandıkları biliniyordu.

Bu yöntem o günlerden sonra hızla gelişmiş; daha küçük guruplar gaz üretebilecek donanıma sahip olmuşlar ve bu zehirli gazları çok ciddi tehdit unsuru olarak kullanmaya başlamışlardı. 1925 yılında Cenevre'de imzalanan bir protokolle kimyasal ve biyolojik silahların kullanımı yasaklandı. Bu yasağa karşın devletler ve küçük terör örgütleri bu tür gazları üretmeye ve envanterlerinde bulundurmaya sürdürdüler. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte, terörde kullanılan araçların ve maddelerin yapımına ilişkin bilgi akışı da hızlandı. Bu tür silahlara ulaşmak ve bunları üretmek isteyen guruplar bomba, silah ve gaz yapımı gibi bilgilere kolayca ulaşmaya başladılar. İnternet ağı yayıldıkça, adam kaçırma, silah, bomba ve gaz yapımı, sivil ve askeri kurumların bilişim alt yapılarının çökertilmesi, banka ve öteki para kuruluşlarının soyulma yöntemleri gibi pek çok yasal olmayan bilgiler, terör örgütleri tarafından kullanılarak yayıldı.

Öyle ki uzaktan eğitim yöntemiyle kendilerine militan yetiştiren terör örgütleri bile ortaya çıktı. Uzaktan kontrollü bilişim ve siber saldırılarla, hedef kitleler korkutulmaya, baskılanmaya, tehdit ve şantaj yoluyla sindirilmeye çalışıldı. Resmi kurumlar ve terörle mücadele kurumları bu tür saldırılara karşı yeni savunma ve tespit yöntemleri geliştirme yoluna gittikçe, hızla

gelişen bilgi akışı ve teknolojinin gelişimi ile terör örgütleri de bu savunma sistemlerini aşacak delikler yaratmayı başardılar.

Böylece 20 Yüzyıl teknolojinin, ekonomilerin ve demokrasilerin geliştiği bir yüz yıl olduğu kadar, terör saldırılarının, uygulamalarının ve yöntemlerinin de geliştiği bir yüz yıl oldu. Yüzyılın sonunda artık dünya sanki avuç içine sığacak kadar küçülmüş, teknoloji karşısında dünyanın neredeyse her yeri ve noktası bilinir ve görülür bir duruma gelmişti. Küçülen dünyada terör örgütlerini takip etmek, onların varlığını tespit etmek ve çalışma yöntemlerini ve hedeflerini belirlemek, çok daha karmaşık bir durum aldı²⁴.

Bu tablo içinde Türkiye'ye bakınca genel olarak şunlar söylenebilir:

Türkiye, uzantıları çok daha öncelere gitmesine karşın, terörün hedefi haline gelmiş en önemli ülkelerden biri olarak kendini gösterdi²⁵. Bu ülke, Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde demokratik, laik ve milli bir yapıya sahip devlet olarak tarih sahnesine çıkmıştı. Ancak bu hedefe ulaşması için gerekli tarihsel birikime, toplumsal yapıya ve ekonomiye sahip değildi. Milli kimliğe yönelebilmesi için etnik farklılıkları aşan bir milli bağ yaratması gerekiyordu.

Kendini kul olarak gören bireylerden de yurttaş yaratma mecburiyeti vardı. Dinsel ve geleneksel bağlar çok güçlü ve çok yakın zamana dek olağanüstü biçimde güçlüydü. Bu yeni yapıya geçildikçe; eski ile olan bağların güçlükler yaratacağı, bu güçlüklerin ortasında beliren yeni siyasal duruşların direnişe geçeceği, bu durumdan yararlanacak pek çok iç ve dış dinamiğin kendini göstereceği açıktı. Bu gelişme sürdükçe, bu dinamiklerin devreye gireceği ve yeni Türkiye'de kendi hedeflerine ulaşabilmek için, terör silahına başvuracakları kesindi. Kimisi tarihi öçlerin peşinde giderken; kimisi de toplumsal yapıya ciddi darbeler vurarak, ayrılıkçı ve etnik milliyetçiliği körükleyebilmek için terörü bir araç olarak kullanmaya başlayacaktı²⁶.

---

²⁴ Genel olarak bkz: Atilla Yayla, "Terörizm Çeşitleri ve Temel Özellikleri", Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, C.45, S.1-4, Ankara, 1990.

²⁵ Doğu Ergil, *Türkiye'de Terör ve Şiddet*, Turhan Kitabevi, Ankara, 1980, s.10.

²⁶ Ramazan Öney, *21'inci Asrın Ufkunda Türkiye*, Marifet Yayınları, İstanbul, 1996, s.80-85.

Bu nedenle, cumhuriyet dönemi boyunca Türkiye'nin egemenlik alanı içinde bulunan ülkede terör yöntemine başvuran örgütlerin genel karakterine ve dayandıkları siyasal ve toplumsal temellere yakından bakmak faydalı olacaktır.

1. Türkiye'de Terörü Yaratan Etkenler ve Terörün Türleri

Türkiye günümüzde, hem bulunduğu coğrafya hem de geldiği tarihsel evreler açısından bakıldığında, yoğun biçimde terör olaylarının yaşandığı bir ülkedir. Her yıl uluslararası kuruluşlarca yayınlanan belli dönemlerdeki terör olayları ile ilgili listelerde, ne yazık ki ülke en başta gelen sıralarda yer almaktadır. Bu zamana değin terör olaylarının izlediği ivme göz önüne alınarak, bulunduğumuz noktadan ileriye doğru bir kestirmede bulunulduğunda, terörün daha oldukça uzun süre ülkenin güvenliğine gölge düşüreceğini rahatlıkla söyleyebiliriz.

Ancak bir ülkede terörle baş etmenin yolları yalnızca alınan polisiye önlemler değildir. Eğer yalnızca bu yöntemlerle terörün üzerine gidilerek bundan kalıcı sonuçlar almak yeterli olsaydı, pekâlâ dünyada teröre hedef olan toplumlar, güvenlik önlemlerini ve bu önlemlerin bir parçası olan yüksek teknolojiyi kullanarak terör olaylarından kendilerini sakınabilirlerdi. Böyle bir şey, elbette hayatın gerçekleriyle ters bir durum oluşturmaktadır. Sorunun çözümünde, elbette teknoloji ve değişen mücadele yöntemleri kullanılacaktır. Ancak terörün ülke gündeminde oluşturduğu tarihsel ağırlığı ele alınmadan, bu süreç incelenmeden, olay bir bütünlük içinde ele alınmadan, onunla mücadele etmek de çok sınırlı bir düzeyde kalacaktır. Terörü yaratan pek çok etkenden söz edilebilir. Bir ülkenin siyasal yapısı, demokratik düzeyi, sosyo-ekonomik ve kültürel kalkınmışlık düzeyi, kimi zaman da tarihten gelen husumetler, terör olaylarının ortaya çıkmasında son derece önemli faktörler olabilmektedir. Bu her bir hususla mücadele etmek, terörün genel içeriğine uygun olarak ele alınabilir ve bu sorunların çözümü için çaba sarfedilebilir. Ancak bunun yanında en önemli etkenlerden biri, terörün tarihsel sürecini,

gelişme seyrini ve o tarihsel seyrin, bugüne neler taşıdığını toplu olarak görebilmektir. Yani bugün terörün en ağırlıklı biçimde siyasal ve toplumsal hayatın bir gerçeği olarak yaşandığı ülke olan Türkiye’de, mevcut literatür incelendiğinde, konunun onca önemine rağmen, toplu bir çalışma yapılmadığını görmek son derece şaşılacak bir şeydir. Bu nedenle bu çalışmada yapılmaya çalışılan; geniş tarihsel sürecin detaylı incelemesi değil, terör olayının Türkiye’nin yakın tarihinde ne denli gündemi oluşturduğunu toplu biçimde görmeye çalışmaktır.

Bu yapılırken de elbette terör kavramının içine neyin girip neyin girmediğini çok iyi anlamak gerekir. Kavramın tanımıyla ilgili sınırlar ortaya konulmadan, giderek de hukuki açılımı verilmeden, ne tür olayların terör kavramı içine girip girmediğini anlama imkânı yok gibidir. Terörün tanımını yaparken, teröre başvuran grup, kesim ya da örgütlerin, hedef kitlede var olan direnme gücünü kırmak, korku yaratarak karşı tarafı baskılamak ve karmaşa ortamına hedefine ulaşmak biçiminde cevapladık. Şiddete ve şiddete dayalı araçları kullanarak hedefine ulaşmak isteyen terörist grupların yaptığı hareket, terör olarak adlandırılmaktadır²⁷.

Terörizm ise; terör kavramının süreklilik kazanmış halidir. Bu sürekliliğin en önemli özelliği, terörün sistematik bir hale getirilmiş olmasıdır. Böylece terörizm, tarihin akışı içinde, belli bir mekanla ilgili olarak, örgütlenmiş siyasal güç olan devletin sınırları içinde devlet kurumlarını, toplum kesimlerini ve bireyleri hedef alan bir fiili durum olarak da değerlendirilebilir. Terörün ve terörizmin tanımı değişik hukuk metinlerinde de yapılmıştır.

Hukuki boyut ayrı bir değerlendirme gerektiriyor olmakla birlikte; siyasi ve tarihsel hakikat açısından bakıldığında, terör ve terörizmin siyasal ve tarihsel boyutları olduğu da görülür. Buna karşın “Terör” kavramının uluslararası boyutta anlamı üzerinde tam olarak bir uzlaşma sağlanabilmiş değildir. Çünkü kavramın anlamı; üretildiği bölgeye, koşullara, topluma ve

---

²⁷ Terör ve Terörizm ile ilgili ayrıntılı bir değerlendirme için bkz: Sertaç Başeren, “Terörizm: Kavramsal Bir Değerlendirme”, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayını, Ankara, 2000.

uygulandığı ortama yönelik farklı boyutlarda olabilmektedir. Bu yüzden de farklı tanımlamalar karşımıza çıkmaktadır.

Terör kelimesinin kökeni Latince “Terrere” kökünden gelmekle birlikte, Türkçe karşılığı “Korkutma, Yıldırma” olarak kabul edilebilir. Terörist kelimesinin de, bununla bağıntılı olarak “korkutma eylemini gerçekleştiren; tedhiş eylemini yapan” kişi anlamında “Terör fiilini gerçekleştiren kişi” anlamında kullanıldığı söylenebilir.

Terörizm kelimesi farklı anlamlarda kullanılıyor olmasına rağmen, genel olarak, grup ya da örgütlerin, yasa yapıcıları ya da iktidarları doğrudan hedef almadan, kendi politik ya da dinsel düşüncelerini önceden planlayarak şiddet eylemleri ile ifade etmelerini ifade etmektedir. Diğer taraftan bu grup ya da örgütler, kendilerini ifade etmekten ziyade, politik amaçlarını ulaşmak için de terörü sürekli bir araç olarak kullanabilirler. Bu açıdan da terörizm, karşı çıkılan sistemi güçsüz düşürmek için bir yöntem olarak uygulanabilir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin tarihi içinde, terör kelimesinin erken dönemlerde, farklı sözcüklerle ifade edildiği görülür. Özellikle eşkıyalık kavramı ile ondan türetilmiş “Şaki” ve “şakilik” sözcükleri en yaygın biçimde kullanılmış olanıdır. Bunun yanı sıra yıldı, tedhiş, yıldırmanlık ve tedhişçilik sözcüklerinin de kullanıldığı görülür²⁸. Terör sözcüğünün Türkiye’de hukuki ve siyasi literatüre girişi, İkinci Dünya Savaşı sonrasında, özellikle Birleşmiş Milletlerin Kuruluşu ve bu kuruluşun ardından oluşturulan yeni uluslararası hukuk kurallarının da etkisiyle olmuştur²⁹. Terör kavramı bir hukuki terim olarak kullanılmaya başladıktan sonra; onun içeriğini tanımlayan yasalarda tanımının da değişik kereler yapıldığı görülür³⁰. Dönmezer’e göre terör, “... şiddetin, sosyal, ulusal, ırkı, dinsel, fesat çıkarıcı ve benzer diğer maksatlarla ve sosyal sınıflar arasında çatışma, savaş, tahrik etmek üzere planlı ve hukuk dışı olarak kullanılışdır³¹. Tanımların geneline bakıldığında, terör

---

²⁸ Doğu Ergil, a.g.e., s.15.

²⁹ Rengin Ö. Gün, “Uluslararası Terörizm: Dünya Savaşının Yeni Boyutu”, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C.2, S.4, 2000, s.81-83.

³⁰ İsa Döner, “Uluslararası Hukukta ve Türk Hukuku’nda Terör ve Terörizm”, e-Akademi, Eylül 2005/ Sayı 43; s (E dergi olduğu için sayfa belirtilmemiş).

³¹ Sulhi Denmezer, “Tedhişçilik Üzerine”, Devir, 6, s.20.

kavramında uygulanan şiddet, bir amaca ulaşmak için başvurulmuş bir araçtır. Terörü bir araç olarak kullanan örgütlenmiş grubun amaçlarını da değişik başlıklar altında toplamak mümkündür. Örneğin terör, siyasi bir amaca dayanabilir. Yine akli dengesi bozuk olanlar teröre yönelebilir. Adı suçlular da yine töründen medet umabilir. Ulusal ve uluslararası boyutta da olsa, kimi terör uygulamalarına devletler, kendi siyasi duruşlarına göre değişik adlarla bakabilmektedir. Bir devlete göre terör sayılabilecek bir hareket, pekala başka bir devlet tarafından özgürlük savaşı olarak da nitelendirilebilir. Özellikle siyasi yönüyle öne çıkan şiddet unsuru içeren eylemler, çoğu kez bu türde değerlendirmeye çok müsait özellikleri kendi içinde taşır³². Ancak gerçekte, terör eylemine başvuran kişi ya da kişiler, hedef aldıkları kitlenin bağlı olduğu örgütlenmiş yapıya, örneğin devlete göre çok daha güçsüzdür. Zaten onları silahlı bir eylemin içine iten temel neden de güçsüzlükleridir³³.

Bu nedenle terör yöntemine başvuran gruplar, hedefe ulaşabilmek için gizlenmeyi, çoğu kez de yer altı örgütlenme modellerine göre, örneğin hücre örgütlenmesi oluşturma gibi yollara giderler. Böyle olunca da bir anda, hızlı ve olabildiğince olay yerinden hızla uzaklaşmak gibi davranışlar sergilerler³⁴.

Terörü hukuki olarak sağlam bir temele oturtmak amacıyla, İkinci Dünya Savaşı'ndan önce değişik sözleşmeler yapıldı. Örneğin 1902'de Mexico City'de Suçluların İadesi ve Anarşizme Karşı Korunma Sözleşmesi" adıyla bir metin imzalandı. Savaşın bitiminden sonra da, 1920'de Buenos Aires'te Poli Sözleşmesi yapıldı. Onu da 10 Ağustos 1935 tarihinde, "İstenmeyen Yabancılara Karşı Ortak Koruma ile İlgili Anlaşma" yapıldı. Anarşizm sözcüğü bu metinlerde kullanılmış olmasına karşın, terör sözcüğünün metinlerde kullanılmadığı görüldü. Gerçek anlamda kavrama hukuki bir statü kazandırma çabası, İkinci Dünya Savaşı'ndan hemen önce ve yoğun olarak da savaştan sonra kendini gösterdi. Buna göre, 1937 yılında Milletler Cemiyeti kavrama ilk tanımı getirdi. 16 Kasım 1937 tarihli "Terörizmin Önlenmesine ve

---

³² İsa Döner, a.g.m.

³³ Rengin Ö. Gün, a.g.m., s.85.

³⁴İsa Döner, a.g.m.

Cezalandırılmasına İlişkin Sözleşme” adlı metinde, terörün nitelikleri ele alındı. İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra ise dünyada uçak kaçırma eylemleri hızlanmıştı³⁵.

14 Eylül 1963 tarihinde Tokyo’da, “Uçaklarda İşlenen Suçlar ve Diğer Bazı Eylemlere İlişkin Sözleşme” imzalandı. Bunu Lahey’de ve Montreal’de imzalanan başka sözleşme metinleri izledi. Bu sözleşmelerde hangi eylemlerin terör sayılacağına ilişkin saptamalar öne çıktı. 18 Aralık 1972 tarihinde ise, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 3034 sayılı kararla uluslararası terörizmin esaslarını belirledi. Buna göre; insan hak ve özgürlükleri ve masum insanların yaşamlarını tehlike içine koyan ya da yok eden cebir ve şiddet hareketlerinden söz edildi³⁶.

1.1. Türk Hukukunda Terör

Terörle mücadele konusunda, özellikle 1980’lerden sonra Avrupa’da önemli gelişmeler yaşandı ve bu çerçevede yeni yasalar inşa edildi. Gerek terör amaçlı ve gerekse çıkar amaçlı kurulan örgütlenmelere ve işledikleri suçlara yönelik olarak bir çok mevzuat meydana getirildi. Bu yönde gerekse mevcut kanunlara eklemelere yapılmış, gerek değişiklikler gerçekleştirilmiş ve gerekse yeni kanunlar koyulmuştur³⁷. Bu hükümler genel olarak terör ve çıkar amaçlı kurulan örgütleye yani kısaca örgütlü suçlara yönelik şiddetli ve caydırıcı cezalar öngörmekteydi. Ardından da bu türlü suçların takip edilmesi ve soruşturulabilmesi amacıyla çeşitli muhakeme hükümleri getirilmiştir³⁸. Bu noktada; biri, Fransız ceza hukuku gibi, halihazırdaki ceza ve muhakeme kanunlarına yeni eklemeleri yapılması ve diğeri de Türk ceza hukukunda görüldüğü gibi ayrı ve yeni bir kanun hükmü meydana getirmeye yönelik iki

---

³⁵ Türkkaya Ataöv, “Terörün Arkasında Kim Var?” ,New Perspectives Quarterly Türkiye Dergisi, C.5, 2003.

³⁶ İnan, Yüksel, “Uluslararası Örgütler ve Terörizme Mücadele”, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 1983, Cilt:1, Sayı:1-2, s.14-15.

³⁷ Murat Saraçlı, “Uluslararası Hukukta Terörizm”, Gazi Üniversitesi, Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XI, Sa.1-2,2007, s.1069 vd.

³⁸ Fuat Örgün, Küresel Terör, Okumuş Adam Yayınları, İstanbul, 2001, s.61.

ayrı yöntem geliştirilmiştir³⁹. Bunun en önemli nedeni, her ülkenin siyasal, ekonomik ve toplumsal yapılarının farklılıklarıyla da ilgili olarak suç işlemeye yönelik örgütlenmelerin de bu ülkere göre birbirlerinden farklı farklı şekillenmeleri olmuştur⁴⁰.

Türkiye’de terör, 12 Nisan 1991 tarihli 3713 tarihli Terörle Mücadele Kanunu ile düzenlenmiştir. Sonradan kimi değişiklikler yapılmış olsa da Türkiye’nin teröre ve terörizme karşı bakış biçiminin temelini bu yasa oluşturdu. Buna göre, terör; cebir ve şiddet kullanılarak baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasa’da belirtilen cumhuriyetin niteliklerini siyasal, hukuki, sosyal, laik, ekonomik düzeni, devletin ülkesiyle ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak... Türk Devleti’nin ve cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, Devlet otoritesini zafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek... Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü suç teşkil eden eylemlerdir” biçiminde tanımlandı. Terör örgütü ise, iki ya da daha fazla kişinin belirtilen amaçla birleşerek örgüt meydana getirmesi olarak saptandı⁴¹.

Bu tanımlardan da anlaşılacağı gibi, öncelikle terör kavramının içine giren suç eylemi, rejime, devletin temel niteliklerine, sosyal, ekonomik ve siyasal yapıya yönelik saldırılar biçiminde tanımlandı. Terörist ise bu saldırıyı yapan kişi olarak öne çıktı. Terör örgütü ise, bu amaçla birden fazla kişinin bir araya gelerek belirtilen amaçlara yönelik saldırıları planlayan yapı olarak yasada yerini aldı⁴².

12.04.1991 tarihli 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu’nu, “Terör” kavramını; “baskı, cebir, şiddet, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit

---

³⁹ Deniz Ülke Arıboğan, “Terörizme Karşı Kurumlar Arası Koordinasyon”, Küresel Terörizm ve Uluslararası İşbirliği Sempozoyumu, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 2006.

⁴⁰ Genel olarak bkz: Hamide Zafer, Milletler Arası Metinler ve 3713 Sayılı Terörle Mücadele Kanunu Işığında Ceza Hukukunda Terörizm, Beta Yayınevi, İstanbul, 1999.

⁴¹ Aslan Gündüz, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Teşkilatlar Hakkında Temel Belgeler, Beta Yayınları, İstanbul, 1994, s.55-60.

⁴² Emre Kongar, Küresel Terör ve Türkiye, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2001, s30-32.

yöntemlerinden biriyle anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasi ve tehdit yöntemlerinden biriyle, anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasi, hukuki, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyeti'nin varlığını tehlikeye düşürmek, devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü eylemlerdir"⁴³ şeklinde tanımlamaktadır. Böylece Terör, bireylerde veya toplumda korku yaratmak ve böylece onların hareketlerini engellemek amacıyla kendi iradesini dikte etmeyi amaçlayarak uygulanan her türlü şiddete ve baskıya dayalı eylem olarak ele alınabilir. Bunların arasında bireylerin doğrudan canlarını hedef alan eylemlerin yanında onları mal ve mülkleri açısından zarara uğratmayın amaçlayan ya da onları bir topluluk olarak sindirmeyi hedefleyen eylemler de terör olarak nitelendirilebilir. Böylece yasa, doğrudan devletle, rejimle, rejimin nitelikleriyle, sosyal ve ekonomik yapıyla ilgili eylemleri öne alarak terörün kapsamını oluşturmuştur.

Elbette yasaların geriye doğru işletilmesi mümkün değildir. Bu nedenle, bu yasadaki önceki terör eylemlerini bu yasanın belirlediği çerçevede değerlendirme imkânı yoktur. Yukarıda belirtilen ve çoğu kez de sonradan terör kavramının içerdiği suçlar için kullanılan tedhiş eylemlerinin, olayın çıktığı tarihte var olan hukuk kurallarına göre değerlendirilmesi bir öncelik halinde kendini göstermektedir.

Türkiye'nin yakın tarihinin en önemli terör ya da tedhişçilik olaylarına bakıldığında, belirtilen kapsama giren terör eylemlerini değişik kategoriler halinde inceleme imkânı kendini göstermektedir⁴⁴. Nükleer,

---

⁴³ Genel olarak bkz: Doğan Soyarslan, Ceza Hukuku Genel Hükümleri, Yetkin Yayınları, Ankara, 1998.

⁴⁴ Taner Tavas, "Terörizmin Psikolojisi ve Hedefleri", Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayını, Ankara, 2000, s.18-20.

Biyolojik, Kimyasal, Siyasal gibi birçok terör çeşidi bulunmasına karşın⁴⁵, Türkiye Cumhuriyeti tarihine doğrudan etki etmiş ve hem Türk toplumunu hem de siyasasını büyük oranda etkilemiş iki tür terör çeşidini “Etnik Terör” ve “din istismarına dayanan terör” olarak inceleyebiliriz:

1.2. Etnik Terör

19 yüzyılda Sanayi Devrimi ile birlikte öne çıkan “Uluslaşma” hareketi, Sanayi Devrimi öncesi Tarım Toplumunun kimlik anlayışını bütünüyle değiştirmeye ve yeniden biçimlendirmeye başladı. Sanayi Devrimi öncesinde Tarıma dayalı üretim ilişkilerinin sonucunda ortaya çıkan geniş toprak sahipliği, beraberinde birlikte yaşamını sürdürebildiği daha büyük bir sistemi yaratmıştı: İmparatorluk... İmparatorluklar da dolayısıyla varlığını yeni topraklara sahip olmasını ve elde ettiği toprağı da korumasını sağlayacak Askeri Güce borçluydu. Dolayısıyla İmparatorluklar, henüz sınıf bilincinin olmadığı bu dönemde farklı milletleri bir arada barındıran büyük bir devlet organizasyonu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ancak Sanayi Devrimi ile bu ekonomik yapı ve örgütlenme çözülmüş, milletler kendi ekonomilerini inşa etmeye başladılar. Bu süreç de, ekonomik özgürlüğüne elde eden toplumların diğer taraftan da kendi uluslarını da yeniden inşa etmelerini gerçekleştiren bir döngü haline geldi⁴⁶.

Ancak bu süreç aynı zamanda “Etnik” kavramını da doğurdu ki, Uluslardan ayrı olarak “Etnisite” daha bir alt kimliği temsil etmekle birlikte insan gruplarını akrabalık temelinde sınıflandırmaktadır. Dolayısıyla Etnisite, Klan veya Aşiret olarak bildiğimiz küçük ve akrabalık temelli yapıların, yine akrabalık çerçevesinde daha geniş bir anlam kazanmaktadır. Bu noktada Ulus ise akrabalık bağı şartı olmadan tarihsel bir bütünlüğü ve derinliği ifade etmektedir⁴⁷.

---

⁴⁵ Köksal Bayraktar, Siyasal Suç, İstanbul, 1982, s.150 vd.

⁴⁶ Atilla Şehirli, “Türkiye’de Bölücü Terör Hareketleri ve Devletin Aldığı Tedbirler”, Burak Yayınları, İstanbul, 2000, s.96-98.

⁴⁷ İlhan Akbulut, Devlet, Terörizm ve Ülke Bölücülüğü, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1988, s.25.

Etnisite, doğrudan Milliyetçilik ile ilintili olmayabilir; bir kültürel kimlik olarak, varlığını mevcut Ulusal bütünlük içerisinde sürdürme imkânına sahip olabilir. Fakat Sanayi Devriminden sonra ortaya çıkan Uluslaşma hareketi iki şekilde vücut bulmuştur: Ya Uluslar kendi devletlerini inşa etmişler ve olgunlaşmalarını sürdürmüşlerdir, ya da bir hareket devleti kurmuştur ve o devlet, mevcut toplumu Uluslaştırmıştır. En nihayetinde Uluslaşma süreci, devlet erki ile birlikte gerçekleşen bir süreçtir. Bu noktada, Uluslaşma süreci içerisinde belirli bir kimliğin “Resmen” kabulü ön plandadır⁴⁸. Ve bu Uluslaşma süreci genel olarak, ulusu oluşturan halklar arasında bir “Ortak Değer Yaratma” amacını güttüğü gibi, bir etnik kültürün hâkim kılınarak diğer kimliklerin “Tek Tipleştirilmesi” veya “Asimilasyonu” olarak da karşımıza çıkabilir. Burada “Ortak Değer Yaratma” ile “Asimilasyon (Tek Tipleştirme)” arasında belirgin bir fark bulunmaktadır. Uluslaşma süreci bir ortak değer inşasına yönelmişse, ulusu oluşturan halkların kendi kültürlerini de koruyarak kaynaşmalarını ön planda tutmaktadır. Fakat amaç tek tipleştirme yani asimilasyon ise, diğer kimliklerin reddi ve tek bir kimliğin dikte edilmesi söz konusudur. Çünkü asimilasyon, bir tek kültürün “hâkim” kabul edilerek, diğerlerinin bu kültür içerisinde eritilmesini ve kendine başkalaştırılmasını ifade eder. Yine de Etnisite söz konusu olduğunda Uluslaşma sürecinin aslında ne olduğu ve bu alt kimlik tarafından nasıl algılandığı bu kadar net değildir. Yani bir Etnik Unsur, Uluslaşma süreci içerisindeki bir rejimde Ortak Değer Yaratımını, bir Asimilasyon süreci olarak algılayabilir ve buna yönelik bir tepki geliştirebilir. Bu da Etnisitenin, Milliyetçi bir hareket ile ifade edilmesini doğurur ki, Etnik Milliyetçilik diyebileceğimiz bir kavram ortaya çıkar. Bu da mevcut otorite açısından bir tehlike ve ayrışma olarak algılanarak “Ayrılcılık” olarak tanımlanmaktadır⁴⁹.

Çünkü Etnik Hareketler de Uluslaşma süreçlerini kimlikleri açısından bir tehlike olarak algırlar ve doğrudan reddetme eğilimine

---

⁴⁸ Yılmaz Altuğ, Terörün Anatomisi, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1995, s.30.

⁴⁹ Atilla Şehirli, a.g.m., s.100 vd.

girerler. Bu da kendi egemenlik ve varlık sahalarını, mevcut sistemden ayrılarak yeniden inşa etmelerini amaçlamalarına neden olur. Bu türlü Etnik hareketlerin ortaya çıkması elbette ki bir tek neden bağlanamaz; bunların yanında ekonomik veya sosyal birçok nedenler de bulunabilmektedir⁵⁰.

Mevcut devletten ve ulustan ayrılarak bağımsız olmayı amaçlayan Ayrılıkçı hareketler, bunu gerçekleştirmeye yönelik olarak terörü bir araç olarak kullanabilirler ya da hareketi terörize edebilirler. Bunu yaparken de “Azınlık Psikolojisi” içerisindeki halkı güdülemektedirler⁵¹. Bu güdü de, bu örgütlerin kolayca yayılmalarına ve bireylerinin birbirlerine kolayca bağlanmalarını imkân tanır.

Etnik Ayrımcılığa dayanan terör örgütleri, temsil ettiklerini iddia ettikleri Etnik kitlenin geleceğinde söz sahibi olma ve geleceklerini kontrol etme amacı güderler⁵². Bu çerçevede de temelde bir devlet örgütlenmesi gibi varlıklarını sürdürebilir ve bir egemenlik sahası inşa etmeye çalışırlar. Bu çerçevede de meşru devletin resmi kurumları ve o devlete bağlı halkları hedeflerine oturturlar ki, onlara yönelik eylemlere girişerek varlıklarını hissettirirler ve meşru devleti, kendi egemenlik sahaları olarak ilan ettikleri bölgede zayıflatmaya çalışırlar⁵³.

Toplumda bir korku yaratmaya ve halkın direniş gücünü kırmaya yönelik düzenledikleri eylemlerle siyasi alanda baskı kurmayı amaçlarlar. Siyasi, toplumsal ve ekonomik çatışma ortamına bir çözüm getiremeyen iktidarlar nedeniyle de, bu durumdan mağdur olan insanlar, bu terör örgütünün propagandasına yönelirler ve terör örgütlerinin de insan kaynağını genel olarak bu süreç sağlamaktadır⁵⁴.

Terör Örgütlerinin bu “Egemenlik Sahası” iddiasıyla ilgili bazı tezleri bulunabilir ki, bu tezler temelde o Etnik Unsurun tarihselliği ile de ilgilidir. Örneğin, vatandaşlık bağı ile bağlı buldukları devletin bir “Egemen bir ırka

---

⁵⁰ Genel olarak bkız: Fuat Örgün, a.g.e.

⁵¹ İlhan Akbulut, a.g.e., s.35.

⁵² Nazım Budak, Varlığımızı Hedef Alan Tehdit: Bölücü Terör, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1994, s.20 vd.

⁵³ Hamide Zafer, Sosyolojik Boyutuyla Terör, Beta Yayınları, İstanbul, 1999, s.25.

⁵⁴ Atilla Şehirli, a.g.m., s.100.

dayalı devlet” olduğu iddiasına dayanarak, kendi Etnik varlıklarının ayrı bir ırkı ve farklı bir dillerinin olduğu söyleminde bulunurlar. Egemenlik iddiasında buldukları topraklarda, eskiden beri aslen kendi varlıklarının bulunduğunu iddia ederler.

1.3. Din İstismarına Dayanan Terör

Din istismarına dayanan terör de, Etnik terördeki geniş bir akrabalık bağının yerini, Dine olan aidiyet yani Din Kardeşliği olgusu almıştır. Dini gelenek içerisinde, dine hizmet etme kaygısı ise meşrulaştırılan terörün bu boyutunda, şiddet ve saldırganlık, dinsel değerler içerisinde meşrulaştırılır ve kutsanır. Bu uğurda eylem düzenlemek ve hatta kendi bedensel varlığını sunmak yüceltilir⁵⁵. Dolayısıyla din istismarına dayanan terör düşüncesi ve eylemi içerisinde bulunan insanlar, o dini benimsememiş kimseleri “Öteki” olarak kabul etmektedirler ve ulaşmayı hedefledikleri dini hedef doğrultusunda terör eylemleriyle korkutulmalarını ya da öldürölmelerini olağan ve belki de gerekli görmektedirler. Dini kullanan terör örgütleri ise, Etnik Terör Örgütlerinden farklı olarak kimliklerini, dini referans alarak oluştururlar. Dolayısıyla, eylemlerin din yoluyla kutsanması, ciddi bir itici güç durumundadır.

Din istismarına dayanan terör de aslında politik ve ekonomik çatışmaların bir sonucudur. Sanayi Devrimi ile toplumsal ve ekonomik, her alanda gerçekleşen küresel değişim, bu değişime ayak uyduramayan geleneksel Tarım ve Din Toplumlarında önemli karışıklıklara neden olmuştur⁵⁶. Özellikle gelişmiş devletlerin Ortadoğu’daki sömürgecilik faaliyetleri nedeniyle, bu toplumların, gelişmiş sömürgeci toplumlarla olan ilişkileri çok da yapıcı olmamıştır. Bu yüzden de Batı, bu geleneksel ve dinsel toplumlarda büyük bir önyargı yaratmıştır. Kendini toparlama imkânı

---

⁵⁵ Nazım Budak, a.g.e., s.20 vd.

⁵⁶ Genel olarak bkz: Osman Tunahan Berk, Türkiye’de Dini Motifli Terör, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2010.

bulamayan ve Batı ile başa çıkamayan bu toplumlarda da, bu mücadeleyi terör boyutuna taşıyarak sürdürmek isteyen gruplar ortaya çıkmışlar, bunlar da eylemlerini din ile açıklama ve meşrulaştırma yolunu seçmişlerdir. Bu da, doğal olarak dini istismar edilmesiyle sonuçlanmıştır⁵⁷.

Bu terör örgütleri, gerek eylemleri meşrulaştırma amaçlı olsun gerek motivasyon amaçlı olsun, dini simgeleri veya kavramları araç olarak kullanmaktadırlar. Bu kavramlardan biri “*Cihat*” kavramıdır⁵⁸.

Kökü, çaba sarf etmek, sıkıntıya karşı koymak gibi anlamlara gelen arapça “*Cehd*” kelimesine dayanan Cihat, Kuranı Kerim’de; düşmana karşı savaşmak, şeytana karşı mücadele etmek, nefse karşı direnmek anlamlarında kullanılmaktadır. Genel olarak ise Müslüman olmayan bir toplumun Müslüman bir topluma silah ya da güç kullanarak saldırması karşısında, Müslümanların o topluma karşı direnmelerini ya da onlarla savaşmaları sorumluluğunu ifade etmektedir. Kuranı Kerim’de 19 surenin 36 ayetinde 41 kere geçen Cihat kelimesi, savaşmak anlamının dışında, din uğruna herhangi bir şekilde mücadele etmeyi de kapsamaktadır. İslami literatürde de “*Küçük Cihat*” ve “*Büyük Cihat*” olarak iki alana ayrılmıştır: Küçük Cihat, din uğruna gerçekleştirilen kutsal savaş anlamını içerirken, Büyük Cihat da kişinin kendi nefsiyle olan mücadelesini ifade etmektedir. Bu çerçevede dini istismarına dayanan Örgütleri, Küçük Cihat adı verilen anlamı ön plana çıkarmaktadırlar. Cihat kavramı en çok Darül İslam, Darül Harb ve Darüs Sulh kavramları ile anlam bulmaktadır. Müslümanların yaşadıkları ve İslam Devleti içerisinde kalan bölgeler “*Darül İslam*” olarak tanımlanırken, Müslümanlar yaşadığı halde İslam Devleti toprakları içerisinde yer almayan bölgeler de, diğer devlet ya da Müslüman olmayan halk ile olan ilişkiler ve Müslümanların İslamiyet yaşayıp yaşamamaları bakımından “*Darül Harb*” veya “*Darüs Sulh*” olarak adlandırılmaktadır.

---

⁵⁷ Taha Akyol, Hariciler ve Hizbullah: İslam Toplularında Terörizmin Sosyal Kökleri, Doğan Kitapçılık, 2. Baskı, İstanbul, 2000, s.20-22.

⁵⁸ İslami terör örgütlerinin kullandıkları din referanslı kavramlar ile ilgili olarak bkz: Tuğba Cansever, Radikal İslamî Söylemlerde Kullanılan Kavramların Kuran’da İfade Ettiği Anlamlar, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi (KSÜ) Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri, Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş, 2007.

Bu çerçevede, İslami şeriat kurallarının uygulanmadığı ve hatta reddedildiği modern devletleri “*Darül Harb*” olarak anlayışa göre, bu gibi devletler Cahiliye Devri’ne benzetmekle birlikte, savaşılmaması gereken yapılardır. Çünkü bu rejimler ister hukuki sistemleri olsun, ister yöneten ve yönetilen ilişkileri olsun ve isterse ekonomik faaliyetler olsun İslam’a göre biçimlenmediği ve İslam ile biçimlendirilmelerine de müsaade edilmediği için, Müslümanlar açısından Cihad edilmesi gereken rejimlerdir. Bu algıda, İslam’ın uygulanmayışını, İslam’ın saldırı altında olması ve yok sayılması olarak algırlar ve öyle de algılatırlar. Bu da o dine aidiyet hissedenlerin hassasiyetlerini arttırmakla birlikte, terör örgütünün altyapısını hazırlar. Öyle ki, Darül Harb statüsündeki bir devlet ile Cihad etmek, şeriat gereği zorunludur. Dolayısıyla karşımıza bir de “Şeriat” kavramı çıkmaktadır. Bu kavram da yine Arapça kökenli bir kelime olup “Doğru Yol” anlamına gelmektedir ve İslami literatürde Allah’ın belirlediği ve bu yüzden kaçınılmaz olarak doğru olan emir ve yasaklarını ifade eder. Müslümanların, gerek toplumsal ve gerekse bireysel yaşamlarının İslam’a göre biçimlendirilmesi gerektiğini kastetmektedir. Böylece Darül Harb olarak adlandırılan yerler, İslam Şeriatının uygulanmadığı ve hatta reddedildiği bölgelerdir demek doğru olacaktır. Dini kullanan terör örgütlerine göre bu ülkelerde veya rejimlerde İslam Şeriatı uygulanmadığı için gerek din ve gerekse o dine inanan Müslümanlar tehlike altındadırlar. Böylece o rejimi doğru yola yöneltme ve o rejimdeki Müslümanları kurtarma işini, o rejimin dışında kalan yani o rejime savaş açmış olan ve dini kullanan teröris örgütleri, din alanını kendi sorumluluğu olarak addetmektedir. Her türlü eylem Allah yolunda gerçekleştirilerek rejim, İslam’ı benimsemeye zorlanmalı ve böylece toplumsal, hukuki ya da ekonomik düzende İslam Şeriatı uygulanır hale getirilmelidir. İslami literatürde, Şeriatın uygulanmadığı sistemler için kullanılan terim ise “Cahiliye” kavramıdır. Böylece, Allah’ın “Mutlak Doğru” olarak algılanan emirlerinin uygulanmayarak insanların sorgulanabilen, üzerine tartışılabilen ve eleştirilerek geliştirilebilen her türlü bilgisini temel alan sistemler “Cahiliye” olarak adlandırılmaktadır. Bu çerçevede de dini

istismar eden terör örgütleri açısından kullanışlı bir kavram haline gelmektedir.

Görüldüğü gibi günümüzde cihat, daha çok cahiliye düzenine karşı öngörülmüştür. Günümüzde cehalet, aydınlanma kültüründen uzak kalmış ve demokrasi olmayan toplumlar için öngörülür. Dinin özüne göre bir cihattan söz edilecekse, bunu cehalete karşı savaş olarak yorumlamak çağımızın anlamına daha uygundur. Ancak dini istismar eden terör örgütlerinin konuya böyle yaklaşmadığı bilinmektedir. Çağı hiç değişmemiş, olduğu gibi geçmiş dönemlerde kalmış gibi yorumlayarak; günümüz ile geçmiş arasında bir tenakuz oluşturmayı, böylece kutsal değerler üzerinden toplumun inanç değerlerini istismar ederek, şiddet kullanmayı öngörmektedir. Bunu yaparken de son derece hayali ve bir ölçüde de ilgi çekici vaadlerde de bulunmaktadır.

II. BÖLÜM

CUMHURİYET'İN İLK TERÖR EYLEMLERİ

1. Etnik Terör Örnekleri Olarak “Ağrı İsyanları” Ve “Dersim Ayaklanması”

Terör, kurulu bir düzene karşı silah ve güç kullanarak korku ve panik yaratmak, böylece siyasal hedeflere ulaşmak amacıyla uygulanan bir yöntemdir. Cumhuriyet tarihine baktığımız zaman şiddet kullanarak hedefine ulaşmaya çalışan yaygın siyasal ve toplumsal hareketler görmek mümkündür. Cumhuriyetin ilk yıllarında çıkan büyük kalkışma ve isyan hareketleri özünde birer terör hareketi olarak yorumlanabilir. Çünkü belli bir siyasal hedefe ulaşmak için cumhuriyetin kurulduğu yıllarda yapılan devrimlere tepkisel bir duruş sergileyen dönemin güçlü yerel liderleri, siyasal sisteme ve devlete karşı bir ayaklanma başlatmışlardır. Bunu yaparken de silahı yalnızca devlete karşı değil, kendi etkin oldukları yöredeki sivil halka karşı da kullanmışlardır. Böylece hedeflerine silahla ve terörün yöntemleriyle ulaşmaya çalışmışlardır. Bu bağlamda bakıldığında başta Doğu Anadolu’da görülen etnik ve dini istismar üzerinden terör hareketleri, yaygın bir siyasal kalkışma boyutuna kadar ulaşmıştır. Devlet bu büyük kalkışma hareketlerini ortadan kaldırmak için yoğun bir mücadele vermek durumunda kalmıştır.

1.1. Ağrı İsyanları (1926-1930)

1925’te gerçekleşen ve Anadolu’nun doğusunda büyük bir asayişsizliğe ve bastırılana kadar otorite zayıflığına neden olan Şeyh Said İsyanının bastırılmasının hemen ardından İhsan Nuri’nin önderliğini yaptığı

Ağrı İsyancıları, 16 Mart 1926 tarihinde başladı. Dört yıl süren bu isyan, Cumhuriyet tarihinin en uzun süren isyanlarından biri olmuştur⁵⁹.

Aşağıda ayrıca incelenecek olan Şeyh Said İsyanında, bu isyana katılan ve fakat kaçmayı başarabilenlerin bir kısmı Suriye, Irak ve İran gibi devletlere geçiş yaptılar. 1927 yılına gelindiğinde de Kürt Etnik Milliyetçiliği çerçevesinde örgütlenmiş Kürt Teali Cemiyeti, Kürt Teşkilat-ı İçtimaiye Cemiyeti, Kürt Ulusal Birliği ve Kürt Millet Fırkası gibi örgütlerin üyeleri ile Ermeni Taşnak Komitesi “Hoybun Cemiyeti” adlı bir oluşum içerisine girdiler⁶⁰.

Yine aynı yıl, Revandüz’de İngilizlerin müsaadesiyle gerçekleştirilen toplantıda, Türkiye’de, Hakkârî’den başlayarak Van’a kadar uzanan bölgenin kontrolünün ele geçirilmesini hedefleyen bir ayaklanma planı yapıldı⁶¹.

Bu ayaklanma için, bölgede egemenliğini sürdüren ve yeni kurulan Ulus-Devletin egemenlik ve vatandaşlık anlayışı ile mevcut yapısı çatışan Aşiret ve Tarikat örgütlenmelerinin destek verecekleri düşünülüyordu. Öyle ki, Yeni Türkiye Devleti ve 1923’te benimsediği Cumhuriyet rejimi öncelikle Laik ve Halkçı ilkeleri kabul etmişti. Ancak bölgedeki Aşiretler, hem feodal bir yapıdaydılar ve hem de dinsel bir nitelik taşıyorlardı⁶². Toplumsal yapıları ve çıkar ilişkileri de buna göre biçimlenmişti. Devletin gerçekleştirdiği devrimler de, bölge ağa ve şeyhlerinin de statülerini kaybetmelerine neden olacak nitelikteydi. Böylece isyan edecek Aşiretler için “Şeriat İstemek” bir gerekçe olarak ortaya çıkmaktaydı. Kimi zaman Dersim bölgesine kadar genişleyebilen bu isyanın uzun süre kontrol altına alınamamasının en önemli nedenlerinden biri bu yapı iken, diğer bir nedeni de; bölgenin dağlık yapısı ve isyancıların İran tarafına kolayca geçebilmeleri olmuştur⁶³.

Türkiye, bu bölgeyi kontrol altına alabilmek için İran ile temaslara geçmiş ve iki ülke arasındaki ilişkiler kimi zaman gerilmiştir. 22 Nisan 1926’da

---

⁵⁹ Genel Kurmay Belgelerinde Kürt İsyanları 1, Kaynak Yayınları, İstanbul, Mart 1992, s.230.

⁶⁰ Hıdır Göktaş, Kürtler: İsyancılar - Tenkil 1, Alan Yayıncılık, İstanbul, Nisan 1991, s.91

⁶¹ Genel Kurmay Belgelerinde Kürt İsyanları 1, Kaynak Yayınları, İstanbul, Mart 1992, s.231.

⁶² Hıdır Öztürk, Tarihimizde Tunceli ve Ermeni Mezalimi, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1984, s.13 vd.

⁶³ Genel olarak bkz.; Hıdır Göktaş, a.g.e..

ise iki ülke birbirlerine, kamu güvenliğini tehdit edebilecek ve yine kamu düzenini bozabilecek örgütlere ya da oluşumlara izin vermeyeceklerinin teminatını veren “Dostluk ve Güvenlik Antlaşması” imzaladılar. Bu antlaşmanın diğer bir amacı da, bölgedeki otorite boşluğundan yararlanarak kendi otoritelerini inşa etmeye çalışan ve sınırda asayişsizliğe neden olan aşiretlerin iki devlet tarafından da kontrol edilmelerini sağlamayı amaçladı.

Buna rağmen bu antlaşma 1926-1927 yılları boyunca da bütünüyle uygulanamadı⁶⁴. Bu durumda faydalanan isyancılar da Türk ordusunda kolayca kaçarak İran sınırını aşabiliyorlardı. Bu yüzden de bölgenin güvenliğini sağlamak konusunda pek bir başarı sağlanamıyordu. Örneğin; İngilizlerin sağladığı silah desteği ile 16 Mayıs 1926’da Doğubeyazıt’ın Kalecik köyünde başlayan isyana müdahale eden 28. Jandarma Alayının başarısız olması üzerine 3. Ordu Müfettişliğinin düzenlediği tedip hareketi ile 16 Haziran 1926’da Küçük Ağrı Dağı eteklerine kadar gelinmesine rağmen isyancıların asıl grubunu, sürekli İran’a kaçma imkânına sahip olmalarından dolayı, ulaşılamamıştı. Müfettişliği hazırladığı rapor neticesinde, isyancıların sınırdan geçişleri ve gelişleri gözönünde bulundurularak takip devam ettirildi ve İran sınırında isyancılarla karşılaşan birlikler, isyancıların büyük bir kısmını yok ettiler⁶⁵. Ancak yine coğrafi şartların elverişsizliği nedeniyle birliklerin bir kısmı geri çekilince, isyancılardan kalanlar varlıklarını sürdürdüler.

Bu gibi olayların neticesinde Türkiye ile İran arasında 15 Haziran 1928’de imzalanan yeni bir protokol ile taraflar, 1926 tarihli antlaşmanın koşullarına tümüyle uyacaklarını taahhüt ettiler. Buna rağmen 1930’a kadar bölgedeki karmaşa devam etti. 28 Aralık 1928’de Mustafa Kemal Atatürk’ün başkanlığını yaptığı ve Bakanlar Kurulu ile Genel Kurmay Başkanı Fevzi Çakmak’ın da bulunduğu toplantıda, Ağrı bölgesine bir tenkil harekâtına karar verildi. Bu süreçte de, İran’a yerleşmiş olan isyancılar 1930’da yeniden sınırı geçerek Türkiye’ye dönmeye başladılar ve Ağrı’yı bir Kürdistan vilayeti

---

⁶⁴ Genel Kurmay Belgelerinde Kürt İsyanları 1, Kaynak Yayınları, İstanbul, Mart 1992, s.133.

⁶⁵ Hıdır Göktaş, a.g.e., s.92 vd.

olarak ilan ederek, Celali Aşiretinin reisi İbrahim Heski de Hoybun Cemiyeti tarafından buraya vali olarak görevlendirildi. Bunun üzerine 4 Eylül 1930'da verilen harekât emri ile Salih Paşa komutasındaki askeri birlikler, 7 Eylül'de Ağrı'ya doğru taarruza geçtiler ancak etkili bir başarı sağlayamadılar⁶⁶.

Ancak İran'ın, asilerin geçiş yollarını kapaması ve Türk ordusunun da kuşatması ile isyancılar açlık sorunu yaşamaya başladılar. En nihayetinde de Şimkanlı Timur, Musa Lezgi, Halit Ağa, Tosun Ağa ve Ali Aksu gibi asi liderinin yakalanması ile isyan sona erdi.

Ağrı İsyancıları, Şeyh Said İsyanı'na nazaran Kürtçülük düşüncesinin daha ön planda olduğu bir isyan niteliği kazanmıştır ve özellikle "Kürdistan" devleti düşünce daha belirgin bir hal almıştır. Bu çerçevede Kürt Etnik Milliyetçiliği de daha belirgin bir nitelik kazanmıştır⁶⁷.

1.2. Dersim Ayaklanması

Dersim, etrafı ulaşımı zor dağlarla çevrilmiş bir arazide bulunan ve Bingöl, Erzincan, Malatya, Elazığ illeri ile komşu sarp bir bölgedir. Tanzimat Dönemi'ne kadar feodal yapısını koruyan bölgeden, özellikle Yeniçeriliğin kaldırılmasından sonra asker talep edilmeye başlanmıştır. Osmanlı Devleti buradan asker alabilmek için burada muktedir olan ağa ve şeyhlerle işbirliğine girişmiş ve onlara imtiyazlar, nişanlar ve rütbelere vermeye başlamıştır. Buna rağmen bölgedeki nüfuz mücadelesi sürmüş ve istenildiği gibi asker temin edilememiştir.

Özellikle, 93 Harbi olarak da bilinen 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında Dersimli ağalar, Erzurum Rus konsoloslugu aracılığıyla Rusya ile ilişkiler kurarak Hozat ve Mazgirt'te bulunan Osmanlı kışlarına baskınlar düzenlemişlerdir. Birinci Dünya Savaşı sırasında ise bölgedeki asayişsizlik iyiden iyiye artmış ve silahlanma ile birlikte yağma ve soyun olayları da

---

⁶⁶ Genel Kurmay Belgelerinde Kürt İsyancıları 1, Kaynak Yayınları, İstanbul, Mart 1992, s.291.

⁶⁷ Genel Kurmay Belgelerinde Kürt İsyancıları 1, Kaynak Yayınları, İstanbul, Mart 1992, s.292 vd.

sıklıkla görülür olmuştur⁶⁸. Cumhuriyet'e kadar bir çok isyana sahne olan Dersim'e 1892'de Koçuşığı ve Şamuşığı Harekâtları yapılmıştır. Yine 1907'de yağma olaylarını son vermek amacıyla yine Koçuşığı ve Resik Aşiretlerine karşı harekât düzenlenirken, hemen ertesi sene, 1908'de 4. Ordu bir harekât daha düzenlemiştir. 1909 yılında ise Haydaran Aşiretine karşı bir harekât düzenlenirken, 1914'te Kırgan, 1916'da da Ferhatuşığı Aşiretlerine karşı harekâtlar düzenlenmiştir⁶⁹. Sürekli yağma ve isyan hareketlerinin görüldüğü Dersim'de Cumhuriyet'ten sonra da 1926'da yine Koçuşığı Aşiretinin isyanı vukubulmuş, 1930 senesinde de pülümür Harekâtı gerçekleşmiştir. Bu seneler, yeni kurulan Ulus-Devlet'in, Osmanlı'dan daha tutarlı bir rejimle ve daha kararlı bir biçimde yerleşmeye çalıştığı dönemdir. Bölgeye yapılacak bir müdahalenin başarıyla yönetilebilmesi amacıyla çeşitli raporlar düzenlendi. Örneğin İçişleri Bakanı Şükrü Kaya'nın 18 Kasım 1931 tarihli raporu, bölgede imar ve iskân faaliyetlerine öncelik verilmesi gerektiğini vurgulamaktaydı. Ve bu dönemde bölgedeki ıslahat faaliyetlerinin kontrolü açısından General Alpdoğan görevlendirildi⁷⁰.

Feodal yaşam tarzının ve toprak sisteminin egemen olduğu bölgede bu nüfuzu kırabilmek ve devlet otoritesini inşa edebilmek için yollar ve köprüler inşa edilmeye başlanmıştır. Fakat bölge ağaları elbette ki bu süreçten memnun olmamışlar ve nüfuzlarının sona ereceğinden kaygılanmaya başlamışlardır. Bu amaçla da zaman zaman toplanan kimi aşiret liderleri, devleti ve otoritesini bölgeden atmanın yollarını aramaya başlamışlar ve bunu sağlayabilmek için de aralarındaki çatışmalara ve kan davalarına son vererek birleşmeye çalışmışlardır⁷¹.

Bu ilişkilerin merkezinde yer alan Seyit Rıza ise 1917'den sonra Dersim'de bir lider olarak benimsenmeye başlamıştı ve Seyitlik iddiası dolayısıyla da dini bir otoritesi bulunmaktaydı. Dolayısıyla Seyit Rıza'nın hem

---

⁶⁸ Hıdır Göktaş, a.g.e., s.116.

⁶⁹ Genel Kurmay Belgelerinde Kürt İsyancıları 2, Kaynak Yayınları, İstanbul, Şubat 1992, s.159-160.

⁷⁰ Genel Kurmay Belgelerinde Kürt İsyancıları 2, s.161.

⁷¹ Hıdır Göktaş, a.g.e., s.117

dini ve hem de bölgenin siyasi otoritesi olarak benimsenmesi, Ulus-Devlet'in vatandaşlık ve egemenlik anlayışı ile uyuşabilecek bir durum değildi⁷². 1937 yılına kadar Rızan, Haydaran, Yusufan, Kureyşan, Abbasuşağı, Bahtiyaruşağı aşiretleri aralarındaki uzlaşmazlıkları sona erdirerek reisleri, Seyit Rıza önderliğinde toplandılar⁷³. Ve böylece devlete direnme kararı alarak hükümete, karakol, köprü ve yol yapmaması, kaza ve nahiye yerel yapılanmasına yönelmemesi, asker toplamaması ve ellerindeki silahlara dokunmaması yönünde ültümatom verdiler. Sonrasında da 24 Mart 1937 tarihinde Sin'de bulunan karakola Abbasan Aşireti bir saldırı düzenledi. Buna karşılık, Seyit Rıza'nın köyünde toplanan isyancılara yönelik müdahalede bulunuldu ve Seyit Rıza'nın büyük oğlu Hasan, annesiyle birlikte ele geçirildi⁷⁴. Ancak 28 Nisan'da bu sefer Yukarı Abbasuşağı, Haydaran, Yusufan ve Kureyşan gibi Dersim Aşiretleri, hükümet güçlerini bölgeden atmak amacıyla karakollara saldırılar düzenlemeye başladılar⁷⁵. Jandarmanın bu saldırıları savuşturmasına karşın, ardından da Kahmut Köprüsünü ve Nahiye binasını yaktılar. Daha sonra da Seyit Rıza liderliğinde Mazgirt üzerinden jandarma kuvvetlerine saldırıya geçtiler. Bu sıralarda da önceleri Seyit Rıza'ya destek veren Şahan Aşireti, sonradan hükümet kuvvetlerine destek vermeye başladı.

3 Mayıs 1937'de isyan daha fazla büyümeden, isyancı aşiret reislerinin toplandığı Keçikesen köyü bombalandı. İsyanın kontrol altına alınmasından sonra 20 Haziran 1937 tarihinde harekâtı gözlemlemek üzere İsmet Paşa bölgeye geldi⁷⁶. Ve burada Ağalık ve Şeyhlik rejimine son verileceğini, bu zorbalara ellerindeki mallara el konularak buralara yol, köprü ve okul yapılacağını belirtti. Aynı çerçevede askerlik ve vergi hizmetleri de düzene konulacak ve Dersim tamamen boşaltılarak, Bakanlar kurulu izni olmaksızın kimse oturamayacaktı⁷⁷.

---

⁷² Genel Kurmay Belgelerinde Kürt İsyancıları 2, s.170.

⁷³ Hıdır Öztürk, a.g.e., s.31 vd.

⁷⁴ Hıdır Göktaş, a.g.e., s.117-118.

⁷⁵ Genel Kurmay Belgelerinde Kürt İsyancıları 2, s.176.

⁷⁶ Hıdır Göktaş, a.g.e., s.119 vd.

⁷⁷ Genel Kurmay Belgelerinde Kürt İsyancıları 2, s.250 vd.

İsmet Paşa'nın dönmesinin hemen ardından, Haziran ayında, çatışmalar yeniden yükseldi. 24 Haziran'dan sonraki süreçte isyan edenlerin köyleri yakılmak suretiyle, isyancılara büyük kayıplar verdirilmiş ve böylece teslim olanların sayısı artmıştır. Seyit Rıza ise bu sıralarda adamlarıyla birlikte Kutu Deresi, Kızıldağ ve Sultanbaba Dağlarına sığındı⁷⁸. Yakalanan bazı isyancılar Elazığ'a mahkemeye sevk edilirken, Seyit Rıza'nın diğer oğlu Hasan da 17 Ağustos'ta teslim oldu. Sağ kolu Ali Şir'in de 26 Ağustos'ta öldürülmesiyle⁷⁹ Seyit Rıza, 10 Eylül 1937 tarihinde teslim oldu ve Erzincan'daki ilk sorgusunun ardından Elazığ'a gönderildi.

15 Kasım 1937'de sonuçlanan Tunceli Ağır Ceza Mahkemesi'ndeki yargılamalarda 11 kişi idama mahkûm olurken, 33 kişi de ağır hapis cezası aldı. Seyit Rıza ve oğlu Hüseyin, Kureyşan Aşireti reisi Hasso Seydo, Yusufanlı Aşireti reisi Fındık, Demenanlı Aşireti reisi Hasan, Kureyşanlı Ulukiyeoğlu Hasan ve Mirzaoğlu Ali'nin idam cezaları, aynı gün infaz edildi⁸⁰.

Dersim'e yönelik bu ilk harekâtın sona ermesinin ardından Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk, doğu gezisine çıkarak 14 Kasım'da Malatya'yı ziyaret etti, fakat Elazığ ve Diyarbakır'a gittikten sonra Tunceli ziyareti İçişleri Bakanlığı tarafından iptal edilmiştir. Öyle ki 1937'deki ayaklanmada yakalanamayan gruplardan olan Kör Abbas ve Baluşağı Aşiretlerine mensup gruplar vardı. Bunlar 2 Ocak 1938'de Kalan mıntıkasındaki bir jandarma birliğine saldırarak hepsini şehit etmişler ve ardından da Mercan deresindeki karakolu basmışlardır⁸¹. Bu olaylar neticesinde de Dersim'e 1938 senesinde ikinci bir harekât daha düzenlenmiştir. Bu harekâta öncelikle 1937'deki tedip ve tenkil sürdürülürken, diğer taraftan da bölge de Üçüncü Ordu tarama yapacak ve çalışmaları tamamlayacaktı. Böylece Haziran ayında operasyon başladı ve Kalan bölgesi kuşatıldı. Kutu Deresi ve Tez Dağı da bombalanmaya devam

---

⁷⁸ Hıdır Göktaş, a.g.e., s.120-122.

⁷⁹ Genel Kurmay Belgelerinde Kürt İsyancıları 2, s.300 vd.

⁸⁰ Genel Kurmay Belgelerinde Kürt İsyancıları 2, s.300 vd.

⁸¹ Hıdır Göktaş, a.g.e., s.130 vd.

edildi. İlk aşamanın sona ermesiyle birlikte de son aşama olan tarama faaliyetlerine girilmiş ve bölge isyancılardan temizlenmiştir⁸².

Dersim İsyanının çerçevesi çizilirken genelde uluslararası çıkar ilişkileri ve çatışmaları göz ardı edilmiş ve çoğunlukla ya Etnik ya da Devletçi bir ideolojik yaklaşım sergilenmiştir. Yine aşağıda inceleneceği gibi, İngiltere destekli Nasturi Ayaklanması ve hemen ardından yine muhtemelen İngiltere destekli bir Şeyh Sait İsyanı, Türkiye'ye Musul ve Kerkük bölgelerini kaybettirmiştir. Bu süreç, Türkiye'nin Kürtlere ve bölgedeki geleneksel yapıya olan yaklaşımını değiştirmiş, bölge artık Türkiye için güvenilmez bir çerçeve sahibi olmuştur. Dersim İsyanı sürecinin de, Fransa ile çatışma halinde olunan bir Hatay Sorunu sürecine denk gelmiş olması ve Fransızların da bu dönemde, daha önce İngiltere açısından olduğu gibi, Türkiye'de kendi işine yarayabilecek bölgesel çatışmaları takip ediyor olması anlamlıdır. Dolayısıyla Fransa, İngiltere'nin Musul-Kerkük Sorununun kendi lehine sonuçlanmasını sağlamak amaçlı kullandığı benzer bir aracı kullanmak niyetindedir. Türkiye ise artık bir Nasturi ve Şeyh Sait İsyanları deneyimine sahiptir ve Hatay'ı da Musul-Kerkük'ü kaybettiği gibi kaybetmek niyetinde değildir. Diğer taraftan süreç, bir tarafta İtalya'nın ve diğer tarafta da Almanya'nın dünyayı bir ikincisine sürekledikleri Dünya Savaşı sürecidir. Ve bu süreç Türkiye gibi ülkeler tarafından takip edilmiyor ve bilinmiyor da değildir. Dolayısıyla bir savaş öngörüsünde bulunan devletler, elbette ki diğer devletleri, üzerlerinde bir yaptırım sahibi oldukları daha zayıf devletler haline getirmek isterler. Böylece Türkiye de, böyle bir çatışma ortamında kendisine çok daha büyük kayıplara neden olabilecek bir Şeyh Sait İsyanı benzeri bir iç çatışmaya izin veremezdi. Dersim isyanı ve bu isyana yönelik müdahalenin de bu açıdan değerlendirilmesi gerekmektedir.

---

⁸² Genel Kurmay Belgelerinde Kürt İsyanları 2, s.305-307.

2. Din İstismarına Dayanan Terör Örnekleri “Şeyh Said Ayaklanması” ve “Menemen Olayı”

2.1. Şeyh Said Ayaklanması

Osmanlı Devletinde Kürtler, ağırlıklı olarak Feodal bir toplumsal yapıya ve kültüre sahip olmuşlar, toplumsal hiyerarşileri de buna bağlı olarak din eksenli bir özellik göstermiştir. Osmanlının yıkılıp Türkiye Cumhuriyetinin kurulması sürecinde de bu geleneksel yapısı devam etmiş ve Milliyetçilik, tümüyle etkili bir ideoloji haline gelememiştir.

Osmanlı’da Ermeni Sorunu ile paralel olarak, bölgedeki Ermeni çetelerinin faaliyetlerine karşı II. Abdülhamit tarafından kurulan Hamidiye Alayları ile Şafii Kürt Aşiretlere kimi vergi ve askerlik muafiyetleri getirilirken, ayrıca belirli bölgelerin hâkimiyeti tanınmış ve bu aşiretlere devlet tarafından silah temin edilmiştir. II. Meşrutiyet ile iktidara gelen İttihat ve Terakki Fırkasının bu yapıyı hukuken sona erdirmesine rağmen, bu aşiretler ağırlıklı olarak devlet tarafından kendilerine temin edilen silahları korumuşlardır. Diğer taraftan da bu aşiretlerden kimi kendi ayrıcalıklarına son veren İttihat ve Terakki Fırkasına ve bu fırkaya mal ettikleri Ulusal Kurtuluş Mücadelesine karşı olurken, kimi de yanında yer almıştır ve genel olarak Cumhuriyetten sonra da bu tavırları aşağı yukarı sürmüştür⁸³.

Toplumsal olarak da gerek coğrafi koşullar gereği ve gerekse geleneksel yapı gereği kapalı bir toplum özelliği gösteren Kürtler üzerinde Feodal yapının etkisi oldukça fazlaydı ve önemli ölçüde merkezi otoriteden bağımsız hareket edebiliyorlardı. Lozan Antlaşması ise bu inisiyatifi sürdürmek isteyen Aşiretler için çok da cazip değildi. Diğer taraftan Cumhuriyetin Laik uygulamaları da, katı bir dini gelenekten gelen ve toplumsal yapısını da buna göre biçimlendirmiş Kürt Aşiretlerinin tepkisine neden oluyordu⁸⁴.

---

⁸³ Genel Kurmay Belgelerinde Kürt İsyancıları 1, s.115-116.

⁸⁴ Hıdır Öztürk, a.g.e.

Özellikle Hamidiye Alaylarında görev almış ve bu alaylara komutanlık etmek üzere İstanbulda kurulan Aşiret Mekteplerinde eğitim görmüş Kürt Subaylar, 1923'ta Azadi Cemiyeti'ni kurdular ve 1924'teki toplantısında Şeyh Sait başı çekiyordu. Lozan Antlaşması ile Türkiye ve İngiltere arasında halledilmek üzere sonraya bırakılan Musul Meselesi'nin Türkiye Siyasasında önemli bir yer işgal ettiği dönemde, aynı Şeyh Sait, bu sefer isyan edecekti.

Oysa Türkiye, yine Musul Sorunu ile ilgili topladığı Haliç Konferansında, Musul'un; Mondros Mütarekesi imzalandı sırada halen Osmanlı toprağı olması açısından Askeri bakımdan, Cihan Harbi öncesinden beridir Osmanlı hakimiyetinde olması açısından Tarihi bakımdan ve halkının çoğunun Türk ve Kürt olup, Türkiye halklarından olması açısından Etnik bakımdan Türkiye toprağı sayılacağı tezini savunuyordu. Ve bu temelde de Musul'da ya referandum yapılması ya da Türkiye'ye verilmesi gerektiğini düşünüyordu. İşte bu sırada çıkan Şeyh Sait İsyanı, Türkiye'ye Musul ve Kerkük'ü kaybettireceği gibi Türkiye'nin de Kürtlere olan yaklaşımının değişmesine, Kürt Aşiretlerin artık güvenilemez olduğu kanaatinin yerleşmesine neden olacaktır.

Mayıs 1923'te kurulan örgüt ertesi yıl yaptığı toplantısında, dışarıdan destek aranması koşuluyla en geç 1925 Mayıs'ına kadar geniş çaplı bir isyan gerçekleştirilmesini kararlaştırdılar ve böyle bir isyana da Seyyid Abdülkadir'den destek sözü alındı⁸⁵. Dönemin Başbakanı Ali Fethi Okyar'ın mecliste okuduğu ve isyancılardan temin edilen bir mektuba göre, bölgede Türkiye aleyhine ve Türkiye'nin bölgede sekiz yüz kişiyi katledeceğine dair propaganda faaliyetlerine girişilmiş durumdaydı. Bu sıralarda, yanında jandarmalar tarafından aranan iki kaçak ile Piran köyünde bulunan Şeyh Said, bu kaçakların teslim edilmesi talebine uymayınca başlayan çatışma, planlanan isyanın, erkenden patlak vermesiyle sonuçlandı. Mart ayında gerçekleştirilmesi düşünülmeye karşın, bu beklenmedik olay nedeniyle 13 Şubat'ta başlayan ve diğer aşiretlerin de katılımıyla yayılan isyan sürecinde

---

⁸⁵ Genel Kurmay Belgelerinde Kürt İsyanları 1, s.123.

isyancılar, telgraf hatlarını kestikleri gibi Genc kasabesindeki hapis haneye ve karakola baskın düzenlediler⁸⁶. Diğer taraftan da Çapakçur'da bulunan Hükümet Konağı da isyancıların eline geçti. Kısa süre sonra da bu isyan; Lice, Palu ve Hani civarına yayıldı.

İsyan sırasında Ali Fethi Bey hükümeti bulunmaktaydı ve isyanın bastırılması amacıyla Üçüncü Ordu Müfettişi Kazım Paşa görevlendirildi. Ayrıca Teşkilatı Esasiye olarak da anılan 1921 Anayasasına dayanılarak Örfi İdare ilan edildi. Diğer taraftan da Hıyaneti Vataniye Kanununa, dinin siyasete alet edilmesi suretiyle rejime kastedilmesinin de "*Vatana İhanet*" sayılması ile ilgili yeni bir düzenleme yapıldı. Ali Fethi Bey, olayın siyasi ağırlıklı bir durum olduğunu ve askeri müdahaleden çok siyasal açıdan çözüme kavuşturulabileceğini düşünmekteydi. Dolayısıyla isyana yönelik askeri müdahale yeterince başarılı olamadığı gibi Elazığ da isyancılar tarafından ele geçirildi ve yağmalandı. Bunun etkisiyle 3 Mart 1925'te isyan eden Ali Fethi Bey Hükümeti yerine İsmet İnönü yeni bir hükümet kurmakla görevlendirildi⁸⁷. İsmet İnönü Hükümeti göreve gelir gelmez, isyana doğrudan müdahale etme temeli üzerine inşa edilmiş Takriri Sükun Kanunu'nu kabul ederek yürürlüğe koydu. Bu kanuna göre öncelikle isyan bastırılacak ve aynı süreçte rejime muhalif yayın yapan basın organları susturulacaktı. Elbette ki demokratikleşme çabası içerisindeki bir rejim açısından, Şeyh Sait İsyanı gibi oldukça etkili bir ayaklanmanın etkisiyle kabul edilen bu kanun, belirli ölçüde katı bir özelliğe sahipti, öyle ki bu kanuna dayanılarak, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası deneyimi de sona erecektir.

İsyan, bir taraftan genişleyerek kimi Aşiretlerin cesaretlenmesine ve isyana katılmasına neden olurken; diğer taraftan da, özellikle Elazığ gibi, isyancılar tarafından yağmalanan bölgeler de isyancılar aleyhine tavır takınmaya başladılar⁸⁸. En nihayetinde 15 Nisan tarihinde Şeyh Said ve adamları teslim oldular, buna karşın elden kaçan isyancılar memur ve jandarma katline bir süre daha devam etti.

---

⁸⁶ Genel Kurmay Belgelerinde Kürt İsyanları 1, s.124.

⁸⁷ Genel Kurmay Belgelerinde Kürt İsyanları 1, s.125.

⁸⁸ Genel Kurmay Belgelerinde Kürt İsyanları 1, s.127.

1925 senesine damgasını vuran; ortaya çıktığı süreç itibariyle Musul-Kerkük bölgesinin İngiltere lehine elden çıkmasına neden olan Şeyh Said ayaklanması, gerek rejime yönelik bölgedeki kastın boyutunu göstermesi açısından ve gerek Musul-Kerkük bölgesini Türkiye'ye kaybettirmesi bakımından Türkiye'nin Kürt Aşiretlerine olan yaklaşımının ve onlara yönelik anlayışının artık değişmesine neden olmuştur. Şeyh Said Ayaklanması, temel olarak Dinsel ve Karşı Devrimci bir özellik sergilemekteydi. Tipik bir Ortaçağ Devleti olan Osmanlı'nın toprak rejiminin bir parçası olan Anadolu'daki Feodal yapının, Sanayi Devrimi sürecinden etkilenmiş yeni Ulus-Devlet Rejimi ile doğal çatışmasının neticesinde, belki de kaçınılmaz olarak patlak veren bu ayaklanma, içerisinde Kürt Milliyetçisi unsurlar barındırsa da, Kürtçülüğü siyasal bir kimlik olarak benimsemiş bir ayaklanma olmamıştır. Öyle ki ayaklanmanın bastırılmasında, yine Kürt Aşiretlerinin desteği önemli bir yere sahiptir.

Diğer taraftan bu isyan, Türkiye'ye Musul ve Kerkük bölgesini kaybettiren isyan olarak da bilinmektedir ki, bu açıdan başka bir devletin kendi çıkarlarını sağlama amacıyla başka bir ülkede terör faaliyetlerini desteklemesi örneği olarak da incelenebilir. Gerçi Şeyh Sait Ayaklanmasından İngiltere'nin doğrudan bir desteğinin olup olmadığı sürekli tartışılmış bir konudur fakat bu isyandan daha beş ay önce çıkan Nasturi Ayaklanması'nın İngilizlerce desteklendiği bilinen bir konudur. Dolayısıyla İngiltere, Türkiye'deki benzeri tedhiş olaylarını desteklemeye hazır bir durumdadır. Şeyh Sait Ayaklanmasının belki de hesaplanandan erken çıkması, ilgili ilişkilerin ortaya çıkmasını zorlaştırmıştır fakat Şeyh Sait'in daha önceleri İngilizlerle bağlantı kurduğu ve hatta 1919'da yapılan görüşmeler bilinmektedir.

2.2. Menemen Olayı

Şeyh Said İsyanı'nın etkisiyle İsmet İnönü Hükümetinin 4 Mart 1925'te kabul ederek uygulamaya koyduğu Takriri Sükûn Kanunu, 4 Mart

1929'a kadar yürürlükte kaldı. İsyanın bastırılması ve dönemin muhalif basının kontrol altına alınması amacıyla ve 2 yıl uygulanmak üzere kabul edilen kanun, 4 yıl yürürlükte kalmış ve Halk Fırkası, ülkede otoriter bir hale gelmiş bulunuyordu. Bu durum elbette ki halkta bir rahatsızlık yaratmaktaydı ve 1929 Dünya Ekonomik Bunalımının yarattığı olumsuz durum, bu huzursuzluğu oldukça günyüzüne çıkardı⁸⁹.

1929 Dünya Ekonomik Buhranı, Türkiye'nin 1923 İzmir İktisat Kongresinde benimsediği Liberal Ekonomi eğilimini terketmesine ve Devlet Sosyalizmi de denilen Devletçilik ekonomi politikalarına yönelmesine neden oldu. Bu noktada Mustafa Kemal, Devletçi ekonomiyi uygulayacak olan Halk Fırkasının Liberal bir muhalefet partisi tarafından da denetlenmesi ve böylece çok partili bir demokratik yaşama da geçilmesi gerektiği kanaatindeydi. Ve bu süreçte Paris Büyükelçisi İsmet İnönü, Mustafa Kemal Atatürk'ün teşvikiyle Serbest Cumhuriyet Fırkası'nı kurdu. Liberal, Laik ve Cumhuriyetçi bir anlayışa sahip olan parti, Şeriatçı ve Gerici kesimin odağı haline gelmesiyle 1930 Belediye Seçimlerinin ardından kendini feshetti⁹⁰.

Bu sürecin daha öncesinde gerçekleşen; Hilafetin kaldırılması, Arap Harflerinin terkedilerek Yeni Türk Alfabesinin kabul edilmesi, İslam Hukukuna dayalı Mecelle'nin terkedilerek Yeni Türk Medeni Hukukunun benimsenmesi, geleneksel ve dinsel eğitime son verilerek Laik temelli Tevhidi Tedrisat'ın uygulanması veya Şeyh Said İsyanının ardından Tekke ve Zaviyelerin kapatılması gibi devrimler de irticacı kesimde bir tepki yaratmış durumdaydı.

Menemen Olayını gerçekleştiren Nakşibendi Tarikatının lideri Şeyh Esat, Tekke ve Zaviyelerin kapatılmasının ardından müritleri aracılığıyla faaliyetlerine devam ediyordu. Şeyh Esad'ın Manisa bölgesinde faaliyetleri sürdürmek üzere görevlendirdiği ve Muradiye Camiinde imamlık yapmaya

---

⁸⁹ Necdet Aysal, "Yönetmel Alanda Değişimler ve Devrim Hareketlerine Karşı Gerici Tepkiler: Serbest Cumhuriyet Fırkası - Menemen Olayı", Ankara Üniversitesi, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Atatürk Yolu Dergisi, S.44, Güz 1009, s.590 vd.

⁹⁰ Mahmut Goloğlu, Devrimler ve Tepkileri (1924-1930), Başnur Matbaası, Ankara, 1972, s.270 vd.

başlayan Laz İbrahim de tarikatı adına gizli toplantılar düzenleyerek yöre gençlerini etkilemeye çabalıyordu⁹¹. Özellikle 1929 Dünya Ekonomik Bunalımının yarattığı ekonomik sıkıntıların etkisiyle işsizliğin de artmasıyla, işsiz gençlerin bu sıkıntılarının tarikat aracılığıyla sona ereceği umudu veriliyordu ve tarikate katılanlara para yardımıyla bulunuluyordu. Serbest Cumhuriyet Fırkasının kurulması ve Halk Fırkası karşısında güçlü bir muhalefet sergilemesi de, bu çevrelerde iktidarın zayıfladığı izlenimi yaratmıştı. Böylece Serbest Cumhuriyet Fırkasını bir fırsat olarak gören irticacı kesim, toplantılarında devrim karşıtı eğilimlerini açıkça sergilemeye başladı. Fakat Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kendini feshetmesi, bu irticai hareketlerin siyasal alanda bir örgüte sahip olma olasılığına son vermiş oluyordu⁹².

Bu süreçte aynı tarikata bağlı Giritli Derviş Mehmet, kendisini "*Mehdi*" ilan ederek "*Din Elden Gidiyor*" sloganı ile yanında arkadaşlarıyla birlikte 7 Aralık 1930'da Paşaköy'e geldi. Burada bacanağının evinde 15 gün kadar kalarak 23 Aralık 1930 sabahında silahlı olarak Menemen'e ulaştılar. Sabah namazını, müritleri ile birlikte Müftü Camiinde kılarak ardından camideki cemaate kendisini "*Mehdi*" olarak tanıttı. 70.000 kişilik bir Hilafet Ordusunun gelip sınıra dayandığını ve kendisiyle birleşerek Hilafeti yeniden kuracaklarını söyleyen Derviş Mehmet, camiideki "*La İlahe İllallah İna Fetahneke*" yazılı Sancakı Şerifi alarak, ahaliyi bu bayrak altında toplanmaya çağırmaya başladı. Katılmayacak olanların da kılıçtan geçirileceğini tehdidini savuruyordu. Sabah namazından çıkan halk da meydana toplanarak, gerçekleştirilen devrimlerin kâfirlik olduğu propagandası yapan Derviş Mehmet ve adamlarının yapıp ettiklerini izliyorlardı. Böylece Derviş Mehmet'e katılanlar olmuş ve sayıları 100 kadar kişiye çıkmıştı. Ahaliden bazı kimselerin durumu bildirmesi üzerine olay yerine önce jandarma yazıcısı Ali Efendi geldi. Derviş Mehmed'in komutanın gelmesini istemesiyle, bölük komutanı Fahri Bey, Derviş Mehmet'in amacını öğrenmek üzere geldi ve

---

⁹¹ Şerafettin Turan, Türk Devrim Tarihi, Yeni Türkiye'nin Oluşumu 1923-1938, 3. Kitap, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1995, s.290.

⁹² Necdet Aysal, a.g.m., s.595.

Derviş Mehmet'in Mehdilik iddialarını dinledikten sonra tedbir almak üzere geri çekilmek zorunda kaldı. Jandarma Bölük Komutanınının 43. Alay'dan destek istemesi üzerine, 1. Tabur 3. Bölük komutanı yedek subay Asteğmen (Mustafa Fehmi) Kubilay, bir müfreze asker ile olay yerine gönderildi. Fakat Asteğmen Kubilay, kendi silahını yanına almadığı gibi, askerlerinin yanında da manevra mermisi bulunmaktaydı. Derviş Mehmet, olay yerine gelir gelmez yakasına yapışan ve teslim olmalarını isteyen Kubilay'ı yaralayınca, askerler de silahlarına davranarak ateş etmeye başladılar. Ancak manevra mermileri elbette ki kimseye zarar vermediği gibi, Derviş Mehmet bu sefer de kendilerine kurşun işlemediği yönünde söylemlerde bulunmaya başladı. Kubilay ise bu sırada yaralı halde Gazez Camii avlusuna sığınyordu. Halkın olan biteni seyretmekle yetinmesinden ve gerçek mermileri olmayan askerlerin çaresizliğinden cesaret alan Derviş Mehmet ve adamları Kubilay'ın üzerine saldırarak, Derviş Mehmet elindeki bağ bıçağı ile Kubilay'ın başını bedeninden ayırdı. Kubilay'ın kanını da içerek, kesik başını sancak direğine bağlayan Derviş Mehmet, ahaliyi kendisine destek vermeye ve "Müslümanlığı kurtarmaya" davet etmeye devam etti. Bu sırada müdahale eden bekçi Hasan ve bekçi Şevki de yine isyancılar tarafından şehit edildiler⁹³.

Olayın ciddiyetini ve ulaştığı boyutu ancak farkedilen Alay komutanlığının emriyle bölgeye gelen askeri birliğin "Teslim ol" çağrısına silahla karşılık verilmesi üzerine çıkan çatışmada Giritli Derviş Mehmet, Sütçü Mehmet ve Şamdan Mehmet öldürüldüler. Yaralanan Mehmet ve Hasan adlı iki kişi de Menemen sokaklarında yakalandılar⁹⁴.

Türkiye'de laik bir hukuk düzeni kurulmuştu. Milli bir yapı oluşmaktaydı. Bu dönüşümün doğal olarak kimi tepkiler yaratması gündemdeydi. Dini istismar eden çevreler, toplumla devleti karşı karşıya getirmeye çalışıyorlardı. Din ve dince kutsal değerlerle toplumun ve devletin elbette bir meselesi bulunmuyordu. Kimi reform çalışmalarını kullanarak toplum içinde nifak oluşturmayı ve toplumla devleti karşı karşıya getirmeyi

---

⁹³ Mete Tunçay, Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek Parti Yönetiminin Kurulması (1923-1931), Yurt Yayınları, Ankara, 1981, s.245-247.

⁹⁴ Çağlar Kırçak, Meşrutiyetten Günümüze Gericilik, İmge Kitabevi, Ankara, 1994, s.282.

amaçlayan bu hareket, henüz daha demokrasinin kurulmadığı o günlerde büyük bir tepkiyle karşılaştı. 31 Aralık 1930'da toplanan Bakanlar Kurulu, bu tertibin daha geniş bir mahiyette olduğu kanaatine vararak Manisa ve Balıkesir'in merkez ilçelerinde bir ay süre ile sıkıyönetim ilan etti. 2. Ordu Komutanı Fahrettin Altay Paşa, Sıkıyönetim Komutanlığına getirilirken; Divanı Harb Reisliğine de 1. Kolordu Komutan Vekili Mustafa Muğlalı Paşa atandı ve yapılan tahkikatler neticesinde 15 Ocak 1931'de Divanı Harp'de yargılamalara başlandı ve 24 Ocak tarihinde de yargılamalara sona erdi. 29 Ocak tarihinde de 105 sanıktan 37'sine verilen ölüm cezalarının 6'sı yaş haddi nedeniyle 24 yıla çevrildi. 31 Ocak'ta TBMM'de toplanan komisyon ise 31 kişiden 28'inin cezasını onaylarken, 1 tanesi eceliyle öldüğü için cezası kaldırılmış, diğer iki kişinin cezası da 2 yıl hapse çevrilmiştir. 3 Şubat 1931 gecesinde de gecesinde de idam alanların cezaları infaz edildi. İdamların dışında diğer sanıklar da çeşitli hapis cezaları aldılar⁹⁵.

---

⁹⁵ Çetin Yetkin, Serbest Cumhuriyet Fırkası Olayı, Karacan Yayınları, İstanbul, 1982, s.180-181..

III. BÖLÜM

ÇOK PARTİLİ DÖNEMDE TÜRKİYE'DE ETNİK TERÖR

1. Bir Etnik Terör Örgütü Olarak Asala ve Kökeni

Ermeni etnik temelli terör örgütü olarak bilinen ASALA'nın 1970'lerin başında ortaya çıktığı bilinmektedir. Buna rağmen Ermeni grupların örgütlenerek gerçekleştirdikleri terör faaliyetleri, 19. yüzyıldaki Ermeni isyanlarına kadar dayandırılabilir⁹⁶. Bunun da kaynağını yine Sanayi Devrimi ile ortaya çıkan Uluslaşma hareketleri ve Sömürgecilik faaliyetleri oluşturmaktadır. Sanayileşen ve sömürgecilik yarışına katılan Avrupalı devletler ve özellikle Rusya, Asya ve Afrika'yı sömürgeleştirdikten sonra, bu dönemde zayıflamış olan Osmanlı Devletinin hâkim olduğu topraklara göz dikmişlerdi. Bu çerçevede, Osmanlı ülkesindeki Ulusçuluk hareketlerini destekleyerek, özellikle Ermenilerden yararlanmak yönünde bir politika izlediler⁹⁷. Ermeniler, Avrupalı devletler tarafından çeşitli yönlerden etkilendiler ki, bunların başında en etkili araç da Hristiyanlıktı⁹⁸.

Ermeniler kazanmak amacıyla önce Rusya, Eçmiyazin Ermeni kilisesini 1820'lerden sonra kontrol altına almaya başladı, sonrasında da Fransızlar, 1830'larda Ermeni Katolik Kilisesi ve İngilizler de 1840'larda Ermeni Protestan Kilisesini kurdular⁹⁹.

---

⁹⁶ Genel olarak bkz.: Adem Ölmez, İstanbul'da Sosyal Barışın Bozulması: İstanbul Ermeni Olayları ve Yahudiler, Kurtuba Kitap, İstanbul, Mart, 2010.

⁹⁷ Ali Arslan, Halil Bal, Hasan Demirhan, Tarihi ve Stratejik Boyutlarıyla Ermeni Meselesi, İdil Yayıncılık, İstanbul, 2012, s.20-21.

⁹⁸ Ahmet Gürel, Türk-Ermeni İlişkileri (Yabancı Belgeler Işığında) Dünü ve Bugünü, Şenocak Yayınları, İstanbul, Şubat, 2009, s.52.

⁹⁹ Münir Süreyya Bey, Ermeni Meselesinin Tarihçesi (1877-1914), Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2001, s.27 vd.

Osmanlı ise Ermenilerin bu politikalara eğilim göstermelerini engellemek ve Fransız İhtilalinin etkilerini azaltmak için önce Tanzimat Fermanı ve sonra da Islahat Fermanı ile bir takım haklar tanımaya başladı. Fakat bu, artan Ulusalıcı taleplerin etkisiyle, Osmanlının umduğu gibi lehine değil, aleyhine bir durum yaratmaya başladı. Öyle ki, Ermeniler yabancı propagandalara daha açık hale geliyordu¹⁰⁰.

Bu noktada Balkanlardaki ayrılıkçı hareketler ve Avrupalı devletlerin bu hareketlere verdiği destek de Ermenilere bir umut vaat ediyordu¹⁰¹. Temel olarak Anadolu'nun Doğusunu da içeren bir Ermeni Devleti kurmayı amaçlamaktaydılar ve her alanda bu yönde propaganda faaliyetleri yürütüyorlardı¹⁰². Bu propaganda faaliyetleri 1860'lardan sonra sistemli bir hal alarak çeşitli isimlerde örgütler kurulmaya başlandı¹⁰³. Genellikle Ermeni gençlerin bulunduğu bu örgütlerin ilki 1860'da kurulan "Hayırseverler Cemiyeti" idi¹⁰⁴. Sonraki yıllarda da Van'da, Ermenilerin kökenlerinin kaynağı olarak gördükleri Ağrı Dağı'na vurgu yapan "Araratlı" adlı bir dernek, Muş'ta "Okulsevenler" ve "Doğu" adlı dernekler kuruldu¹⁰⁵. Erzurum'da da "Milliyetçi Kadınlar" adı bir dernek bulunmaktaydı¹⁰⁶.

Ermenilerin, özellikle Islahat Fermanı'na kadar Osmanlı ülkesinde ayrıcalıklı bir yere sahip oldukları, görece rahat bir yaşam imkânı sürdükleri ve yerelde de zenginleştikleri bilinmektedir. Bu uyum neticesinde de Ermenilerden "Millet-i Sadıka" da denilmekteydi¹⁰⁷. Fakat Islahat Fermanı ile bütün Gayrı Müslim tebaaya eşit hakların tanınması, Ermenileri bu ayrıcalıklı statülerine son veriyordu. Dolayısıyla bu Ermenilerin çok da hoşlarına gitmeyen bir durum oldu ve özellikle Rusya'nın desteğiyle ayrılma gayesi

---

¹⁰⁰ Ahmet Gürel, a.g.e., s.55.

¹⁰¹ Münir Süreyya Bey, a.g.e., 2001, s.30-35.

¹⁰² Yusuf Halaçoğlu, Sürgünden Soykırma Ermeni İddiaları, Babıali Kültür Yayıncılığı, İstanbul, Ekim 2008, s.17.

¹⁰³ Ali Arslan vd., a.g.e., s.23-25.

¹⁰⁴ Genel olarak bkz.: Münir Süreyya Bey, a.g.e., çşt. syf.

¹⁰⁵ Genel olarak bkz.: Ermeni Komiteleri 1891-1895, (Yay. Haz.: Necati Aktaş, Uğurhan Demirbaş vd.), Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2001.

¹⁰⁶ Genel olarak bkz.: Arşiv Belgeleriyle Ermeni Faaliyetleri 1914-1814, Cilt 1, Genelkurmay ATASE ve Genelkurmay Denetleme Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2005.

¹⁰⁷ Ali Arslan vd., a.g.e., s.19.

gütmeye başladılar. Hatta “93 Harbi” olarak da bilinen 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi ile Rusya’nın işgal ettiği Doğu Anadolu topraklarını Ruslardan talep ederek, kendilerine özerklik tanınmasını ve kendi lehlerine bir takım ayrıcalıkları içeren ıslahatlar yapılmasını istediler¹⁰⁸.

Bu bağlamda, 93 Harbi’nin sonunda imzalanan Ayastefanos Antlaşmasıyla Rusya, bu imkânı sağlamaya çalışmıştır. Antlaşmanın özellikle 16. Maddesi bunu içermektedir. Maddeye göre Osmanlı, Ermenilerin yaşadığı ve Rus işgali altında bulunan toprakları geri aldığı anda, bölgede Ermenilerin çıkarları doğrultusunda ıslahatlar ve değişiklikler yapacaktı¹⁰⁹. Bu düzenlemeler içerisinde, Osmanlı’nın Kürtler ve Çerkesler karşısında Ermenilerin güvenliğini sağlaması yükümlülüğü de vardı. Bu antlaşma ile Ermeni Sorunu ilk defa iki devlet arasında bir belge ile dile getirilmiş oluyordu. Yine 1878 tarihli Berlin Antlaşması da Ermeni Sorununu, uluslararası bir sorun haline getirmiştir. Berlin Antlaşmasının 61. Maddesine göre Osmanlı, yine Ermenilerin yaşadığı bölgelerde, Ermeniler lehine ıslahatlar ve düzenlemeler yapacaktı¹¹⁰. Antlaşmanın en önemli özelliği, diğer devletlere, Osmanlı’nın yapacağı ıslahatları gözetme hakkını vermiş olmasıdır¹¹¹. Bu hak, Osmanlı’nın kendi tebaası ile olan ilişkilerine diğer devletlerin rahatça müdahale edebilmeleri anlamına geliyordu¹¹².

Ermeni örgütler, bu uluslararası destek sayesinde Anadolu’da birçok isyan çıkardılar¹¹³. Bu isyanların başında, 1885’de kurulan Armenakan Komitesinin, Hınçak Komitesi ile birlikte 1895 Haziran’ında çıkardıkları Van İsyanı gelmektedir. Bu isyanda rol alan Hınçak Komitesi, Avedis Nazarbeg ve Ermeni Öğrenciler tarafından kurulmuş olup, özellikle İstanbul gibi birçok bölgede şubeler açmıştı. Ağustos 1894 tarihindeki Sason İsyanında da bu

---

¹⁰⁸ Salih Altıok, 18 ve 20. Yüzyıl Başlarında Ermeni Sorunu, Ankara, Nisan, 2007, s.144.

¹⁰⁹ Ahmet Gürel, a.g.e., s.72 vd.

¹¹⁰ Ahmet Gürel, a.g.e., s.77-78.

¹¹¹ Salih Altıok, a.g.e., s.15 vd.

¹¹² Ali Arslan vd., a.g.e., s.26-27.

¹¹³ Ayrıntılı bilgi için bkz.: Ermeniler Tarafından Yapılan Katliam Belgeleri I ve II, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2001.

komite rol oynamıştı. Bu komiteler aynı zamanda Osmanlı siyasasında da rol alma çabası içindeydiler ve bir partileşme süreci yaşıyorlardı.

Örneğin Erzurum'da 1881 tarihinde Anavatan Müdafileri Derneği kuruldu. Ardından da Van'da İhtilalci Ermenistan Partisi, 1885 yılında kuruldu. Bunlar arasında, bugün de adı en çok duyulacak olan parti ise 1890'da kurulan Taşnaksütyun Partisi oldu¹¹⁴.

Bu örgütlerden Hınçak'ın en önemli eylemi, Troyak Grubundan Jorris'in 21 Temmuz 1905'de II. Abdülhamit'e düzenlediği başarısız bir suikast girişimi oldu¹¹⁵.

I. Dünya Savaşından önceki süreçte Ermeniler ile Kürtler uzlaştırarak Osmanlı'dan ayırma teşebbüsleri olduysa da, Kürtleri çekememiştir. Hatta tam aksine, II. Abdülhamit'in Kürt Şafii Aşiretlere öncelik vererek kurduğu ve yine kendi adıyla anılan Hamidiye Alayları¹¹⁶, Ermeni faaliyetlerine karşı koymak amacıyla ve bölgenin yerel savunmasını gerçekleştirebilmek için örgütlenmişlerdi. Özellikler Kürtlerin, Ermeniler lehine eğilim göstermemelerinin en önemli nedenlerinden biri olarak bu yapı gösterilebilir¹¹⁷.

I. Dünya Savaşı sıralarındaysa, Ermeni Komitelerin Ruslar lehine çalışarak casusluk ve baskın faaliyetleri düzenledikleri bilinmektedir¹¹⁸. Bölgenin, Ruslara karşı savunmasını zayıflatmayı ve Müslüman nüfusu azaltmayı amaçlamaktaydılar¹¹⁹.

Bu faaliyetlerini etkisiyle Osmanlı'da iktidarda bulunan İttihat ve Terakki Partisi, 27 Mayıs 1915'de "Tehcir Kanunu"¹²⁰ çıkardı¹²¹. Rusya'nın Ermeniler lehine 20 Nisan 1915'e gerçekleştirdikleri Türkleri sürme politikası

---

¹¹⁴ Münir Süreyya Bey, a.g.e., 2001, s.40.

¹¹⁵ Ahmet Gürel, a.g.e., s.100 vd.

¹¹⁶ Münir Süreyya Bey, a.g.e., 2001, s.46.

¹¹⁷ Zeynep Kardeş, Ermeni Terör Örgütü: Asala, Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2007, s.28-30.

¹¹⁸ Salih Altıok, a.g.e., s.238 vd.

¹¹⁹ General Mayewski, Ermenilerin Yaptığı Katliamlar, (Çev: Azmi Süslü), Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1986.

¹²⁰ Tehcir Kanunu ile ilgili olarak şu kaynak incelenebilir: Yusuf Halaçoğlu, Ermenilerin Suriye'ye Nakli Sürgün mü Soykırım mı (Belgeler), Ato Yayınları, Ankara.

¹²¹ Ahmet Gürel, a.g.e., s.170 vd.

karşısında Osmanlı, Anadolu'daki bütün Ermenileri kapsamamakla birlikte, Tehcir politikasını uygulamaya soktu¹²². Bu, Ermenilerin hem göç ettirilmelerini ve hem de gönderildikleri bölgeye mecburi iskânları demek oluyordu. Buna karşın Ermeni Çetelerin istihbarat ve baskın faaliyetlerinin devam etmeleri ve yerleşik Ermenilerin de onların bu faaliyetlerine yardımcı oldukları kaygısıyla, Katolik ve Protestan Ermeniler ile yetim ve kimsesiz kadınlar dışında diğer Ermeniler de göçe tabi tutulmuştur¹²³. Tehcir Kanununa göre Erzurum, Van ve Bitlis'te bulunan Ermeniler, Musul'un güneyine ve Urfa Bölgesine gönderilirken; Adana, Halep ve Maraş civarı Ermenileri de Suriye'nin Doğusu ile Halep'in Doğu ve Güneydoğusuna gönderilmişlerdir.

Bu göçün etkisiyle Taşnak Örgütü, NEMESIS adlı bir öç hareketi başlattılar. Bu hareket çerçevesinde, Tehcirden sorumlu olanlara suikastlar düzenleyerek öldürme eylemine giriştiler¹²⁴. 15 Mart 1921'de Talat Paşa, Berlin'de öldürülürken, eski Sadrazam Said Halim Paşa da 6 Kasım 1921'de Roma'da öldürüldü. Cemal Paşa ise 21 Temmuz 1922'de Tiflis'te öldürüldü. Dolayısıyla, Cumhuriyet döneminde de ASALA ile karşımıza çıkacak olan diplomatların katledilmesine yönelik terör eylemi Ermeni Sorunu çerçevesinde Osmanlı'ya kadar dayanmaktadır. Cumhuriyet'ten sonra, 1965 yılına kadar Türkiye'de Dünyada, Ermeni taleplerine yönelik çok ciddi bir eğilim görülmemesine karşın, 24 Nisan 1965'ten itibaren birçok ülkede ciddi protesto ve propaganda faaliyetleri başladı¹²⁵.

Bolşevik Rusya'da Sovyet Ermenistanı'nda iktidarı ele geçiren Taşnak Partisi, terör faaliyetlerini Ermeni Soykırımı İçin Adalet Komandoları (JCAG) ile sürdürdü. 1973 ve 1985 yıllarından da ASALA Terör Örgütü, bu rolü devraldı ve sürdürdü¹²⁶.

---

¹²² Ali Arslan vd., a.g.e., s.35-40.

¹²³ Ahmet Gürel, a.g.e., s.175-180.

¹²⁴ Zeynep Kardeş, a.g.t., s.32 vd.

¹²⁵ Zafer Özkan, Tarihsel Akışı İçerisinde Terörden Politikaya Ermeni Meselesi, Kişisel Yayını, İstanbul, 2001, s.100 vd.

¹²⁶ Şenol Kantarcı, Sedat Laçiner vd., Ermeni Sorunu El Kitabı, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 2003, s.111-115.

Adının açılımı “Armenian Secret Army for the Liberation of Armenia”¹²⁷ olan ASALA, Lübnan’da 20 Ocak 1975’te Agop Agopyan önderliğinde kuruldu. 1981’de de açıkladığı programla, amacının; demokratik, sosyalist ve devrimci bir Birleşmiş Ermenistan kurmak olduğunu ilan etti. Örgüte göre, Büyük Ermenistan’ın toprakları işgal altındadır ve bu toprakların Türkiye’den kurtarılmasını hedeflemektedir. Bu çerçevede “Tehcir”, onlar tarafından “Soykırım” olarak adlandırılmakta ve böyle kabulünü dikte etmektedir. Böylece Türkiye ile müttefiklerini de düşman ilan etmiştir.

Filistin’de Yaser Arafat liderliğindeki El Fetih ile birlikte eğitim alan örgüt ve üyeleri aynı zamanda Kırım’da Sivastopol’da Rus Askeri Akademisi’nde de teorik eğitim gördüler. Marksist-Leninist bir ilkeyi benimsediği iddiasındaki örgüt ilk kez Dünya Kiliseleri Konseyi Bürosu’na 20 Ocak 1975’te yaptığı saldırıyla ortaya çıkmıştır.

Genel olarak Türk Diplomatlarla yönelik suikastlarıyla bilinen örgüt, 22 Ekim 1975’te, Türkiye’nin Avusturya Büyükelçisi Daniş Tunalıgil’i Viyana’da katletti¹²⁸. 15 Temmuz 1983’te de Türk Hava Yolları’nın Paris Orly Havalimanındaki bürosu önünde düzenledikleri bombalı saldırıyla birçok Türk ve Yabancı yolcuların ölmesine neden oldu. Türkiye’nin bu türlü terör faaliyetlerine karşı etkin mücadeleye başlamasıyla da 1984 yılından sonra bir daha terör faaliyetine son vermişti. Agop Agopyan’ın 28 Aralık 1988’de Atina’da öldürülmesiyle Devrimci Hareket adlı ASALA-MR, Halk Hareketi adlı ASALA-PMLA ve Sassoon adlı üç ayrı gruba ayrıldı¹²⁹.

---

¹²⁷ Hayasatani Azatagrut’yan Hay Gaghtni Banak= Ermenistan’ın Kurtuluşu İçin Ermeni Gizli Ordusu

¹²⁸ ASALA’nın katlettiği Türk Diplomatlar ile ilgili geniş bilgi için bkz: Bilal Şimşir, Şehit Diplomatlarımız, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2001.

¹²⁹ İsmail Özçelik, Ermeni Sorunu ve Gerçekler, Ankara, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, 2005, s.350 vd.

1.1. Asala Ve Uluslararası İlişkileri

ASALA, kuruluşundan itibaren birçok devlet ile Türkiye aleyhine ilişki içerisinde olmuştur. Bu devletlerden biri olarak Rusya ile ilişkisinden söz edilebilir. Sovyetler, Türkiye ile 1925’de imzaladığı Dostluk ve Saldırmazlık Antlaşmasını sona erdirerek, Kars ve Ardahan’ın kendine verilmesi ve Boğazlarda, Sovyetlerin kontrolünde bir üs temin edilmesi ekseninde yeni bir anlaşma imzalamaya zorlamak istedi. Kars ve Ardahan’da kendi kontrolünü sağlayabilmek için de Ermeni Tezlerini desteklemeye ve Ermeni Örgütlerle işbirliğine yöneldi¹³⁰. Dolayısıyla bu örgütler, Sovyetlerin bölgedeki tezlerini, kendileri açısından savunmuşlardır. Sovyetler, Türkiye’nin kendi Ermeni vatandaşlarına yönelik eylemlerde bulunmaya zorlayarak, Avrupalı Devletler ve NATO üyesi devletlerle arasının gerilmesini, böylece Türkiye’yi NATO’dan ayrılmaya zorlamak istemiştir.

ASALA’nın ilişkili olduğu diğer bir devlet de Filistin olmuştur. Kuruluşundan sonra bir süre Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) ile çalışan örgüt, 1975’te El Fetih kamplarına eğitim gördüler¹³¹. Ancak Lübnan, 1982’de İsrail tarafından işgal edilince, ASALA buradan çıkmak zorunda kaldılar ve bir kısmı İran’a geçti. ASALA ile FKÖ ilişkisi de bu tarihten sonra giderek koparken, bu süreçte İran ile olan ilişkileri gelişmiştir. 28 Mart 1984’te İran’da büyükelçilik görevlisi Işık Yönder, Ermeni teröristlerce öldürülmesine rağmen, İran, yakalanan katilleri ile ilgili herhangi bir resmi açıklama yapmamıştır. ASALA’nın, bölge devletlerinden Suriye ile de ilişkilerinin olduğu bilinmektedir. Öyle ki, Suriye kontrolünde bulunan Şam yakınlarındaki Hamoriah Kampı ve Lübnan’daki Bekaa Vadisini, ASALA’ya eğitim kampı olarak vermiştir¹³².

ASALA’nın Avrupalı devletler ile kontrollü ve mesafeli bir ilişkisi olmuştur. Örneğin, Orly Havalimanı Bombalama olayından çok önce,

---

¹³⁰ İdris Bal, Mustafa Çufalı, Dünden Bugüne Türk-Ermeni İlişkileri, Lalezar Kitabevi, Ankara, 2006, s.500 vd.

¹³¹ İdris Bal, Mustafa Çufalı, a.g.e., s.695 vd.

¹³² Bilal Şimşir, Ermeni Meselesi: 1774-2005, Bilgi Yayınevi, Ankara, Temmuz 2007, s.100 vd.

Fransa'nın ASALA militanları ile ilgili istihbarat elde etmiş olmasına rağmen, onları tutuklamak yerine takip ettiği bilinmektedir. Farklı milletlerden 8 kişinin ölümüyle sonuçlanan olayın hemen ardından Fransız polisi, 50 ASALA militanını tutuklayıvermiş fakat Agop Agopyan'ın izini kaybetmiştir¹³³. Buna rağmen olayın duruşması sürerken, Fransız Hükümetinin ASALA'ya destek verdiği iddialarına rağmen, mahkeme başkanı Saurel, eski içişleri bakanı Defferre'in duruşmada tanık olarak dinlenmesine gerek olmadığına karar verdi. Bunun üzerine sanıkların avukatlarından Jacques Verges, Mitterand hükümetinin ASALA ile işbirliğini yaptığını dile getirdi¹³⁴.

Diğer Avrupa devletleri ve Amerika, Ermeni Sorunu söz konusu olduğunda, Ermeni Tezine ağırlık vermekte ve Tehcir Olaylarını "Soykırım" olarak nitelendirme eğilimi göstermektedirler. Bu yönde politikaları olsa da genel olarak ASALA gibi terör örgütlerinin eylemlerinden rahatsız olmuşlar, buna rağmen çok da yaptırım uygulamamışlardır¹³⁵.

ASALA ile Yunanistan arasında da Türkiye aleyhine gelişen bir ilişki olmuş ve Yunanistan, özellikle Kıbrıs Sorunu çerçevesinde ASALA ve benzeri örgütlere destek vermiştir. Türkiye'ye, Kıbrıs Çıkarması nedeniyle uygulanan ambargoyu da fırsat bilerek bölgede zayıflatmak istemiştir ve Atina Büyükelçiliği İdari Ataşesi Galip Özmen, ASALA tarafından 31 Temmuz 1980'de öldürülmüştür¹³⁶. Yine 1982'de İsrail'in Lübnan'ı işgali sonrasında Atina'ya da geçen ASALA, Lübnan'da yayınlanan "Armenia" adlı dergide, Papandreu Hükümetine, sağladığı destek için teşekkür etmiştir. Örgütün bu süreçte yerleştiği diğer bir bölge de Kıbrıs Rum Kesimi olmuştur ve sürekli Türkiye aleyhine propaganda ve protesto faaliyetleri desteklenmiştir.

---

¹³³ Yusuf Seki, Dış Basında Ermeni Meselesi: 1999-2003, Başbakanlık Basın-Yayın Enformasyon Genel Müdürlüğü, Ankara, 2004, çst. syf.

¹³⁴ Ercan Çitlioğlu, Yedekteki Taşeron ASALA, Ankara, Ümit Yayıncılık, 1997, s.35 vd.

¹³⁵ Ali Güler, Suat Akgül, Sorun Olan Ermeniler, Ankara, Berikan Yayıncılık, 2003, s.361.

¹³⁶ Bilal Şimşir, a.g.e., s.150 vd.

2. Bir Etnik Ayrılcı Hareket Olarak PKK Terörü

ASALA Terör örgütünün sona erip de PKK terörünün ortaya çıktığı zamandan bu güne kadar, Türkiye'nin yalnızca birlik ve bütünlüğü için tehlike olmamış; aynı zamanda büyük insan ve ekonomik kayıplara da zemin hazırlamıştır¹³⁷. Daha da ötesi terörün varlığı, Türkiye'nin dış ilişkiler başta olmak üzere, siyaseti üzerinde de etkili olmuştur. PKK terörünün ortaya çıktığı zamandan günümüze kadar uzanan çizgisinde, onun önceleri bir sol terörist hareket olarak çıktığı görülür. Ancak değişen dünya dengelerine ve Ortadoğu'da büyük devletlerin emelleri ve hedefleri doğrultusunda, onların çıkarları ortasında değişime uğrayarak, yeni boyutlar kazanmıştır. Örneğin Amerika Birleşik Devletleri'nin Türkiye ile ilgili politikasında, Kuzey Irak'taki Kürt varlığının da verdiği ivmeyle, PKK bir terör örgütünden ziyade, sanki bölgesel bir güç gibi de belirleyici olmuştur¹³⁸.

Şüphesiz Irak, Sureye, İran ve Türkiye'de yaşayan Kürt kökenli grupların buldukları coğrafyanın sosyal ve siyasal yapısına, etnik ve kültürel özelliklerine göre amaçlarında farklılıklar bulunmaktaydı. Talabani ve Barzani aşiretlerinin öncülüğünde Kürtlerin Kuzey Irak'ta belirmiş siyasi varlıkları; Irak Hükümeti'nin özellikle ABD ve öteki batılı ülkelerle ilişkilerinin gerginleşmesi sürecinde, bambaşka bir ağırlık almış ve ABD'nin önem verdiği bir siyasi güç olarak dünyaya lanse edilmişti. Bu durum bölgede Kürt ve PKK ağırlığını artırırken, Türkiye'nin de hem ABD, hem Ortadoğu ve doğu komşularıyla ilişkileri üzerinde yeni strateji arayışlarına neden olmuştu. Türkiye, Nato içinde ve Türk ABD ilişkilerinde Stratejik Ortak olarak nitelendirilme durumundan giderek, gerek Nato karargâhında yapılan sunumlarda ve gerekse ABD'nin askeri tatbikatlarında düşman ve hedef ülke olarak bile nitelendirilmiştir.

---

¹³⁷ Ercan Çitlioğlu, Ölümçül Tahterevalli Ermeni ve Kürt Sorunu, Destek Yayınları, Ankara, 2007, s. 18.

¹³⁸ Ahmet Çeşme, PKK Psikolojik Harekât ve Kansız Mücadelenin Kanlı Yüzü, IQ Yayıncılık, İstanbul, 2005, s.42.

ABD ile Türkiye'yi karşı karşıya getiren sürecin içinde elbette terör hareketlerinin önemli bir yeri vardı. ABD bir yandan PKK terör örgütünü, her yıl yayınladığı terör listesinin içinde verirken, sonradan PKK'nın Kuzey Irak ve Kuzey Suriye içindeki uzantısı da dikkate alınarak, neredeyse bir "*Stratejik Ortak*" konumuna yükseldi. 1991 yılında başlayan Körfez Savaşı, bu ilişkilerin karmaşık bir hal almasında en belirleyici etken oldu. ABD Kuzey Irak'ta bir "*Çekiç Güç*" oluşturmuş ve bölgede uçuşa yasak bölge belirlemiştir. Türkiye o zamana dek Kuzey Irak'ta oluşan PKK kamplarına hava saldırıları yapıyor ve hedefleri rahatlıkla vurabiliyordu. Kuzey Irak'ta uçuşa yasak bölge ilan edildikten sonra, Türk Hava Kuvvetleri'nin bölgeye girmesi zorlaştı. Türkiye terörle mücadele stratejisini, Kuzey Irak'tan neredeyse bütünüyle çekerek, Türkiye içindeki topraklarla ve Kuzey Irak'ta sınıra paralel dar bir alan üzerinde sürdürmek durumunda kaldı¹³⁹. Karadan, gizli ve dağlık yollardan, genellikle yürüyerek ya da katırlarla geçiş yapan PKK teröristleri, Türkiye'ye büyük zarar vermeye başladı. Bu süreçte askeri operasyonlar sıklaşmış olsa da; Kuzey Irak adeta onlar için nefes alacakları bir sığınak haline gelmişti. Bu arada Türk kamuoyuna yansıyan kimi bilgilere göre PKK terör örgütüne bizzat ABD'nin havadan askeri ve diğer lojistik malzemeleriyle yardım ediyordu¹⁴⁰. Bunun üst düzey Genelkurmay yetkililerinin müşahedesi altında olduğuna dair bilgiler vardı. Bölge halkını kazanmanın çok önemli olduğunu gören sivil ve askeri makamlar, terör örgütünü halkın içinden dışlatacak politik açılımlar yaptılar. Özellikle Jandarma Genel Komutanı Eşref Bitlis halkın yeniden güvenini sağlayan icraatlar yapıyordu. Kuzey Irak'ta da bölgenin öne çıkan aşiret önderleriyle yapılan görüşme ve anlaşmalarla, PKK'yı dışlatacak açılımlar gerçekleştirilmekteydi. Bu durumdan elbette rahatsız olan güçler de vardı. Özellikle kendisi de Kürt kökenli bir asker olan Eşref Bitlis, bölge halkının güvenini sağlıyordu. 17 Ocak 1993 günü, İstanbul'a gitmek üzere Ankara'dan havalanan Eşref Bitlis'in uçağı nedeni bir türlü belli olmayan ya da açıklanmayan biçimde düştü. Resmi yetkililerin açıkladığına

---

¹³⁹ Ahmet Çeşme, a.g.e., s.50 vd.

¹⁴⁰ Ercan Çitlioğlu, a.g.e., s. 26.

göre Bitlis'in uçağı buzlanarak düşmüştü. Mart ayında, Ankara'da o günkü hava koşullarında böyle bir buzlanma ile uçağın düşmeyeceğine dair birçok uzmanın yaptığı açıklamaya rağmen, uçağın neden düştüğüne ilişkin başka bir açıklama yapılmadı. Uzun süre bu olayın PKK Terör örgütüne mensup teröristlerin bir sızma harekâtı mı olup olmadığı konusu üzerinde durulsa da, sonradan uçağın düşürülmesinde, bir tatbikat sırasında Muavenet Zırhlısı'nın da batırılmasında olduğu gibi, bunun ABD tarafından yapılmış bir eylem olduğuna dair kanaatler ortaya çıktı¹⁴¹.

2.1. Ayrılıkçı Kürt Hareketinin Tarihçesi

19. yüzyılda Osmanlı Devletinde kimi Kürt Aşiretlerinin isyanlarına rastlanmaktadır. Fakat incelendiği zaman, bu isyanların Sanayi Devrimi ve ardından Fransız İhtilali ile hem toplumsal, hem siyasal ve hem de anayasal bir rejim olarak Milliyetçilik bilinci ile gerçekleşmedikleri bellidir. Dolayısıyla gerek Kürt Aşiretleri arasındaki güç mücadelesi sonucu gerçekleşen 1806 Babanzâde İsyanı ve gerekse devlete vergi vermemek amacıyla gerçekleşen 1833 Soran İsyanı, Kürtlerin gerçekleştirdikleri isyanlar olmalarına rağmen, Kürtlük Bilinci ile çıkmış Milliyetçilik eksenli isyanlar değildi. 1880 yılında ise Şeyh Ubeydullah'ın Ruslarla ve İngilizlerle uzlaşarak ayrı bir Kürt Devleti kurma amaçlı gerçekleştirdiği isyan ise ilk ayrılıkçı ayaklanma olarak incelenebilir. Bu tarihten itibaren, özellikle İngiltere, Fransa ve Rusya gibi devletler, Kürtler ile Türkleri ayrı Etnik Halklar olarak incelemişler ve kontrol etmeye çalışmışlardır¹⁴².

Zaman içerisinde de kimi Kürt Aşiretler, ayrı bir devlet kurmak amacıyla çeşitli ayaklanmalar gerçekleştirmişlerdir¹⁴³. I. Dünya Savaşı'ndan önce; 1899 tarihinde Emin Ali Bedirhan ve 1912'de de Bedirhaniler isyan etti. I. Dünya Savaşı'nın hemen ardından da Türk Kurtuluş Savaşı sürecinde

---

¹⁴¹ Ercan Çitlioğlu, a.g.e., s.23.

¹⁴² Kemal Kirişçi, Gareth M. Winrow, Kürt Sorunu: Kökeni ve Gelişimi, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, Eylül 1997, çst. syf.

¹⁴³ Ahmet Çeşme, a.g.e., s.10 vd.

1919'da Ali Batı, 1920'de Koçgiri ayaklanmaları yaşandı ve bastırıldı. Cumhuriyet Döneminde, devrimlerin yerleştirilmesi sürecinde ise 1925'te Musul'un kaybına neden olan önce Nasturi ve ardından Şeyh Sait isyanları ile 1926'da Ağrı İsyanı, 1930'da da Zeylan-Oramar İsyanı gerçekleşti¹⁴⁴.

Bu isyanların dışında kimi Kürt cemiyetleri de, ayrı bir Kürt Devleti bilinci geliştirmek amacıyla teşekkül etmiştir. Bunların başında 1900'de kurulan Kürdistan Azmi Kavi Cemiyeti ve hemen ardından 1908'de kurulan Kürt Teavün ve Terakki Cemiyeti gelmektedir¹⁴⁵. 1912'de Hevi, 1913'te de Gehandeni adlı cemiyetler kurulmuştur. I. Dünya Savaşı sürecinde 1918'de Kürt Teali ve Terakki Cemiyeti ile yine aynı yıl Kürt Milliyet Fırkası, Kürt Teşkilat-ı İctimaiye Cemiyeti kurulmuştur. Savaşın hemen sona ermesinin ardından 1919'da da Kürt Tamim-i Maarif Cemiyeti teşekkül etti. Yine İstanbul Kürt Kadınlar Cemiyeti, Kürt Milli Fırkası ve Kürt Hoybun Cemiyeti de aynı süreçte kurulan cemiyetlerdir¹⁴⁶.

Ayrı bir Kürt Devleti tasarımı, I. Dünya Savaşının hemen ertesinde imzalanan 10 Ağustos 1920 tarihli Sevr Antlaşması ile uygulamaya geçirilmeye çalışılmıştır. Özellikle, antlaşmanın 62 ve 64'ün maddeleri ile öngörülen devlet, hukuki olarak T.B.M.M.'nin de 19 Ağustos 1920'de bu antlaşmayı reddetmesi ve Kurtuluş Savaşı sonucunda Lozan Antlaşmasının imzalanması ile kurulamadığı gibi, fiilen de kimi Kürt Aşiretleri de böyle bir ayrılığa taraf olmamışlardır. Diğer taraftan Lozan Antlaşmasında da Kürt, azınlık olarak tanımlanmamış ve Yeni Türkiye Devletinin asli unsuru olarak kabul edilmişlerdir¹⁴⁷.

Cumhuriyetin ilanı ve Hilafetin kaldırılması gibi laik devrimlere tepki gerekçesiyle 13 Şubat 1925'de Musul Sorununun yaşandığı sıralarda çıkan Şeyh Sait ayaklanması, Kürt Teali Cemiyeti ve onun gizli örgütlenmesi olan Azadi teşkilatının faaliyetleri ile ayrılıkçı bir hal almıştır. Bastırılan Şeyh Sait

---

¹⁴⁴ Kemal Kirişçi, Gareth M. Winrow, a.g.e., çşt. syf.

¹⁴⁵ Emin Demirel, Geçmişten Günümüze PKK ve Ayaklanmalar, IQ Yayıncılık, İstanbul, 2005, s.71.

¹⁴⁶ Kemal Kirişçi, Gareth M. Winrow, a.g.e., çşt. syf.

¹⁴⁷ Ercan Çitlioğlu, a.g.e., s.36.

isyanı ile birlikte başarısız toplam 23 isyan gerçekleştirilmiştir. İsyanların başarısız olması, Kürt Hareketini başka bir yöntem bulmaya itti ve böylece öncelikle öğrenciler arasında olmak üzere çeşitli örgütlenmeler teşekkül etme sürecine girildi. 1938’de, Kürt öğrencilerinin irtibatını sağlamak üzere Dicle Talebe Yurdu kuruldu. Örgütün temel yöntemi, bir Kürt Aydını tipi ve buna dayanan bir kadro inşa etmektir. Bu amaçla da Dicle Kaynağı adlı bir dergi yayımladılar¹⁴⁸.

1960lara kadar, özellikle II. Dünya Savaşı’nın dünya çapında yarattığı etki ve bunalım nedeniyle fiili olarak herhangi bir eylem gözlenmedi. 1958’den itibaren siyasal örgütlenmeler ortaya çıktı. 1958’de ilk olarak Kürt İstiklal Partisi kuruldu. Bunu 1959’da Türkiye Kürt Talebe Cemiyeti ile 1965’te Türkiye Kürdistan Demokrat Partisi takip etti¹⁴⁹. Marksist-Leninist İdeoloji iddiasından Türkiye Kürdistan Demokrat Partisinin benimsediği amaçlar ise oldukça Etnik Milliyetçi bir çerçeve çizmekteydi. Öncelikle “Kürt” ifadesinin, bir Etnik Kimlik olarak Anayasada “Türk” kelimesi ile birlikte geçmesi talebinde bulunuyorlardı ve parlamentoya, Kürt nüfusu oranında milletvekili verilmesi amacı güdüyorlardı. Kürdistan olarak adlandırılan bölgeye Kürt olmayan göçmenlerin yerleştirilmemesi ve hatta bu bölgeye Kürt kökenli idareci ve memurların atanmasını istiyorlardı. Yine aynı bölgedeki resmi dilin ve eğitim dilinin Kürtçe olması da diğer bir talepleri idi¹⁵⁰.

1961 Anayasasının geniş özgürlüklere imkân tanıyan yapısı, ayrılıkçı Kürt Hareketinin, Türkiye İşçi Partisi içerisinde yer alıp gelişebilmesine imkân tanımıştır. 6 Mayıs 1969’da da öğrencilerin kültürel çalışmalar yapmalarını sağlamak amacıyla Doğu Devrimci Kültür Ocakları kuruldu. Aynı süreç içerisinde Ermeni ve Kürt yakınlaşması gerçekleşmeye başladı¹⁵¹.

1971 Askeri Muhtırası etkisiyle yapılan takibatlarda birçok Ayrılıkçı Kürt militanın tutuklanmasına rağmen, 1974 tarihli Genel Af ile yeniden salınmışlardır. 1976’da ise Kawacılar adlı bir örgüt kurulmuş ve bundan

---

¹⁴⁸ Kemal Kirişçi, Gareth M. Winrow, a.g.e., çşt. syf.

¹⁴⁹ Aliza Marcus, Kan ve İnanç: PKK ve Kürt Hareketi, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009, s.38.

¹⁵⁰ Ercan Çitlioğlu, a.g.e., s.40.

¹⁵¹ Kemal Kirişçi, Gareth M. Winrow, a.g.e., çşt. syf.

sonraki süreçte ayrılıkçılık amacı güden Kürtler, Sol Örgütler içerisinde varlıklarını sürdürmüşlerdir. 21 Mart 1973’de de Abdullah Öcalan ve arkadaşları, Ankara Çubuk Barajında yaptıkları toplantıda, Abdullah Öcalan’ın liderliğinde örgütlenmişler ve bunlar “Apocular” olarak anılmışlardır. Örgüt en nihayetinde PKK adını almış ve silahlı eyleme yönelerek 15 Ağustos 1984’de Şemdinli ve Eruh’a silahlı saldırı düzenlemişlerdir.

2.1.1. Partiya Karkeren Kurdistanê (PKK) Terör Örgütü

Apocular olarak anılan Abdullah Öcalan ve 87 arkadaşı, 1973 ve 1977 yıllarında örgütün ideolojik olarak temelini attılar. 25 Kasım 1978’de Diyarbakır Lice’de Fis köyünde, bu oluşumun adını Partiya Karkerên Kurdistanê (PKK) olarak belirlediler ve böylece PKK’nın ilk kongresi toplanmış oluyordu¹⁵².

Abdullah Öcalan’ın Genel Sekreter kabul edildiği bu toplantıda Cemil Bayık Genel Sekreter Yardımcısı iken Şahin Dönmez ve Mehmet Hayri Durmuş da Örgütlenme Komitesi Üyesi olarak belirlendi¹⁵³. Mazlum Doğan da İstihbarat Sorumlusuydu ve yayın faaliyetlerinden sorumluydu¹⁵⁴. 30 Temmuz 1979’da Adalet Partisi Şanlıurfa Milletvekili Celal Bucak’ı, düzenledikleri suikastla öldürerek ilk silahlı eylemlerini gerçekleştirdiler¹⁵⁵. Ve aynı yıl, Suriye üzerinden Lübnan’a geçtiler. Eğitim gören militanlar Türkiye’ye geçerek Kürdistan Ulusal Kurtuluşçuları ile hâkimiyet mücadelesine giriştiler ancak başarısız olunca Suriye’ye çekildiler. 1980 Darbesi ile PKK’ya yönelik operasyonlarla silahlı militanları tutuklanmaya başladı. Bu tutuklamalar neticesinde Diyarbakır Cezaevi, bu militanlarla

---

¹⁵² Aliza Marcus, a.g.e., s.26.

¹⁵³ Emin Demirel, a.g.e., s.32.

¹⁵⁴ Atila Şehirli, Türkiye’de Bölücü Terör Hareketleri ve Devletin Aldığı Tedbirler, Burak Yayınevi, İstanbul, 2000, s.56 vd.

¹⁵⁵ Aliza Marcus, a.g.e., s.69.

doldu ve örgütün eline, yeni kadroların temini açısından bir fırsat geçmiş oldu¹⁵⁶.

Şam'da yapılan 20-25 Ağustos 1982 tarihli İkinci Kongre ile Kuzey Irak'ta ve Türkiye'deki keşif ve istihbarat çalışmalarının hızlandırılıp, ardından silahlı eylemlerin gerçekleştirilmesi yönünde kararlar alındı¹⁵⁷. Diğer taraftan da Avrupa'daki faaliyetlerin de geliştirilmesini karara bağladılar. Bu süreçte eylemlerine son veren ASALA, PKK ile iş birliğine yönelmiş ve ASALA militanları, PKK içerisinde faaliyet göstermeye başlamıştır. Örgütün Şam'da aldığı kararların bir neticesi olarak en önemli eylemleri 15 Ağustos 1984'te Eruh ve Şemdinli silahlı saldırıları olmuştur. 21 Mart 1985'te Atina'da yapılan toplantıda kurulması kararlaştırılan ERNK (Eniya Rızgariya Netewa Kurdistan - Kürdistan Ulusal Kurtuluş Cephesi) ilk eylemini 13 Ağustos 1986'da Şırnak'ta Uludere'de gerçekleştirdi ve 12 askeri şehit etti. Türkiye ise buna karşılık, örgütün Kuzey Irak'taki kamplarını bombalayarak, örgüte büyük kayıplar verdirdi¹⁵⁸.

PKK'nın ilk silahlı kanadı olan HRK (Hezen Rızgariya Kurdistan - Kürdistan Kurtuluş Birliği) ise 25-30 Ekim 1986'da yapılan üçüncü kongre ile yerini ARGK (Kürdistan Halk Kurtuluş Ordusu)'ya bıraktı. Yine aynı kongrede alınan kararlarla örgüt, köylere ve kitlelere yönelik saldırılara ağırlık vermiş ve devlete yönelik saldırılar için militan ihtiyacını karşılamak üzere de kendince Askerlik Yasası çıkarma kararı aldılar¹⁵⁹.

Bu çerçevede özellikle Güneydoğu Anadolu'da yaşayan gençleri PKK'ya katılmak zorunda bırakacak baskınlar düzenlediler. Diğer taraftan devletin PKK'ya karşı oluşturduğu ve sivil vatandaşlardan oluşan Geçici Köy Koruculuğunu sindirmeye yönelik, bu koruculara ve ailelerine 1987 yılında birçok silahlı öldürme eylemi düzenlediler. Birçok Geçici Köy Korucusu aile katledildi¹⁶⁰.

---

¹⁵⁶ Zeynep Andaç, Ortadoğu'da Siyaset ve PKK, Gazi Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2000, s.56.

¹⁵⁷ Genel olarak bakınız: Rafet Ballı, Kürt Dosyası, Cem Yayınevi, 1993.

¹⁵⁸ Ahmet Çeşme, a.g.e., s.25-27.

¹⁵⁹ Ruşen Çakır, Türkiye'nin Kürt Sorunu, Metis Yayınları, 2004, s.121.

¹⁶⁰ Ercan Çitlioğlu, a.g.e., s.63.

Saddam Hüseyin'in 1988'de, Irak-İran Savaşı'nın yarattığı ortamda Kuzey Irak'a yerleşen Peşmergelere yönelik kimyasal bombalar kullanması neticesinde Türkiye'ye kaçan peşmergelere, örgütün eleman ihtiyacını karşılamak yönünde yararlanıldı. Fakat aynı yıl, PKK'nin içindeki ayrışmalara da sahne oldu. PKK Avrupa Sözcüsü Avukat Hüseyin Yıldırım'ın kız kardeşi ve Abdullah Öcalan'ın eski eşi Kesire (Yıldırım) Öcalan'ın başını çektiği bir grup, Öcalan'ın kontrolündeki bir grubun örgüt içerisinde kimseye söz hakkı tanımamaya¹⁶¹, sorumlu oldukları katliamları da reddettiklerini ifade ettiler.

Böylece Abdullah Öcalan, Hüseyin Yıldırım'ın öldürülmesi emrini verdi. Fakat Hüseyin Yıldırım, PKK'nın 1989'daki saldırısından yaralı olarak kurtuldu. 1989'da kurulan KOMA-GEL (Halk Komitesi) ise köy halklarını, PKK çatısı altında bir araya getirebilmek için oluşturuldu ve köylüler ile güvenlik güçlerini karşı karşıya getirme amacı güdüyordu. Ertesi yıl ise siyasal alanda faaliyet göstermek amacıyla "Halkın Emek Partisi" (HEP) kuruldu ve HEP'li adayla, Erdal İnönü'nün genel başkanlığını yaptığı SHP listesinde meclise girdi. Fakat milletvekili yemin töreninde Kürtçe Yemin sorunu yaşandı. 6 Kasım 1991'de yemin için toplanan TBMM Genel Kurulunda Diyarbakır Milletvekili Hatip Dicle, yemin metnini anayasanın zoruyla okuduklarını söyledi ve DYP ile ANAP'lı vekiller tarafından "Burası Türkiye" sesleriyle protesto edildi. Sonrasında ise Leyla Zana, kürsüye başında yeşil-kırmızı-sarı bir taç ve yakasında yine aynı renklerde bir mendil ile kürsüye çıkınca, meclis sıralarında büyük tepki gördü. Ve yeminini Kürtçe "Ez vê sondê li ser navê gelê kurd û tirk dixwîm (Bu yemini Kürt ve Türk halkı adına ediyorum)" diyerek bitirdi¹⁶². Meclisteki tepkinin büyümesi üzerine "Sözlerimi geri alıyorum" diyen Leyla Zana, yeniden yemin etti¹⁶³. Bu sorunun ardından 1992 Mart'ında Nevruz olayları yaşandı ve Erdal İnönü'nün isteğiyle Fehmi Işıklar, Adnan Ekmen ve Salih Sümer dışındaki 18 HEP kökenli SHP milletvekili, SHP'den istifa etti. 3 Temmuz 1992'de de Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı, HEP'in "Devletin ülkesi ve milletiyle

---

¹⁶¹ Aliza Marcus, a.g.e., s.153.

¹⁶² Aliza Marcus, a.g.e., s.222.

¹⁶³ Atilla Şehirli, a.g.e., s.56.

bölünmez bütünlüğünü bozma amacı taşımak” suçu işlediği iddiasıyla kapatılması yönünde dava açtı ve PKK sempatisini olduğu belirlenen HEP¹⁶⁴ 14 Temmuz 1993’te kapatıldı¹⁶⁵.

PKK’nın 4. Kongresi ise 26-31 Aralık 1990’da Haftanın’de gerçekleştirildi. Bu süreçte Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği’nin dağılmasının da etkisiyle Abdullah Öcalan, din propagandasına ağırlık vermeye başladı¹⁶⁶. Bu kongrede de sona ermesini sağlayamadıkları Geçici Köy Koruculuğuna yönelik kararlar alındı. Önce 31 Aralık 1991 tarihine kadar Geçici Köy Korucularına, örgüte katılmaları karşılığında kendince af ilan ettiler ve başvuru olmadığı için de bu tarihi sonra 21 Mart 1992’ye kadar uzattılar¹⁶⁷.

1992 yılında, HEP’in de kapatılmasına neden olacak Nevruz Kutlamaları olaylarında Doğu ve Güneydoğu Anadolu’daki bir çok kamu kurum ve kuruluşu ile burada çalışan memurlara yönelik silahlı saldırılarda bulundular. Bu türlü saldırılarla başlayacak sürecin bir halk ayaklanmasına haline getirilmesini planlayan örgüt, güvenlik güçlerinin çabası ve halkın sağduyusu sayesinde başarısız oldu. Bunun üzerine kalabalık gruplarla karakol saldırısı düzenlemeleri nedeniyle Türk Silahlı Kuvvetleri, Kuzey Irak’a düzenlediği harekât ile örgüte ağır kayıplar verdirildi. Bunun etkisiyle de Abdullah Öcalan, 20 Mart 1993’te Celal Talabani’nin önerdiği tek taraflı ateşkesi kabul etmek zorunda kaldı. Böylece PKK, siyasal alandaki faaliyetlerine ve örgüte yeniden militan kazandırma çabalarına ağırlık verdi. Bu çerçevede 7 Mayıs 1993’te kapatılan HEP milletvekillerinde Hatip Dicle’nin başkanlığında Demokrasi ve Değişim Partisi (DEP) kuruldu¹⁶⁸ ancak PKK ile olan ilişkileri neticesinde Anayasa Mahkemesi tarafından 1994’te kapatıldı.

Bu tarihlerde PKK’nın yeterli militan sayısının olmamasından dolayı vur-kaç taktiği ile öğretmen, doktor, hemşire gibi memurlara ve iş adamlarına

---

¹⁶⁴ Aliza Marcus, a.g.e., s.236.

¹⁶⁵ Ercan Çitlioğlu, a.g.e., s.72.

¹⁶⁶ Zeynep Andaç, a.g.t., s.80.

¹⁶⁷ Emin Demirel, a.g.e., s.75.

¹⁶⁸ Aliza Marcus, a.g.e., s.302.

yönelik öldürme eylemlerine ağırlık veren örgüt, şantiyeleri ateşe vermeye başladı. Ardından da büyükşehirlere ve turizm bölgelerine bombalama eylemlerine yöneldi¹⁶⁹.

PKK, 5. Kongresinde Genel Sekreterlik ve Merkez Yönetim Kurulu yapısına son vererek Genel Başkanlık ve Genel Başkanlık Konseyini oluşturdu. 1995 yılında da önce Hollanda'nın Lahey kentinde ve sonra da Avusturya'nın Viyana şehrinde güya Sürgünde Kürt Parlamentosu'nu topladı. Ancak bu süreçte PKK, ayrı bir Kürt Devleti kurma söylemini bıraktı ve Türkiye Cumhuriyeti içerisinde özerk bir yapılanmadan söz etmeye başladı¹⁷⁰. 21 Mart'ta ise PKK'nın tekrar Nevruz Kutlamalarını kana bulaması olasılığına karşı Türk Silahlı Kuvvetleri, Kuzey Irak'a "Çelik Harekâtı" düzenledi ve PKK'ya önemli bir kayıp verdirildi. Ancak Türkiye'nin bu müdahalesi Avrupa devletleri ve ABD tarafından eleştirildi ve Türkiye'ye İngiliz İşçi Partisi milletvekilleri olan Ann Clwyd ile Jim Cousins gözlemci olarak gönderildi. Fakat onlar da 28 Mart 1995'de PKK'nın Silopi'de Görümlü köyüne düzenledikleri saldırılara şahit olunca, Türkiye aleyhine bir beyan bildirmeden geri gittiler.

1994'de PKK'nın siyasi kanadı olarak kurulan Halkın Demokrasi Partisi (HADEP)¹⁷¹, 24 Aralık 1995 seçimlerine, Sosyalist İktidar Partisi, Birleşik Sol Parti ve Demokratik Değişim Partisi gibi partilerle ittifak kurarak katılmak yönünde yol izledi ve PKK da bu süreçte 20 Aralık 1995'te tek taraflı ateşkes ilan etti. 1996 yılında ise PKK intihar saldırılarına ağırlık verdi ve 5 intihar saldırısı düzenlendi¹⁷². 10 Haziran 1996'da Derya Aday, üzerine yerleştirilen patlayıcıların planlanandan erken patlaması nedeniyle başarısız bir intihar saldırısı düzenlemiştir. 30 Haziran'da ise Leyla Kaplan isimli militan, 3 Polis memuru ile 1 Vatandaşın ölümüne sebep olan canlı bomba eylemini düzenlemiştir¹⁷³. 29 Ekim'deki Cumhuriyet Bayramı kutlamalarında

---

¹⁶⁹ Ercan Çitlioğlu, a.g.e., s.80.

¹⁷⁰ İsmail Dursun, Kürt Tezgâhı İsrail / ABD ve İngiliz Üçgeninde, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2006, s.56.

¹⁷¹ Aliza Marcus, a.g.e., s.307.

¹⁷² Emin Demirel, a.g.e., s.87.

¹⁷³ Aliza Marcus, a.g.e., s.327.

eylem gerçekleştirmek üzere hazırlanan militan, kutlamalardan iki gün önce Diyarbakır'da yakalanarak etkisiz hale getirildi. Fakat 29 Ekim 1996'da Sivas'taki canlı bomba, amacına ulaşmış ve 3 Polis memuru ve 1 Vatandaş yaşamını yitirmiştir.

Kuzey Irak'taki faaliyetlerine devam eden PKK'nın 1997'de Yumurtalık-Kerkük Boru Hattı'nın Miydat kısmını imha etmesi sonrasında Türk Silahlı Kuvvetleri, 12 Mayıs 1997'de Çekiç Harekâtına başladı ve 2 buçuk ay süren operasyonda, 2.601 PKK militanı öldürülürken, 444 kişi de sağ yakalandı. Bu süreçten sonra Türkiye, özellikle Suriye'ye, PKK'ya sağladıkları destek nedeniyle baskı kurmaya başladı ve PKK açısından zor bir dönem söz konusu oldu ve bunun neticesinde, 9 Ekim 1998'de Abdullah Öcalan, Ayfer Kaya ile birlikte Suriye'den sınır dışı edildi. Sırasıyla; Atina, Moskova, Roma ve Minsk'e giden Abdullah Öcalan tekrar önce Atina'ya ve sonra yine Minsk'e geçti. Ardına gene Atina'ya, oradan da Kos Adasına geçiş yaptı. Sonrasında da Kenya'ya giden Abdullah Öcalan¹⁷⁴ bu süreçte Yunanistan, Rusya, İtalya ve Hollanda'dan iltica talebinde bulundu. Ancak bu temaslarında başarılı olmayıp, yargılanması şartıyla Türkiye'ye teslim edildi. 31 Mayıs 1999'da idam istemi ile yargılanan Abdullah Öcalan, oy birliği ile idama çarptırılmış¹⁷⁵, ancak Türkiye'de idamın kaldırılması nedeniyle cezası, ömür boyu hapse çevrilmiştir. Örgüt militanlarının intihar saldırıları düzenlemeye yönelmeleri üzerine Abdullah Öcalan, 2 Ağustos 1999'da yayınladığı mektupla, örgütün mücadelesini siyasi arenada sürdürmesini istemiştir. PKK da bu süreçten sonra siyasal alanda etkisini arttırmaya çabalamaktadır¹⁷⁶.

PKK'nın 2-23 Ocak 2000'de gerçekleştirdiği ve hükümlü Abdullah Öcalan'ı Genel Başkan seçtikleri 7. Kongrede, Abdullah Öcalan'ın tutuklanması ile sonuçlanan sürecin açığa çıkarılması için bir çalışma komitesinin kurulmasına ve yine Abdullah Öcalan'ın cezasının infazı durumunda, her militanın birer fedai olarak görev yapması kararlaştırıldı.

---

¹⁷⁴ Halis Çevik, Kadim Toprakların Trajedisi Uluslararası Politikada Ortadoğu, Nüve Kültür Merkezi Yayınları, 2006, s.56.

¹⁷⁵ Aliza Marcus, a.g.e., s.380.

¹⁷⁶ Atilla Şehirli, a.g.e., s.75.

Abdullah Öcalan'ın Türkiye'ye teslim edildiği tarih olan 15 Şubat tarihini "Ulusal Önderlik Günü" ilan eden örgüt, yine bu çerçevede Abdullah Öcalan'ın uluslararası ve barışçıl bir kişilik olarak insanlığa mal edilebilmesi için gerekli propaganda faaliyetlerine girişilmesi kararı aldı¹⁷⁷.

Abdullah Öcalan'ın bu süreçteki ılımlı ve örgütünü sakin olmaya çağıran tavrının en önemli nedeni, muhtemelen, hakkında verilen cezanın infazını engelleme çabası olarak görülebilir. Öyle ki, idam cezasının kaldırılmasından ve PKK'nın Batı ile olan ilişkilerinin sıklaşmasından sonra yeniden silahlı eylemlere dönüş olmuştur. 4-10 Nisan 2002'de Kuzey Irak'ta düzenlenen 8. Kongre ile kendini fesheden PKK, Kürdistan Demokratik ve Özgürlük Kongresi (KADEK) adını aldı¹⁷⁸. Bunu yapmasının en önemli nedeni ise uluslararası arenada terör örgütü imajını almak istememesidir. Buna rağmen KADEK adı altında silahlı ve bombalı eylemlerine devam etmiş ve 27 Ekim-6 Kasım 2003 tarihli 9. Kongrede KONGRA-GEL adını almıştır. Bunun ardından da Abdullah Öcalan'ın kardeşi olan Osman Öcalan grubu örgütten kopmuşlar ve Yurtsever Demokrat Partisi oluşumunu kurmuşlardır. Avrupa Birliğinin, KONGRA-GEL'i, KADEK ve PKK ile bir görerek terör örgütü ilan etmesi üzerine örgüt, 1 Haziran 2004 tarihinde, tek taraflı ilan ettiği ateşkese son vererek silahlı eylemlerine tekrar başlamıştır.

2.1.2. 1 Mart Tezkeresine Doğru

Teröre karşı yapılan askeri harekâtın en önemlisi, hiç şüphesiz 1995 yılında yapılan Çelik Harekatı'ydı. Mart ayında gerçekleştirilen bu harekâta 35 bin asker katıldı. PKK bu askeri harekât sırasında büyük kayıp verdi. Türkiye içinde bulunan kamplar, Silahlı Kuvvetler tarafından vuruldu ve PKK'ya bağlı gruplar buralardan çekildi. Türkiye'nin bu operasyonunda ABD son derece rahatsız oldu. Kimi iddialara göre Pentagon'da; "Türk komutanlar

---

¹⁷⁷ Ahmet Çeşme, a.g.e., s.62.

¹⁷⁸ Aliza Marcus, a.g.e., s.392.

hizadan çıktı” gibi yorumlar yapıldı. Türk Genelkurmayı’nun sivil iradenin dışında, Türkiye ile ABD’nin ilişkilerini bozma yönünde ağırlık koyduğu görüşleri kamuoyuna sızdırıldı. Ancak Türkiye bu yıllarda terörle mücadelede kararlılığını sürdürdü. Çelik Harekâtı sonrasında başka askeri operasyonlar da yapıldı. 1996 yılı Eylül ayında yeni bir sınır ötesi operasyon yapıldı. Bu harekâta ağırlıklı olarak hedef, Kuzey Irak’ta PKK terörüne destek veren peşmergelerdi. Bu grupların ABD tarafından eğitildiğine ilişkin bilgiler bulunmuştu¹⁷⁹. Bu operasyon son derece başarılı oldu ve 3 bine yakın peşmerge, Guam Adası’na kaçmak zorunda kaldı. Bunlar olurken, ABD’de Türk Silahlı Kuvvetleri’nin Türkiye’nin siyasal yapısı üzerindeki etkileri üzerine değerlendirmeler yapılıyordu. Örneğin, 9 Aralık 1996’da Virginia’da bir toplantı yapılmıştı. Bu toplantıya Graham Fuller de olduğu halde, CIA yetkilileri katılmıştı. Bu konferansta Türkiye’nin geleceği üzerinde oldukça durulmuştu. Özellikle Türk Ordusu’nun Türk siyaseti üzerindeki etkisi irdelenerek, gelecekte, kendini siyasal sistemin bir güvencesi olarak gören ordunun, bu konumunu yitireceği saptamaları yapılmıştı¹⁸⁰.

Terör kaynaklı konular başta olmak üzere, Türk Silahlı Kuvvetleri ile ABD arasında önemli bir anlaşmazlığın ortaya çıktığı görülüyordu. Türk Silahlı Kuvvetleri, Kuzey Irak’ta PKK’nın varlığından pek rahatsız görünmeyen ve hatta ona lojistik destek sağlayan ABD’ye karşı güvenini gittikçe yitiriyordu.

Bu kompozisyon ortasında en belirleyici etkenlerden biri de; ABD’nin Irak’a müdahalesi oldu. 1991’de Kuveyt’i işgal ettikten sonra, ABD ile Irak’ın arası bir türlü düzelmemişti. Irak oluşturulan bir koalisyona kuvveti tarafından Kuveyt’ten geri çekilmeye zorlandı. Geçen yıllar içinde iki ülke arasındaki ilişkiler daha da gerildi. 1998 yılında ABD, artık Irak’a yeni bir askeri müdahale yapmaya iyice karar vermişti. Bu isteğini Türkiye’ye de ileterek, ondan yardım istemişti¹⁸¹. O tarihlerde Türkiye’de Ecevit’in başkanlığında DSP, MHP ve ANAP Koalisyonu vardı. 1999 yılında PKK Terör örgütünün

---

¹⁷⁹ Tuncay Özkan, CIA Kürtleri: Kürt Devleti'nin Gizli Tarihi, Alfa Yayınları, 2004, s.24.

¹⁸⁰ Oktay Pirim, Süha Örtülü, PKK’nın 20 Yıllık Öyküsü, Boyut Kitapları, İstanbul, 1999, s.100.

¹⁸¹ Atilla Şehirli, a.g.e., s.82.

lideri Abdullah Öcalan, Türk Ordusu'nun Suriye'deki kararlı yığınağı sonucunda, Suriye'den ayrılmak zorunda kalmıştı. Önce Rusya'ya kaçan, oradan da İtalya'ya gelerek, bir villaya yerleştirilen Öcalan Türk Hükümeti'nin baskın ve kararlı ağırlığıyla buralarda barınamadı. İtalya ile Türkiye arasında ilişkiler, Türkiye'de İtalyan mallarının yoğun biçimde boykotuna ve büyük protesto hareketlerine neden olacak şekilde gerildi. Sonunda İtalya'da da barınamayan Öcalan¹⁸², bir Rum pasaportu ile Kenya'ya sığındı. Oradaki Yunan Büyükelçiliği'nden çıkarken, yakalanıp, özel bir uçakla Türkiye'ye getirildi. Bu operasyonda ABD'nin istihbarat teşkilatının büyük katkısı olmuştu. Başbakan Bülent Ecevit bunu kamuoyuna açıkladığında, Türkiye'de büyük bir heyecan yaşandı¹⁸³. Türk kamuoyu olayı günlerce konuştu. Görünüşe göre, PKK Terör Örgütü, liderinin Türkiye'ye teslimi ile büyük bir darbe yemiş görünüyordu. Bu hava içinde seçimlere gidildiğinde, Bülent Ecevit'in başında olduğu Demokratik Sol Parti oylarını büyük ölçüde yükseltmiş ve yeni ve daha güçlü bir koalisyon hükümetini kurma imkânına kavuşmuştu¹⁸⁴.

Yeniden Başbakanlığa gelen Bülent Ecevit'in gerek Ankara'da ve gerekse Amerika'ya gittiğinde yaptığı görüşmelerde, ABD'li yetkililer sürekli olarak ortak bir askeri operasyonla Irak'a müdahale edilmesini teklif ediyorlardı. Türkiye bu isteklere değişik gerekçelerle karşı çıkıyor ya da süreci uzatma taktiği izliyordu. Buna karşın ABD'nde Kuzey Irak'ın öne çıkan Kürt liderleri de görüşmeler yaparak, bağımsız bir Kürdistan'ın sözünü almaya çalışıyorlardı. Önce Türkiye'nin ağır bir ekonomik krizin içine sürüklenmesi, ardından Bülent Ecevit'in sağlığının bozulması ve bir süre sonra koalisyonun ortağı olan MHP'nin huzursuz oluşu gibi nedenlerle, Türkiye ekonomik olarak tam bir düzleşme çıkmadan seçimler yapıldı. 3 Kasım'da yapılan seçimlerde Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) tek başına iktidar oldu. Başbakanlığa Abdullah Gül getirildi. Yeni hükümetin önündeki en büyük zorluk, ABD'nin Irak'a yapacağı bir askeri müdahalede, ABD askerine kendi

---

¹⁸² Aliza Marcus, a.g.e., s.371.

¹⁸³ Ahmet Çeşme, a.g.e., s.82.

¹⁸⁴ Oktay Pirim, Süha Örtülü, a.g.e., s.105.

topraklarını açma, ortak harekâta katılma ve lojistik destek verme ilkelerini içeren tezkere idi. ABD'nin isteği doğrultusunda konu meclise geldiğinde, Türkiye'de muhalefetin ve askeri birimlerin bu tezkereye karşı olduğu anlaşıldı. Başbakanlık önergesi olarak meclise gelen tezkere, küçük bir farkla reddedildi. Bu olay, ABD'nde büyük bir şok etkisi yarattı. İki ülke arasındaki ilişkiler hızla daha geri bir düzeye indi. Kuzey Irak'ta operasyon yapıldığında, ABD askeri planlarını değiştirmek zorunda kalarak, ağırlığını güney cephesine vermiş ve Türkiye yalnız hava sahasını açmakla yetinmişti¹⁸⁵. Bunun sonucu, ilerleyen zamanda Kuzey Irak'ta Türk askerinin başına çuval geçirmek gibi son derece üzücü ve kamuoyunun tepkisini toplayıcı bir düzeye kadar gerileme yaşandı.4 Temmuz 2003 günü Süleymani'yede bulunan Türkiye'ye ait Özel Kuvvetler İrtibat Bürosu ABD ve Peşmerge güçlerince basıldı. Türk askeri olaya müdahale emrini alamadığından tepki vermedi ve Türk askerlerinin ve subaylarının başlarına çuval geçirilerek, kamerada kamuoyuna sunuldu. Olay büyük tepki topladı. Kuzey Irak'taki yapı, artık bütünüyle Türkiye'nin o zamana dek koyduğu ağırlık noktasından, başka bir merkeze doğru kaymaya başlamış; ABD açıkça Türk Silahlı Kuvvetleri'nden rahatsızlığını ortaya koymuştu. Türkiye'de özellikle Türk Genelkurmayı ABD'nden oldukça uzak bir noktada bulunuyordu¹⁸⁶.

Bunun etkileri, terör hareketlerinin yeniden hızlanması biçiminde görüldü. Türkiye o zamana dek terörle askeri mücadelede önemli bir yol almışken, terör yeniden tırmandı.

Artık, yeni bir şey kendini göstermişti: PKK Terörü, değişen konjonktüre göre yeni görevler üstlenerek, kendi varlığını sürdürme çabasındaydı. Türkiye terör batağını kurutmak için çaba harcadıkça, terörün gerek siyasi ve gerekse ekonomik bağları boyut değiştiriyordu. Türkiye'nin kendi iç meselesi gibi algılanan PKK teröründe artık konu gittikçe Türkiye sınırlarını aşıyor ve evrensel bir boyut kazanıyordu. Abdullah Öcalan'ın önce yakalanıp, sonra da yargılanmasının ardından aldığı idam cezasının ömür

---

¹⁸⁵ Ergün Sönmez, Kapitalizmin Emperyalist Sürecinde: Kürt Özgürlük Hareketi ve PKK'nın Rolü, Tevî Yayınları, 2006, s.82.

¹⁸⁶ Atilla Şehirli, a.g.e., s.81.

boyu ağırlaştırılmış hapse çevirmesiyle, İmralı'da kendisi için hazırlanan hapishaneye yerleştirilmişti. Abdullah Öcalan, tutuklandıktan hemen sonra resmi kurumlarca sorgulanmış; bu sorgusunda Öcalan, Türkiye ile çalışmak istediğini söylemişti. Şimdi bu aşamalardan sonra da sık sık bu sözler dile getiriliyordu. Ancak Türkiye'de siyaset yapısının ve siyasete yönelik algının da gittikçe değiştiği müşahede ediliyordu. Türkiye bir darbe döneminde sıyrılarak, liberal demokrasiye doğru açılımlar yapıyordu. Kitleler kendini daha rahat ifade etme arzusunu dile getiriyorlardı. Bu da ister istemez, demokratik düzeyde daha ileri hakların topluma verilmesi ihtiyacını getirmekteydi. Türkiye'de eskiden Marksist düzeyde siyaset yapan ya da düşünce ortaya koyan kesimler, yeni dönemde liberal demokrat görüntüsüne bürünmüşlerdi. Bunlar da özgürlük kavramı eşliğinde, Türkiye'nin daha da özgürleşmesi düşüncesini dile getiriyorlardı. Türkiye Ahmet Necdet Sezer'in cumhurbaşkanlığının bitmesinden sonra, bir anda kendini cumhurbaşkanlığı tartışmalarının içinde buldu. Türk Silahlı Kuvvetleri nasıl bir cumhurbaşkanı seçilmesi gerektiğine dair görüşlerini ortaya koymaktan çekinmeyince; bu çevrede Türk Silahlı Kuvvetleri'nin siyaset üzerinde "vesayet" olarak adlandırılan etkisinin kırılması gerektiği yönünde düşünceler kamuoyunda görüldü. Bu değişim isteği, Güneydoğu'da ortaya çıkan ayrılıkçı terör olaylarına daha farklı pencereden bakılması gerektiğine dair başka görüşlerin de ortaya çıkmasına yol açtı¹⁸⁷.

Önce 1 Mart tezkeresinin red edilmesi, ardından da Süleymaniye'deki Türk askerinin başına çuval geçirme olaylarının ardından, Türkiye'de askeri yapı daha kesin biçimde sorgulanmaya başlandı. Bu arada, eski Deniz Kuvvetleri Komutanı Özden Örnek'e ait olduğu söylenen notlar da kamuoyunda yoğun biçimde tartışılıyordu. Türkiye'de ordu, bir anda radikal tartışmaların içinde hedef konumuna geliyordu. Bu arada ABD ile Türkiye arasında, terör ve Türk ordusu üzerinde görüş ayrılıkları da belirginleşti. ABD Türk Silahlı Kuvvetleri'nin duruşundan ve olaylara yaklaşımından rahatsızlık

---

¹⁸⁷ Genel bilgi için bkz: Hakan Ergül, Kürdistan İşçi Partisi (PKK) Terör Örgütü: Etnik Terörün Fikri Yapısı, Anatomisi ve Şiddet Stratejileri, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bolu, 2007.

duymaya başlamıştı. Bunu 2003 yılından sonra açıkça dile getirmekten de geri kalmıyordu. Bu başbakanlık düzeyine kadar Türkiye'deki değişik çevrelere iletmekten geri kalmıyordu. Açıkça Amerika Türk Silahlı Kuvvetlerinin kendi çizgisinden çıktığını dile getiriyordu. Bunun dışında yapılan pek çok açıklamalarda da Türkiye'nin güneydoğu meselesi ve terör sıkıntısı ele alınırken, Türk tarafına siyasi çözüm teklifinde bulunuluyordu.

Öcalan'ın yakalanmasından ve İmralıya yerleştirilmesinden sonra PKK geçici bir süre ateşkes ilan etti. Bir süre devam eden bu çatışmasızlık ortamından sonra, PKK'nın tavır değiştirmesiyle birlikte terör olayları yeniden başladı. Bu dönemde Türkiye'ye artık kuşku ile bakan ABD ile PKK yönetimi arasında daha gözle görülür bir yakınlaşma başladı. Hatta PKK'nın önde gelen yöneticileri ABD'ye başvurarak, Irak'a düzenlenecek bir ABD operasyonunda PKK'nın yanlarında destek vereceğini söylemekten bile geri kalmadılar. Bu ortam içinde sonradan kamuoyunda çok konuşulacak BOP (Büyük Ortadoğu Projesi) ortaya çıktı. ABD'nin savunma dergilerinden biri olan "Armed Forces Journal" adlı dergide bir harita yayınlandı. Bu dergide Türkiye'nin yanı sıra pek çok ülkenin sınırlarının değiştiği; Türkiye toprakları üzerinde "Özgür Kürdistan" adıyla bir devlet de yer verildiği görülmüyordu. Bu harita başka ortamlarda da görüldü.

Örneğin 2007 yılında Roma'da bulunan Nato'ya ait bir toplantıda, ABD'li temsilciler tarafından açıldığı görüldü. Türk subayları toplantıyı terk etti ve Genelkurmay Başkanlığı çok sert biçimde bu olaya tepki gösterdi¹⁸⁸. Türkiye'nin bu tepkisi, ABD tarafından dikkate alınmak bir yana, daha da radikal adımlar atıldı. Türkiye'ye Kürtler'e siyasal haklar verilmesi isteğiyle örtüşen baskılar arttı. PKK yeni eylemlere ve stratejik açılımlara başladı. Dağlıca ve Aktütün baskınları gerçekleştirildi. Türk Ordusu'nu etkisiz kılacak, bir güven bunalımına sokacak psikolojik harp unsurları devreye sokuldu. Aynı yıl, dönemin Genelkurmay Başkanı Orgeneral Yaşar Büyükanıt, Irak'ta bir askeri operasyon yapılacağına ilişkin brifingler verdi. Açıkça artık terörün arkasındaki gerçek destekçinin, onun arkasındaki büyük güç olduğu dile

---

¹⁸⁸ Hakan Ergül, a.g.t., s.83.

getiriliyordu. Zamanında Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreteri Orgeneral Tuncer Kılıç'ın bir toplantıda söylediği gibi; İran, Rusya, Suriye ve hatta Çin gibi ülkelerle iş birliğine gidilmesi gerektiğine ilişkin ifadeler ağırlık kazandı.

3. PKK'nın Uluslararası İlişkilerdeki Rolü

Türkiye, bulunduğu coğrafya nedeniyle oldukça karmaşık bir toplumsal ve ekonomik yapıya sahiptir¹⁸⁹. Özellikle yayıldıkları alan bakımından Kürtler söz konusu olduğunda, İran, Irak, Suriye ve Türkiye sınırlarını birden ilgilendiren bir durumu ortaya çıkmaktadır. PKK'nın, sınırlar arası geçişi bakımından lehine olan bu durum, Türkiye'nin terör sorununu da karmaşık bir hale getirmektedir¹⁹⁰.

PKK'nın Uluslararası konumunda özellikle bölge devletlerinin ve Batılı devletlerin çıkar çatışmaları ile Türkiye ile ilgili tutumları etkilidir. Bölge devletleri arasındaki sürekli çatışma ortamından kaynaklanan otorite zayıflığı ve siyasi istikrarsızlık, terör örgütlerinin daha kolay örgütlenmelerine ve faaliyet göstermelerine neden olmuş; aynı zamanda herhangi bir devletten, başka bir devlet aleyhine destek almasını kolaylaştırmıştır¹⁹¹. Ayrıca bölgedeki doğal kaynakların paylaşımına dayalı rekabet açısından, Batılı devletler de, bölgede güçlü bir otorite istememekte, bu yüzden de bölgeyi istikrarsızlaştırmak için terör örgütlerine pasif ya da aktif destek vermektedirler¹⁹².

PKK'nın iyice örgütlenip ilk silahlı eylemlerini düzenlediği 80'li yıllar, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği merkezli Sosyalist Doğu Bloğu ile Amerika Birleşik Devletleri merkezli Kapitalist Batı Bloğu arasındaki Soğuk Savaş'ın son demleriydi. Buna yüzden PKK, Batılı devletlerden yeterince uluslararası destek görememişti. Fakat Sovyetler bloğunun 1990'da

---

¹⁸⁹ PKK'nın gelir kaynakları ile ilgili olması bakımından uyuşturucu ticareti ile ilgili olarak bkz. Taner Aydın, Türkiye'de Narko Terörizm ve PKK / KONGRA - GEL Terör Örgütü'nün Rolü, Gazi Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2007.

¹⁹⁰ İsmail Dursun, a.g.e., s.25.

¹⁹¹ Tuncay Özkan, a.g.e., s.39 vd.

¹⁹² Halis Çevik, a.g.e., s.35.

çökmesiyle, dünyanın siyasal yapısı Amerika merkezli ve tek kutuplu bir hale geldi. Böylece Kürt Hareketi, Batılı devletlerle daha rahat ilişki kurabilmiş ve hareket edebilmiştir.

1990'larda Almanya'da Berlin Duvarı'nın yıkılmasının ve Soğuk Savaşın sona ermesinin ardından, yayılması bakımından hız kazanan İnsan Hakları, Azınlık Hakları bakımından ele alınmaya başlanmış ve Etnik kitleler tarafından bir ayrıcalık gerekçesi olarak yorumlanmıştır. Diğer taraftan kimi devletler, başka bir devletin iç işlerine müdahalesini "İnsan Haklarının Denetimi" adı altında gerçekleştirmek istemiş ve Türkiye örneğinde de PKK lehine etkilerde bulunmuşlardır. Özellikle Amerika ile Irak arasında 1990'da yaşanan Körfez Savaşı, bölgesel bir otorite olarak Türkiye'nin ve bölgesel istikrarın Amerika lehine kontrol edilebilmesi açısından da PKK'nın varlığının önemini ortaya koymuştur¹⁹³. 2000'li yıllarda da 11 Eylül Saldırıları bahane ederek Ortadoğu'ya çok daha etkili bir müdahale gerçekleştiren Amerika ile Irak arasında yaşanan İkinci Körfez Savaşı ve sonucunda Irak'ta kurulan Kürt Yönetimi, yine Amerika açısından bölgedeki Kürt kartının ne kadar önemsendiğini göstermektedir. Bu çatışma ortamı diğer taraftan Türkiye'nin de bölgedeki rolünün önemini göstermiştir¹⁹⁴. Bu da, Türkiye'ye etki etmek isteyen ülkelerde, bu soruna Türkiye aleyhinde siyasal destek sağlamaya yönelik politik duruşları yükseltmiştir¹⁹⁵. Örneğin Alman Sosyal Demokrat ve Yeşiller Partisi ya da İtalyan Komünist Partisi bu örneklerden ikisidir¹⁹⁶. 1990'larda PKK'nın, Avrupalı ülkeler tarafından, Türkiye ile olan ilişkileri nedeniyle "Terör Örgütü" statüsünde kabul edilmesine karşın, örgütün en rahat ettiği ve destek sağladığı ülkeler de yine bu ülkeler olmuştur. Bu ülkeler PKK'nın politika belirlemede ve lojistik destek sağlamasında yardım etmiş; sahte kimlik ve pasaport temininden uyuşturucu ticaretine kadar bir çok etkinliğine göz yummuşlardır. Dolayısıyla PKK, örgütün eğitim ve lojistik

---

¹⁹³ Tuncay Özkan, a.g.e., s.41.

¹⁹⁴ Halis Çevik, a.g.e., s.54.

¹⁹⁵ Erhan Demir, Bölücü Terör ve Uluslararası Boyutları, Hacettepe Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2004, s.55.

¹⁹⁶ İsmail Dursun, a.g.e., s.32..

ihtiyacını bölge ülkelerinden sağlarken; siyasal desteği de Batılı devletlerden görmüştür. Zaten Avrupalı devletler de, Türkiye’de Kürt Sorunu söz konusu olduğu zaman, PKK’yı Kürtlerin tek temsilcisi olarak görmektedir. Özellikle 1990’ların ortalarında PKK, bu imajı oluşturma yönünde uluslararası çapta örgütlenme ve siyasallaşma çabasında bulunmuştur¹⁹⁷.

PKK’nın sağladığı uluslararası destek ve ilişkileri, bir taraftan örgüte avantaj sağlarken, diğer taraftan da zayıf bir noktası haline gelmektedir. Zira ilişki içerisinde bulunduğu devletin politikaları çerçevesinde yöneltilme durumu ortaya çıkmakta ve bu desteği kaybettiği anda da sönme tehlikesi yaşamaktadır. Özellikle 2000’li yıllarda örgüt, terör faaliyetlerini azaltma eğilimine girmiş ve Batıya yönelik olarak “Siyasal bir oluşum” imajı takınmaya başlamıştır. Bunda, Abdullah Öcalan’ın yakalanarak Türkiye’ye teslim edilmesi de oldukça etkili olmuştur¹⁹⁸.

3.1. Avrupa Devletleri İle İlişkisi

Avrupa Devletlerinden Belçika, Abdullah Öcalan’ın talimatıyla kurulan ve Hollanda, Danimarka, İsviçre, Avusturya, Fransa, Almanya, İsveç ve İngiltere’de etkin olan Konkurd (Avrupa Kürt Dernekleri Federasyonu), KNK (Kürt Ulusal Kongresi) ve Medya TV’nin merkezi konumundadır¹⁹⁹. Yine burada da 11 Eylül Saldırıların etkisiyle örgüt, siyasal bir görünüm altında faaliyet göstermekteydi²⁰⁰. Belçika Parlamentosunun 2002 senesi Ocak ayında Kuzey Irak’a gönderdiği temsilcilerin, örgütün isim değişikliği yaparak öncelikle kültürel haklara odaklanmaları ve silahlı eylemlere son vererek siyasallaşmaları yönünde çizdikleri rotaya uyan PKK, toplanan 8. Kongrede adını “Kürdistan Özgürlük ve Demokrasi Kongresi” (KADEK) olarak değiştirerek, Kürdistan “Halk Kurtuluş Ordusu” (ARGK) adlı silahlı

---

¹⁹⁷ Ergün Sönmez, a.g.e., s.35.

¹⁹⁸ Erhan Demir, a.g.t., s.95-96.

¹⁹⁹ Sabri Dilmaç, Uluslararası Bir Sorun Terörizm ve Türkiye, Gazi Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1996, s.79-80.

²⁰⁰ Tuncay Özkan, a.g.e., s.55.

kanadının adını “Halk Savunma Gücü” (HPG) yapmıştır. Belçika da, 4 Mart 2010’da Zübeyir Aydar ve Remzi Kartal ile beraber 8 kişiyi daha tutuklamış²⁰¹, ancak PKK’nın bombalı saldırı tehdidi neticesinde 6 kişiyi şartlı tahliye etmiştir. Buna rağmen Parlamento’da PKK yandaşlarına yer vermesi, Belçika’nın kimi zaman PKK aleyhine yaptığı faaliyetlerin göz boyama olduğu kanaatini doğurmaktadır²⁰².

Türkiye’de 14 Temmuz 1993’te Halkın Emek Partisi ve 16 Haziran 1994’te Demokrasi Partisi’nin kapatılmasının ardından 1995 yılında PKK tarafından PKDW (*Parlamana Kurdistanê Li Derveyî Welat / Sürgündeki Kürdistan Parlamentosu*) kuruldu. Bu yapının Roma’daki 5. Genel Kongresini toplamasının ardından İtalya, Kürt Sorununa eğilmeye başladı ve Türkiye ile arasında gerilim ortaya çıktı. 1998’de PKDW, bazı İtalyan parlamenterler himayesinde toplanınca, Türkiye sert tepki gösterdi. Ayrıca, Abdullah Öcalan’ın Suriye’den kovulması durumu ortaya çıkınca, Komünist Yeniden Kurtuluş Partisi milletvekili olan Pamon Montavani, Eylül 1998’de Şam’da Abdullah Öcalan ile görüşmüş ve İtalya’da ikamet etmesi konusu gündeme gelmiştir. Hemen ardından, Adalet Bakanı Oliviero Diliberto’nun da bulunduğu 32 İtalyan parlamenter tarafından Abdullah Öcalan, Roma’ya davet edildi. Ancak 12 Kasım 1998’de İtalya’ya inen Abdullah Öcalan²⁰³, Roma’da Leonardo da Vinci havaalanında polis tarafından alıkondu. Papa’ya, Roma’yı Hıristiyanlığın merkezi olduğu için seçtiğini belirten bir mektup yazan Abdullah Öcalan hakkında Kardinal Achille Silvestrini, durumunun bir terör sorunu olmadığını düşünmüştür. Abdullah Öcalan’ın avukatlığını yapan Yeşiller Partisi milletvekili Luigi Saraceni de, onun siyasi bir suçlu olduğunu ve İtalyan Ceza Hukuku ve Schengen Antlaşması gereğince ancak Almanya’ya teslim edebileceklerini ifade etti²⁰⁴. Böylece Abdullah Öcalan, İtalya aracılığıyla Avrupa Birliği’nden siyasi sığınma talebinde bulundu. 18 Kasım 1998’te bu talebin reddedilmesine rağmen İtalya, Abdullah Öcalan’ı

---

²⁰¹ İsmail Dursun, a.g.e., s.51.

²⁰² Halis Çevik, a.g.e., s.56.

²⁰³ Aliza Marcus, a.g.e., s.363.

²⁰⁴ İsmail Dursun, a.g.e., s.50.

serbest bıraktı. İtalya, Türkiye'nin "Ceza İşlerinde Karşılıklı Adil Yardımlaşmaya Dair Avrupa Sözleşmesi" ve "Terörün Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi" gibi sözleşmelere dayanarak yaptığı taleplerine rağmen Abdullah Öcalan'ı tekrar tutuklamasa da, yurt dışına çıkmasına göz yumdu. İtalya'nın bu tavrının en önemli sebebi, dönemin İtalyan Hükümetinin, Abdullah Öcalan'a ideolojik olarak destek veren eski komünistlerden oluşmasıydı. 1999'da Türkiye'nin ticari temsilciliklerine yapılan saldırıları görmezden gelen İtalya'da, yine aynı yıl İtalyan Çalışma Bakanlığı danışmanı Massimo D'Antona silahlı bir saldırı sonucu öldürüldü. Suikastı düzenleyen Kızıl Tugaylar örgütünün, PKK ile ilişki içerisinde olduğu, yine İtalya'nın yaptığı tahkikat sonucunda ortaya çıktı. İtalya da, yine 11 Eylül Saldırılarından sonra PKK gibi terör örgütlerini silahsızlandırma yönünde politikalar izlemeye başladı²⁰⁵. Buna rağmen örgütün siyasal kanadı, yine İtalya'da da destek görmüştür.

Almanya ise PKK'nın Avrupa'daki faaliyetleri dolayısıyla Kürtlerle ilgilenmeye başladı ve özellikle Yeşiller Partisi, Türkiye'nin NATO aracılığıyla Almanya'dan aldığı silahları Kürtlere karşı kullanmakla suçlamıştır²⁰⁶. Bu çerçevede de Türkiye'ye yapılan silah yardımlarının kesilmesini istemiştir. 1987 yılında da Alman İçişleri Bakanlığı'nın yayınladığı bir raporda PKK, Kürt örgütleri arasındaki en etkin ve militan olmasıyla tanımlanmıştır. 1987'de Alman federal Başsavcılığı'nın bazı operasyonları ile kimi merkezleri kapatılan PKK'nın, 1988 yılında da tehlikeli bir örgüt olarak Federal Almanya'da suç işleme potansiyelinde olduğu vurgulanmıştır²⁰⁷. Buna rağmen Kürt Sorununa eğilen Almanya, PKK ile bu sorunu ayrı ayrı ele almıştır²⁰⁸. Bu süreçte Türkiye lehine bir politika izlese de, sonraları Ortadoğu'ya yönelik politikalar çerçevesinde PKK'ya olan tavrı yumuşamıştır. Türkiye'nin 1991 Kuzey Irak Harekâtından sonra askeri yardım ambargosu uygulamıştır. 1992'de çıkan Nevruz Olaylarının etkisiyle

---

²⁰⁵ Tuncay Özkan, a.g.e., s.56.

²⁰⁶ Erhan Demir, a.g.t., s.67.

²⁰⁷ Sabri Dilmaç, a.g.t., s.55 vd.

²⁰⁸ Ergün Sönmez, a.g.e., s.25.

de Türkiye'ye silah sevkiyatını durdurmuştur. Alman Dışişleri Bakanı Genscher'in Kürtlere azınlık statüsü verilmesini istediği bu dönemde PKK'dan "Terör Örgütü" yerine "En Aktif Kürt Örgütü" olarak bahsedilmektedir²⁰⁹.

Türkiye'ye karşı giderek sertleşen Almanya'nın Avrupa Topluluğu ülkelerini Türkiye'yi protesto etmeye çağırması teşebbüsünün, Türkiye'nin çabaları ile sonuçsuz kalması, Türkiye'ye karşı üslubunu yumuşatmasına neden oldu. Almanya Başbakanı Kohl, teröre destek veren bir imaj çizmemek için, 30 Mart 1992'de Almanya'nın teröre karşı olduğunu ve Türkiye'nin meşru müdafaa hakkını hukuk kuralları içerisinde yapması gerekliliğini vurgulamıştır²¹⁰. 1993'ten sonra PKK'nın Almanya'da şiddet eylemlerine girişmesi ve Türkiye'de turistlere yönelik eylemleri neticesinde, dönemin başbakanı Tansu Çiller'in 20 Eylül 1993 tarihli Almanya ziyaretinde yaptığı temaslarla Almanya, 26 Kasım 1993'te PKK'yı yasakladı. Bunun üzerine PKK Avrupa sorumlusu Kani Yılmaz, Almanya'yı ikinci düşman ilan etti ve Almanya'daki şiddet olaylarını arttırdı. Almanya'nın PKK ile uzlaşma arayışlarının sonucunda Hıristiyan Demokrat Partisi eski senatörü Heinrich Lummer ve bazı istihbarat yetkilileri Ekim 1995'te Şam'da Abdullah Öcalan ile görüştü ancak PKK 1996'da sert eylemlerine devam etti. Abdullah Öcalan'ınbu görüşmede, Almanya'nın Türkiye'ye silah sevkiyatını durdurmasını istemesine rağmen²¹¹, Türk Silahlı Kuvvetlerinin 1995'teki Çelik Harekâtı sırasında PKK kamplarından ele geçirilen HOT füzelerinin Alman-Fransız ortak yapımı olduğu anlaşılmıştır²¹². Ertesi yıl ise Bonn'da kurulan Şeyh Sad Vakfı'nın danışma kurulunda da yine Heinrich Lummer yer almaktaydı. Almanya görünüşte PKK karşıtı bir tavır almasına rağmen, politikada Kürt yanlısı bir çizgi izlemeye başlamış oluyordu. Böylece PKK, Almanya'da terör faaliyetlerine son vererek siyasal bir örgüt gibi çalışmaya başlamıştır. Almanya'daki Mülheim Protestan Akademisi ve Heinrich Böll

---

²⁰⁹ İsmail Dursun, a.g.e., s.63.

²¹⁰ Halis Çevik, a.g.e., s.71.

²¹¹ Tuncay Özkan, a.g.e., s.50.

²¹² Halis Çevik, a.g.e., s.80.

Vakfı bazı vakıf ve kuruluşlar da Kürt Hareketinin tezlerini benimseyen yayınlar ve etkinlikler düzenlemektedir. Diğer Avrupa devletlerinde olduğu gibi Almanya da, 11 Eylül Saldırılarından terörizm karşısında daha net tavır izlemeye başladı. Örneğin 2008 yılında, PKK'nın Almanya'daki yayın organı olan Roj Tv'nin yayını yasaklanmış ancak Federal İdare Mahkemesi, kararın uygulanmasını durdurmuştur. 2009 yılında da PKK'ya bağlı 140 kadar dernek ve eve operasyon gerçekleştirilmiştir. Buna rağmen PKK, Almanya'daki yasal organları ile faaliyetlerine devam etmektedir²¹³.

1980'li yıllarından başından beridir Kürt Sorunu'na ilgi duyan Fransa'da, 1983 yılında kurulan Paris Kürt Enstitüsü'nün en önemli destekçisi Fransa Özgürlükler Vakfı idi²¹⁴.

Bu vakfın başkanlığını da, dönemin Sosyalist Parti kökenli Fransa Cumhurbaşkanı olan François Mitterand'ın eşi Danielle Mitterand yapmaktaydı. Devlet Bakanı Bernard Kouchner'in desteğiyle 1989 Paris Kürt Konferansı'nı gerçekleştiren vakfa, Fransız Hükümeti de para yardımı yapmaktaydı. Fransa da, PKK'nın silahlı eylem yerine siyasallaşması konusunda yol gösteren bir devlet olmuştur. Dolayısıyla bir taraftan PKK'nın silahlı faaliyetlerine karşı gibi görünürken, diğer taraftan da parasal ve siyasal destek sağlayan Fransa'da Dışişleri Bakanı Alain Juppe, 22 Temmuz 1994'te, Kürt Sorunu için siyasal bir çözüm taraftarı olduklarını ifade etti. 2000'li yıllarda ise Fransa, PKK ile olan irtibatını sürdürmüş ve 2002 Nisan'ında Kuzey Irak'tan Fransa'ya yararlı PKK militanları nakledilmiştir.

2006'da da Fransız Komünist Partisi desteğiyle meclise PKK taraftarları alınmış ve PKK'nın Türkiye'ye ilan ettiği ateşkes hakkında toplantı yapılmıştır²¹⁵.

"Hollanda Kürt Dernekleri Federasyonu" tarafından Türkiye aleyhtarı her türlü propaganda ve protesto faaliyeti, Hollanda'da rahatça

---

²¹³ İsmail Dursun, a.g.e., s.65.

²¹⁴ Reyhan İşeri, Türkiye'de Etnik Terör: Asala ve PKK Örneği, Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2008, s.80.

²¹⁵ Erhan Demir, a.g.t., s.73.

yapılabilmektedir. Özellikle Heerburg civarındaki çiftlik tipi kamplarda ideolojik eğitim verilmektedir²¹⁶.

PKK ile 1980'lerin sonuna doğru ilgilenmeye başlayan İngiltere, örgüt ile olan ilişkisini "İnsan Hakları Denetimi" adı altında sürdürmüştür. 1995 Mart ayından Türkiye tarafından gerçekleştirilen Çelik Harekâtı ile ilgili tespitlerde bulunmak için İngiliz İşçi Partisinden milletvekili Ann Clwyd ve Jim Cousins Silopi'ye gelmişler, ancak umdukları kanıtları bulamadıkları için geri dönmüşlerdir. PKK, İngiltere'de Kürt Dernekleri Federasyonu adı altında faaliyet göstermektedir²¹⁷.

Kürt Hareketine siyasal anlamda destek veren İsveç'te, 1991'de Stocholm'de gerçekleştirilen Uluslararası Kürt Konferansı'na İsveç Dışişleri Bakanlığı danışmanı Ove Bring ile Mülteciler ve Göçmenler Bakanı Maj Lijöow, yayınladıkları bildirimlerle hükümetlerinin Kürtler lehine bir politika izlediğini ifade ettiler. PKK'nın, 28 Şubat 1986'da Olof Palme'nin öldürülmesi ile ilişkilendirilmesi üzerine İsveç, PKK ile arasına mesafe koymaya başlamıştır.

3.2. Balkan Devletleri İle İlişkisi

Balkan Devletleri arasında PKK ile özellikle bir ilişki içerisinde olan devlet Yunanistan olmuştur. Özellikle Kıbrıs, Ege Adaları, Ege Kıta Sahanelığı gibi konularda, Türkiye'yi zayıflatma ve Türkiye karşısındaki konumunu güçlendirmek arayışıyla PKK'yı bir araç olarak kullanma eğilimine girmiştir²¹⁸. Özellikle Türkiye'nin Ege Denizindeki en etkili gücü olan Ege Ordu Komutanlığının gücünü Doğu'daki terör faaliyetlerine kaydıracağını ve Türkiye'nin bölgede zayıf düşeceğini ummuştur. Böylece Türkiye, aktif politikada ve askeri yapıda önceliğı Ege'ye değil de Doğu'ya verecek ve Yunanistan'a değil de PKK'ya odaklanacaktı.

---

²¹⁶ Tuncay Özkan, a.g.e., s.61.

²¹⁷ Ergün Sönmez, a.g.e., s.38.

²¹⁸ Reyhan İşeri, a.g.t., s,45.

Diğer taraftan, Uluslararası alanda PKK'nın tezlerine destek vererek, Kıbrıs konusunda da yine kendi tezlerini meşrulaştırma amacındaydı²¹⁹. Bu çerçevede PKK'ya etkin destek veren Yunanistan, örneğin, PKK'nın cephe örgütü olan ERNK'in Balkan temsilciğinin açılışına destek vermiştir. Bu açılışta Yunan Meclisi sözcülerinden Panayiotis Sgouridis ile Dimitritos Vouttas ve birkaç milletvekili de bulunmaktaydı. Lavrion adlı bir kasabada da Yabancı göçmenleri tedavi etme amacı adı altında, Türkiye'den kaçan terör örgütü mensuplarına yerleşim yeri tahsis edilmişti. Yine Korintos'ta da bir çiftlik, eğitim kampı haline getirilerek PKK tarafından kullanılmıştır²²⁰.

Panhelenik Sosyalist Hareket (PASOK) milletvekili olan Dimitrios Vounatsos, 1992'de Bekaa Vadisinde Abdullah Öcalan ile temaslarda bulunmuş ve 20-21 Eylül 1994 tarihinde de Kostas Badaouvas ile birlikte Hristos Kpouros'u da alarak yine Sofya'da PKK ile toplantı düzenlemişlerdir. 11 Nisan 1997'de 110 Yunan milletvekili, Abdullah Öcalan'ı Yunanistan'a davet etmişlerdir²²¹. PKK örgüt üyesi Seydo Hazar'ın verdiği bilgilere göre, yine aynı tarihlerde Yunan Gizli Servisi, PKK'ya 11 adet Stinger füzesi temin etmiştir. Ertesi yıl Şemdin Sakık da, Devlet Güvenlik Mahkemesi savcılığına verdiği ifade ile Yunanistan'ın verdiği füze sayısının 9 olduğunu söylemiştir. Böylece, sayısı ne olursa olsun Yunanistan'ın PKK'ya füze yardımıyla bulunduğu anlaşılmış oluyordu.

PKK'nın ilk defa kendi adını kullanarak açtığı temsilcilik de yine Yunanistan'ın desteğiyle olmuştur. "PKK Balkan Temsilciliği" 30 Nisan 1998'de açıldı ve açılışında Parlamento Başkan Yardımcısı Panayotis Kritikos da katıldı.

Aynı yıl Abdullah Öcalan, Türkiye'nin baskıları sonucunda Suriye'den çıkarılınca önce Rusya ve sonrasında İtalya'ya geçti. Ancak buradan da çıkarılınca yine ilk saklandığı yer Yunanistan Büyükelçiliği oldu. Sonrasında Abdullah Öcalan, Mavros Lazaros sahte kimliğiyle Kenya'ya geçerken, yanında Aristos Aristidou ve Savvas Kalenderidis de

---

²¹⁹ Halis Çevik, a.g.e., s.56.

²²⁰ İsmail Dursun, a.g.e., s.71.

²²¹ Tuncay Özkan, a.g.e., s.36.

bulunmaktaydı. Abdullah Öcalan'ın Kenya'da kalacağı yerin de Yunanistan tarafından sağlandığını Yunanistan Hükümet sözcüsü Dimitris Reppas açıklamıştır²²².

2000'li yıllarda ise Yunanistan'ın PKK'ya yönelik tavrı görünüşte değişmiş ve PKK'nın Kürt Sorunu ile bir tutulmasının yanlışlığına vurgu yapmıştır. Buna rağmen PKK, Yunanistan'daki faaliyetlerini sürdürebilmektedir. Öyle ki, Abdullah Öcalan'ın Kenya'ya kaçıışı sırasında yanında bulunan Ayfer Kaya, Almanya'da Yunan Pasaportu ile yakalanmıştır. Yine PKK örgüt üyesi Ahmet Gulabi'ye de 2010 yılına kadar Yunanistan'da oturma izni ve seyahat belgesi verilmiştir²²³.

Yunanistan'ın politikalarıyla aynı doğrultuda, Güney Kıbrıs Rum yönetimi de PKK'ya destek vermiştir. 12 Kasım 1990'da RJK1 adlı Rum televizyonu verdiği canlı yayımla, 4 Rum milletvekilinin Bekaa Vadisindeki PKK Kampını ziyaretlerini görüntülemiştir. Diğer taraftan Abdullah Öcalan, 14 Ağustos 1996'da Magosa sınır kapısındaki gösteri sırasında Türk Bayrağını indirmeye çalışırken vurularak ölen Solomon Solomou'nun cenazesine çelenk göndermiştir²²⁴.

Bulgaristan da, PKK'nın Avrupa'ya geçişi için önem arz etmektedir ve geçişleri, yasadışı örgüt evleri ve ticari işletmeler aracılığıyla gerçekleştirmektedir. Uyuşturucu kaçakçılığı ve diğer para getiren suç faaliyetlerini de Bulgaristan üzerinden gerçekleştirmektedir.

PKK, Bulgaristan'da olduğu gibi Romanya'da da Avrupa'ya geçiş faaliyetlerini gerçekleştirmektedir. Romanya, Yunanistan ve Bulgaristan'ın aksine Türkiye ile sürdürdüğü iyi ilişkileri çerçevesinde PKK'ya engel olmaya çalışmışsa da, tümüyle başarılı olamamıştır. Burada Romanya Kürdistan Komitesi, Kürt Kültür Merkezi, Köstence Enformasyon Bürosu ve Med İşadamları Birliği gibi yapılar aracılığıyla eleman ve gelir temini sağlamakta ve propaganda faaliyeti yapmaktadır. 1998'de Türkiye'nin çabaları neticesinde Romanya ve Bulgaristan ile PKK'ya karşı güvenlik ve işbirliği

---

²²² Ergün Sönmez, a.g.e., s.39.

²²³ Tuncay Özkan, a.g.e., s.25.

²²⁴ İsmail Dursun, a.g.e., s.75.

anlaşması imzalandı. 2002 yılından sonra da PKK'nın Romanya'daki faaliyetleri azalmıştır²²⁵.

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği, PKK için en önemli destekçilerden biriydi. Batılı güçler karşısında özellikle Filistin olmak üzere Ortadoğu'daki diğer komünist örgütlenmeler gibi PKK da SSCB tarafından desteklenmiştir. 1990'da SSCB'nin dağılmasının ardından ise bu destek, özellikle 1993'ten sonra Ermenistan ve Suriye üzerinden devam etti. Rusya'nın Türkiye aleyhine olan bu tavrında hem Sovyetler döneminden beridir Amerika ile Ortadoğu üzerinden sürdürdüğü rekabet ve hem de Türkiye'nin Çeçenistan konusundaki tavrını kendi lehine değiştirmek kaygısı yatmaktadır²²⁶.

Diğer taraftan da Türkiye'nin, PKK ile uğraşmak zorunda bırakılarak, diğer Türk Devletleri ile olan ilişkileri neticesinde bölgesel bir güç olmasını engellemek gibi bir amaç gütmekteydi. 1995'de Rusya İstihbarat Sorumlusu Yevgeni Primakov ile Karşı İstihbarat Servisi Başkanı Sergei Stepashin Ankara'ya gelerek, Türkiye'nin Çeçenistan'a desteğini kesmesi karşılığında PKK'nın Rusya'daki etkinliklerine son vereceklerini belirttikleri bir toplantı gerçekleştirdiler. Çeçenistan'daki çatışmaların yükselmesiyle bu anlaşma uygulanamadığı gibi Rusya, Sürgündeki Kürdistan Parlamentosu (PKDW)'nun Rusya Parlamentosunda toplanmasına izin verdi. 20 Mayıs 1996 tarihli Kürt Sorununun Çözüm Yolları adlı toplantıdaysa, PKK'nın bir terör örgütü olarak görülmediği dile getirildi²²⁷.

Abdullah Öcalan'ın Suriye'den çıkartıldıktan sonra gittiği Yunanistan'dan Rusya'ya geçmesi ve kabul edilmesine Türkiye tepki gösterdi. Öyle ki, Abdullah Öcalan, havaalanına indiğinde Liberal Demokrat Parti Başkanı Jirinovski, Duma Jeopolitik Komisyon Başkanı Aleksey Mitrarof gibi diplomatlar tarafından karşılandı ve Abdullah Öcalan'a 4 Kasım 1998'de siyasi sığınma hakkı verilmesi oylamaya alındı, fakat uluslararası baskı

---

²²⁵ Halis Çevik, a.g.e., s.62-64.

²²⁶ Ergün Sönmez, a.g.e., s.51.

²²⁷ İsmail Dursun, a.g.e., s.75-76.

nedeniyle bu gerçekleşmeyince, Abdullah Öcalan ülkeyi terk etmek zorunda kaldı²²⁸.

Rusya, Kafkaslar ve Avrupa arasındaki en önemli enerji hattı özelliğindedir. Kaldı ki Avrupa'nın petrol ve doğalgaz ihtiyacının büyük bir bölümünü de karşılamaktadır. Dolayısıyla Rusya, bu misyonu Türkiye'ye kaptırmamak ve bu alandaki tekeline devam edebilmek için de Türkiye karşısında PKK'ya destek vermektedir. Fakat 2004 yılından sonra ise Türkiye ile Rusya'nın enerji politikalarında uzlaşmaya varması ve işbirliğine yönelmesi sonucunda Türkiye, Çeçenistan konusunda pasif davranmaya başlamış ve Rusya da PKK (yeni adıyla KADEK) üzerindeki etkisini azaltma sürecine girmiştir²²⁹.

3.3. Ortadoğu Devletleri İle İlişkisi

Ortadoğu Devletlerinin PKK konusundaki durumu, Avrupa ve Balkan ülkelerinden çok farklı bir konumdadır. Nasıl ki Türkiye'de önemli ölçüde Kürt nüfusu bulunmaktaysa; Irak, İran ve Suriye'de de kayda değer ölçüde Kürt nüfusu yaşamakta ve o ülkelerin siyasal ve toplumsal yaşamının doğrudan etkeni olmaktadır. Diğer taraftan bu ülkeler, birbirlerine yönelik politikalarında da yine Kürt nüfusunu ve ortaya çıkışından sonra da PKK'yı desteklemekte veya kullanmaktadır.

PKK ile ilişkisi bakımından en dikkat çeken bölge devleti Suriye'dir. PKK'nın kuruluşundan, Bekaa Vadisindeki eğitim sürecine kadar pek çok süreçte destek vermiş ve eğitim imkanı sağlamıştır. Özellikle İsrail'in 1982'deli Lübnan'a yönelik faaliyetlerinde PKK'nın Filistinli örgütlerle iş birliği içerisine girmesi, Suriye ile PKK'yı yakınlaştırmıştır. Bu süreçte, PKK Bekaa Vadisine yerleşirken, Kürt Hareketinin bölgedeki ve Avrupa'daki örgütlenmesine destek verilmiştir²³⁰.

---

²²⁸ Reyhan İşeri, a.g.t., s,56.

²²⁹ Ergün Sönmez, a.g.e., s.82.

²³⁰ İsmail Dursun, a.g.e., s.83.

Ayrıca bölgedeki su kaynaklarının paylaşımı da Türkiye ile Suriye arasında sorun olmuş ve Suriye, Türkiye karşısında PKK'ya destek vermiştir. Türkiye'nin, Fırat nehrinden aylık ortalama 500 metreküp/s su bırakmayı kabul edince, Suriye de tahıl ihracatında önemli bir artış göstermiştir. Bunun etkisiyle Suriye, Türkiye ile uzlaşarak terör faaliyetlerine her iki ülkenin de kayıtsız kalamayacağını taahhüt eden bir protokol imzalamıştır²³¹. Buna rağmen Suriye, bu protokole uymayarak PKK'yı desteklemeye devam etmiş ve Türkiye'yi bölgede zayıflatmayı amaçlamıştır. Bu çerçevede Türkiye, 1996 yılında Suriye'ye verdiği nota ile Suriye'nin PKK'ya olan yardımının sürmesi durumunda, her türlü önleme başvurma hakkının olduğunu bildirdi. Böylece Türkiye'nin İsrail ile yakınlaşması, dönemin Türkiye Dışişleri Bakanı Emre Gönensay'ın herhangi bir ülkenin hedef alınmadığını açıklamasına rağmen, Suriye'yi tedirgin etti. 19-20 Ekim 1998'de Adana'da Suriye temsilcileri ile yapılan toplantıda Türkiye, Abdullah Öcalan'ın iadesini ya da Suriye'den çıkarılmasını talep etti. Ve en nihayetinde Suriye, Abdullah Öcalan'ı ülke dışına çıkardı²³².

1970'lerde Irak'a karşı Kürtleri desteklemeye başlayan İran, 1979 İslam Devrimi sonrasında Türkiye ile bozulan ilişkileri sonucunda, dikkatini Kürtle yöneltmeye başladı. Bunun en önemli nedeni, İran'ın İslami bir rejim inşa etmesine rağmen Türkiye'nin laik ve demokratik bir rejim sürdürüyor olmasıdır. Diğer bir neden de İran'ın etkin olmak istediği Türkî Devletler üzerinde Türkiye'nin de nüfuz sahibi olması yönündeki rekabettir. Örneğin, Türkiye'nin Irak'a yaptığı sınır ötesi harekâtlarda, İran'ın desteklediği Kürt gruplar da zarar görürken, İran kendi ülkesindeki Azeri Türklerinin de Türkiye'ye yaklaşmasından çekiniyordu. Bu yüzden de İran, Kuzey Irak bölgesini Kürtler üzerinden kendi kontrolüne almak için çabalıyordu ve Türkiye'yi bölgede zayıflatmayı amaçlıyordu²³³.

Azerbaycan'ın bağımsızlığını kazanmasıyla, Azeri Türklerinin yoğun yaşadığı ve İran Azerbaycanı olarak anılan İran'ın kuzeyindeki bölge

---

²³¹ Reyhan İşeri, a.g.t., s.72.

²³² Ergün Sönmez, a.g.e., s.76.

²³³ İsmail Dursun, a.g.e., s.86.

açısından İran oldukça tedirgin oldu. Bunun etkisiyle Ermeniler ve PKK ile işbirliği içerisine girdi. PKK, İran'da özellikle Rızaiye kentinde bulunan kırsalalarda eğitim görürken, Urumiye kentinde de bir hastaneye sahip olmuştur. 2003 yılından sonra da Amerika, bölgedeki etkisini arttırmak ve İran'ı zayıflatmak için PKK ile işbirliği içerisine girmiş; böylece İran, bu dönemden sonra PKK'ya yönelik operasyonlara başlamıştır²³⁴.

Irak'ta 1958 Darbesinin yaşanmasının ardından Kürtler, bu ülke için bir sorun haline gelmeye başladılar. 1980'lerdeki Irak-İran savaşı sürecinde Irak'ın kuzeyindeki birliklerini İran sınırına çekmesiyle Türkiye'nin Irak sınırındaki kontrolü zayıfladı. Bundan yararlanan PKK, militanlarını bu bölgeye kaydırmaya başladı ve 1988'de Irak, bu sefer birliklerini tekrar Kuzey Irak'a çekme sürecine girince Kürtlere karşı sert bir tavır sergiledi²³⁵. 1986-1988 yıllarında Kürtlere yönelik düzenlediği operasyonlar sırasında, 16 Mart 1988'de Halepçe'ye bir zehirli gaz saldırısı düzenledi. Bu süreçte Türkiye'ye sığınmaya çalışan Barzani'nin silahlarını da PKK ele geçirdi ve Irak, PKK'yı Türkiye'ye bir koz olarak kullanma eğilimine girdi. Özellikle, Saddam Hüseyin'in 2 Ağustos 1990'da Kuveyt'e girmesi ve ardından Amerika Birleşik Devletlerinin öncülüğündeki koalisyon güçlerinin müdahalesiyle yaşanan Körfez Savaşı'nda Türkiye'nin Amerika yanlısı bir politika izlemesi, Irak'ın Kürt gruplarını Türkiye'ye karşı desteklemesine neden olmuştur. Bu süreçte, Irak'ın 36. paralelin kuzeyinin uçuşa yasak bölge ilan edilmesi, PKK'nın bu bölgede güçlenmesini sağladı. Irak da bir süre için, PKK'nın Türkiye ile arasında bir duvar vazifesi görmesini kendi çıkarına görüyordu. Amerika'nın 11 Eylül saldırılarının ardından Ortadoğu'ya yönelmesi ve Irak'a müdahalesi sonucunda Saddam'ın devrilmesinin ardından PKK'nın Kuzey Irak'taki varlığı güçlenerek sürmektedir.

Yine bölgede, bir Kafkas ülkesi olan Ermenistan'ın Kürt Hareketi ile ilişkisi ASALA'nın 8 Nisan 1980 tarihinde Lübnan'da PKK ile gerçekleştirdiği ikili bir antlaşma ile vücut bulmuştur. Buna göre ASALA ile PKK, güya

---

²³⁴ Reyhan İşeri, a.g.t., s,90.

²³⁵ Ergün Sönmez, a.g.e., s.53.

Türkiye tarafından işgal edilmiş toprakları kurtarmak için birlikte hareket edeceklerdi. Bu çerçevede PKK, Ermenistan'da yaşayan Kürtlerden faydalanmak ve onları bünyesine katmak hesabı yapıyordu. Özellikle Oktamberyan, Talin, Masis gibi bölgelerde yaşayan Ezidi Kürtler üzerinde etki etmek istiyordu.

3.4. Amerika Birleşik Devletleri İle İlişkisi

Amerika'nın Ortadoğu ile aktif olarak ilgilenmesi, II. Dünya Savaşı'nın hemen sonrasına kadar dayanmaktadır²³⁶. Özellikle Komünist Rusya ile her alanda olan çekişmesinin etkisiyle Soğuk Savaş Dönemi olarak adlandırılan bu İki Kutuplu dönemde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği, Barzani ve diğer Kürt Aşiretlerini kontrolü altına almaya odaklanmıştı. Amerika da, SSCB'nin bu politikalarına karşı Kürtlerle ilgilenmeye başlamış ve özellikle bölge ülkeleri üzerine etki ederek Kürtleri de kontrol etmek istemiştir²³⁷.

Türkiye'nin, bu Soğuk Savaş Döneminde Rusya'nın kendine yönelik, özellikle Kafkaslar üzerinden, bir tehdit oluşturması üzerine Amerika ile yakınlaşması nedeniyle, Amerika'nın Kürtlere olan yaklaşımı başlarda Türkiye lehine olmuş ancak Amerika, Kürtlerin, Türkiye aleyhine kullanılabilecek bir kitle haline geldiğini 1950'lerden beridir tespit etmiştir²³⁸.

1965'te Amerika, dönemin Başbakanı Süleyman Demirel'e, Türkiye, Irak ve İran'da yaşayan Kürtlerin çoğunlukta buldukları bölgede bir federal yapı kurulmasını, Türkiye'nin de Üniter Ulus-Devlet yapısını terk ederek bu federal bölgenin Türkiye'ye bağlanmasını teklif etti. Ancak Türk Silahlı Kuvvetleri bu teklife kesin olarak karşı çıktı. 1970'lerden sonra ise Amerika, Türkiye'den bağımsız olarak bir politika çizmeye başladı ve PKK'nın ortaya çıkması, Amerika'nın gerekirse Türkiye'ye karşı da kullanabileceği bir yapının

---

²³⁶ Reyhan İşeri, a.g.t., s.95.

²³⁷ Tuncay Özkan, a.g.e., s.45.

²³⁸ İsmail Dursun, a.g.e., s.53-54.

da varlığı demektir²³⁹. Özellikle Irak-İran savaşı sırasında, Kuzey Irak'ta oluşan Kürt otoritesi ile temaslara girişti. Başkan Ronald Reagan döneminde gerçekleşen bu savaşta Amerika, her iki tarafa da destek vermektedir. Özellikle Saddam Hüseyin'in kimyasal silah yapımında kullanacağı şarbon gibi kimyasalların ve böcek ilaçlarını Irak'a teminini sağlıyordu. Diğer taraftan da, İran yanlılarınca esir tutulan Amerikalıların kurtulmasını sağlamak amacıyla, Amerikan Kongresinin kararlarına aykırı olarak gizlice İran'a silah yardımında bulundu. İşte bu süreçte Amerika, Kürtlerle de özel olarak ilgileniyordu ve bölgede resmi bir ilişkisi olmadığı için Bağdat'taki Belçika Büyükelçiliği üzerinden William L. Eagleton, gerekli temasları sağlıyordu²⁴⁰. CIA görevlisi ve Kürtler konusunda uzman olan Eagleton, 1980-1984 yıllarında da Süleymaniye, Erbil ve Musul'da çalışmalar yaptı ve tespitlerde bulundu. 1988'den sonra Amerika, Türkiye'de yaşayan Kürtlere yönelik Etnik ve Kültürel Kimlik konusunda siyasi propaganda yapmaya başladı. Özellikle Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin yıkılmasıyla Türkiye'nin bölgedeki otoritesinin artacağını gören Amerika, Kürtler üzerine odaklanmıştır. Doğrudan PKK ile ilişki kurmamasının en önemli nedeni de, bölgedeki etkili müttefiki olan Türkiye'nin tepkisini çekmemektir²⁴¹. Irak'a yönelik politikalarının ve müdahalesinin sonucunda Saddam'ı devirirken, diğer taraftan da Kürt yönetimi güçlendiriliyordu²⁴². Temel amacı, bölgede kendi kontrolünde bir Kürt Federe Devleti'nin inşa ederek, bölge kaynaklarını böylece elinde tutmaktır. Bir taraftan Türkiye ile olan ilişkileri çerçevesinde PKK'yı Terör Örgütü olarak tanımlarken, diğer taraftan da Kürt Sorununda, PKK lehine gündeme getiren söylemlerde bulunuyordu. 1991 ve 1992 yıllarında, Kuzey Irak'a yerleşen Çekiç Güç'ün PKK ile temasa geçmesi sonucunda Türkiye ile Amerika arasında gerginlik yaşandı. PKK'nın, özellikle Körfez Savaşı'ndan sonra bölgede etkisinin artması, Amerika'nın PKK'ya olan

---

²³⁹ Enver Muratoğlu, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2007, s.35-36.

²⁴⁰ Tuncay Özkan, a.g.e., s.56-57.

²⁴¹ Ergün Sönmez, a.g.e., s.35 vd.

²⁴² Enver Muratoğlu, a.g.t., s.45 vd.

ilgisini de arttırdı. CIA Ortadoğu ve Türkiye Şefi Graham Fuller, aynı dönemde, Türkiye'nin Üniter yapısını terk etmesi gerektiğinden söz etmeye başladı. 1996'dan sonra da Kürtlerden "Etnik Azınlık" olarak söz edilirken, PKK'dan da "Gerilla" olarak söz edilmeye başlandı²⁴³.

17 Eylül 1998 tarihinde, Kuzey Irak'taki çatışmalara son verilmesi amacıyla Dışişleri Bakanı Madeline Albright, Kürdistan Demokrat Partisi ile Kürdistan Yurtseverler Birliği arasında bir antlaşma imzalandı. Bu antlaşmaya göre her iki taraf da, PKK'nın Türkiye sınırını ihlal etmesine müsaade etmeyeceklerdi²⁴⁴.

Türkiye'nin Suriye'ye, Abdullah Öcalan'ı sınır dışı etmesi ya da Türkiye'ye iade etmesi yönünde baskı yaptığı sıralarda Amerika, Abdullah Öcalan'ın yargılanması şartıyla Türkiye'ye destek verdi²⁴⁵.

11 Eylül saldırılarını yaşayan Amerika, terör örgütlerine karşı sert bir tavır takınmaya başladı ve dünyada esmeye başlayan görünürde terör karşıtı eğilimin merkezi olma rolünü üstlendi. PKK'nın da dahil olduğu terör örgütlerinin mal varlıklarına el koymasına rağmen, bölgesel çıkarları doğrultusunda PKK ile olan ilişkilerini sürdürdü.

2002'de Ocak ayında gerçekleştirilen bir toplantıda PKK, Amerika'nın desteğine ihtiyaçları olduğunu ve Amerika ile iş birliğine de hazır olduğunu bildirdi. 2003 yılında Amerika'nın Irak'a yaptığı müdahalenin ardından Amerika Dışişleri Bakanı Marc Grossman, PKK'nın bulunduğu bölgede Türk askerinin bulunmaması gerektiğini ifade etti²⁴⁶.

2006 yılında Murat Karayılan, Amerika'nın PKK'nın silah bırakması karşılığında hangi projeyi tasarladığını duymaya açık olduklarını ifade etti.

---

²⁴³ İsmail Dursun, a.g.e., s.56.

²⁴⁴ Tuncay Özkan, a.g.e., s.82.

²⁴⁵ Ergün Sönmez, a.g.e., s.73 vd.

²⁴⁶ Enver Muratoğlu, a.g.t., s.85.

IV. BÖLÜM

DİN İSTİSMARINA DAYANAN TERÖR ÖRNEKLERİ OLARAK “TİCANİLİK” VE “HİZBULLAH”

1. Türkiye’de Tarikat Hareketleri

1.1. Ticanilik

1155 senesinde Fas’a bağlı Teycan kasabasında doğan Ahmet Teycan’ın kurduğu bir tarikat olan Ticanilik, Türkiye’de Nakşibendilikten sonra sert eylemlerde bulunan diğer bir yapı olmuştur. 1930 senesinde Türkiye’ye giren bu hareket, Türkiye’deki lideri olan Kemal Pilavoğlu’nun çabalarıyla Ankara ve Çorum’da yayılmaya başladı. Her dinsel örgüt gibi, Tanrının emirlerini yerine getirme sloganını işleyen örgütün de bu amaca uygun en temel amacı, İslam Şeriatına dayalı teokratik bir devlet inşa etmektir. Bu açıdan Atatürk Devrimlerini “Şirk” olarak nitelendirmekteydiler ve böylece onlara göre Türk Devrimi, bir Dinsizleşme süreciydi.

Ticaniliğin kendi ile birlikte en çok anılan eylemi, Atatürk heykellerine yönelik gerçekleştirdikleri saldırılar olmuştur. İnsanların duygu ve düşüncelerinin üç boyutlu ifadesi olarak somutlaşan eserler olarak nitelendirilebilecek “Heykel” yapıtlarını; herhangi bir tanrı ile insan arasında bir aracı görevi gören ve İslami literatürde “Put” olarak ifade edilen araçlar olarak algılıyorlardı. Böylece düşman oldukları devrimlerle özdeşleşen Mustafa Kemal Atatürk’ün heykellerini yıkma ve yok etme yönünde eylemler düzenliyorlardı.

Ticaniliğin tepkisini en net gösterdikleri diğer bir devrim ise ezanın Türkçe okunması uygulaması olmuştur. Bu doğrultuda adliye koridorlarında

tekbir getirmek gibi gösteriler düzenleyen tarikat üyeleri, en nihayetinde Şubat 1949'da TBMM'de yüksek sesle ezan okumak gibi eylemlere giriştiler.

Ticaniliğin bu gibi eylemlere girişmeye cesaret gösterebilmesinin en önemli nedeni, Türkiye'de 1945'ten sonra çok partili düzene geçiş sürecinde siyasal alanda gelişme gösterme imkânı yakalamış olmasıdır. Özellikle CHP'ye muhalefet ettiği dönemde dinci yapılanmalara gösterdiği olumlu yaklaşım, bunu zamanla ödünlere dönüştürmüştür. Böylece bu türlü hareketler rahat bir gelişim ortamı yakalamışlardır. CHP Milletvekili Kamil Boran'ın ifadesine göre Cumhuriyet Halk Partisi iktidarı döneminde bu hareket 51 kere manevi varlığa, 12 kere fotoğraflara ve dört kere de heykellere olmak üzere 67 kayıtlı saldırı eylemi düzenlediler.

1950 seçimlerinde iktidara gelen Demokrat Parti'yi zor durumda bırakacak kimi gelişmeler görüldü. 7 Şubat 1951'de Kırşehir'de bulunan Atatürk büstü parçalandı. 1 Nisan 1951 tarihine kadar da dokuz tane benzer eylem gerçekleştirdiler. Bunu Demokrat Parti üzerine yıkmaya çalışan kasıtlı girişimler de kendini gösterdi.

Bu eylemler neticesinde Demokrat Parti eleştirilmeye başlandı. Adnan Menderes, Atatürk'ün manevi varlığının korunması amacı taşıyan bir kanunun kabul edilmesi yönünde çalışmalara başladı. 4 Mayıs 1951'de TBMM'de görüşülmeye başlanan "Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkında Kanun Tasarısı" mecliste kabul edildi. Kişiyi özel yasa olamayacağı ve her kişi gibi Mustafa Kemal Atatürk'ün de eleştirilebileceği yönündeki tenkitlere rağmen, Adnan Menderes'in ısrarı ile yasa kabul edildi. Demokrat Parti'nin içinde Kurtuluş Savaşı günlerinden gelmiş ve cumhuriyetin temel değerlerini benimsemiş insanlar da bulunuyordu. En nihayetinde bu yasa ile Ticaniler tutuklanmaya başlandı. Atatürk heykellerine yapılan saldırılar da durdu. Atatürk üzerinden Türkiye'yi bir çatışma ortamına sürüklenme çapası büyük ölçüde durdu.

1.2. Türkiye Hizbullahı

Arapçada “Allah’ın Partisi, Allah’ın Taraftarı” anlamına gelen Hizbullah kelimesi, ilk olarak 1973’de İran’da cezaevinde kendisine yapılan işkenceler sonucunda ölen Ayetullah Mahmud Gaffari tarafından kullanıldı²⁴⁷. Genel kanıya göre de Hizbullah, çoğu Radikal İslamcı eğilime ilham oldu. İran İslam Devrimi’nin ardından da Hizbullah, Müslüman tabana sahip birçok ülkede yayılma ve gelişme imkânı buldu²⁴⁸. 1970’lerin sonlarında ya da 1980’lerin başlarında yapılanmaya başladığı düşünülen Hizbullah’ın temeli, Milli Türk Talebe Birliği ve Akıncılar Derneği bünyesinde oluşmaya başladı²⁴⁹. 1980 yılında Diyarbakır’da Abdülvahap Ekinci’nin Vahdet Kitabevi’nde gerçekleştirilen ilk toplantının ardından, 1981’de Batman’da Ekrem Baytap’ın Cem Kitabevin’de ve sonra da Akıncılar Derneğinden birkaç üyenin katılımıyla İstanbul’da Kasımpaşa’da toplandılar. Bu toplantıların, Hizbullah’ın temeli olduğu düşünülse de, Hüseyin Velioglu’nun içinde bulunduğu bir grubun 1979’da kurdukları da düşünülmektedir. Dolayısıyla, Hizbullah’ın aslen nerede ve nasıl kurulduğu ile ilgili farklı iddialar vardır²⁵⁰.

Hizbullah’ın ortaya çıktığı ortam Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliğinin yıkıldığı, Türkiye’nin önce ASALA ve ardından da PKK terörü ile uğraşmaya başladığı, İran İslam Devrimi’nin bölgedeki etkisini arttırdığı bir dönemdir. Özellikle PKK’nın Marksist-Leninist bir çizgi izlemesi, dinsel bir kimliğe sahip Hizbullah’ın gelişimini de etkilemiştir ve birey kazanmasında yarar sağlamıştır²⁵¹. PKK Terörünün etkin olduğu yıllarda iktidarda ağırlığı bulunan Sağcı partilerin yaptıkları Dini propaganda da etki etmiştir. Özellikle, Hizbullah’ın kuruluşunun dayandırıldığı ve ilk toplantıların yapıldığı

---

²⁴⁷ Ruşen Çakır, *Derin Hizbullah, İslamcı Şiddetin Geleceği*, Metis Yayınları, İstanbul, 2001, s.25.

²⁴⁸ Engin Avcı, *Radikal İslamcı Terörizmin Meşru Gösterilmesi: Türkiye Hizbullahı Örneği*, Kara Harp Okulu, Savunma Bilimleri Enstitüsü, Güvenlik Bilimleri Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2011, s.25.

²⁴⁹ Faik Bulut, *İslamcı Örgütler*, Tümzamanlar Yayıncılık, İstanbul, 1994, s.31.

²⁵⁰ Faik Bulut, Mehmet Faraç, *Kod Adı: Hizbullah / Türkiye Hizbullah’ının Anatomisi*, Ozan Yayıncılık, İstanbul, 1999, s.23..

²⁵¹ Ali Çakıcıoğlu, *Din-Terör İlişkisi ve Dini Değişme*, KSÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş, 2007, s.64.

düşünülen dini içerikli yayınlar satan kitabevleri önemli bir yere sahiptir. Çünkü bu kitabevlerinin, kitap satışının yanında en temel amacı dini duyguları ağır basan kimseleri bir araya getirmek gibi bir misyon üstlenmişlerdi.

Hizbullah, özellikle ilk dönemlerinde, yasal yollar içerisinde ve rejimin çizdiği sınırlar içerisinde verilecek mücadelenin onları, İslami açıdan benimsenen hedeflere ulaştırmasının imkânsız olduğu kanaatindeydi. Fakat verilecek bir mücadelenin de ancak cemaatleşme ile mümkün olacağını düşünüyorlardı²⁵². Diğer taraftan örgütün hedefleri ve izleyeceği yöntem de İslami yükümlülüklerle ilişki tutuluyordu. Özellikle Türk Devrimi ile gerçekleştirilen; Cuma günü yerine Pazar tatil günü uygulaması'ndan Şapka ve Harf Devrimine kadar, Tehvid'i Tedrisat Kanunundan Ezanın Türkçe Okutulmasına kadar birçok yenilik ve değişim, hareketin tepkilerini çeken temel öğelerden bazılarıydı.

Hizbullah'ın temel amacı ise ülkedeki anayasal düzeni silahlı mücadele ile yıkarak, yerine İslam Şariatına dayalı bir rejim kurmaktır ve yıkmak istediği rejimi de "Kemalist zulüm rejimi" olarak tanımlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda da, aynı rejimi hedef alan bütün cemaat ve hareketle iş birliğine, bütün ihtilaflarını bir kenarı bırakarak, hazır olduğunu ifade eden örgüt, eylemlerini bulunduğu topluma göre düzenlemektedir²⁵³. Buna rağmen, pratikte diğer İslamcı örgütlerle hâkimiyet mücadelesine girdiği girmiş ve rejime karşı tekbir hareket haline gelebilmek amacıyla, onları yok etmek ya da kendine bağlı hale getirmek istemiştir. Ülke geneline yayılmayı temel amaçlarından biri olarak edinen örgüt faaliyetlerine uzun bir süre gizli devam etmiş ve kendine ait dokümanlar ancak 1998-1999'da Diyarbakır, Mardin ve Batman'da yapılan operasyonlarla ele geçirilebilmiştir²⁵⁴.

Örgüt, üye katılımını sağlamak için Tebliğ, davet, cemaat ve cihat gibi süreçleri izleyen bir yönetime sahiptir.

---

²⁵² Faik Bulut, a.g.e., s.53.

²⁵³ Nazmi Çora, İrtica ve Terör, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, 2008.

²⁵⁴ Ali Çakıcıoğlu, a.g.t., s.83

İslamiyetin ilk dönemlerindeki olaylarla ilişkilendirilerek hareketin meşrulaştırıldığı “Tebliğ Dönemi”, cemaate davet ve eğitim sürecini kapsar. Örgütün gizliliği açısından tanınan ve güvenilen kişilere yapılan tebliğ yöntemi, her dönem için sürdürülen bir yöntemdir. Bu çerçevede Hizbullah, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yoğun bir cemaatleşme çalışmasına yönelmiş ve özellikle 1979 ile 1991 yıllarında camiler ve okullar bu yönde yoğun olarak kullanılmıştır²⁵⁵. Diğer taraftan asıl varlık sahası, bölgede varlığını sürdüren Medreseler olmuş ve okuma-yazma eğitimi görüntüsü altında tebliğ sürecini devam ettirmiştir²⁵⁶.

Örgütün bölgede etkili bir hale gelmesi ve yayılması, PKK ile çatışmasına ve mücadelesine neden olmuştur. 1991’den 2000 yılına kadar süren ve “Güç Mücadelesi ve Şiddet Dönemi” olarak adlandırılabilir bu dönemde Menzil Grubu ve devlet güvenlik güçleri ile de çatışmalarını sürdüren örgüt diğer taraftan da tebliğe devam etmiştir. PKK ile olan mücadelesi, 17 Mayıs 1991’de PKK militanlarının, Hizbullah liderlerinden Şerif Karaaslan’ın evine saldırarak anne ve babasını öldürmesi ile had safhaya ulaşmış ve Hizbullah da PKK sempatizanı Mihail Bayro’yu öldürmüştür.

Bundan sonra PKK ile Hizbullah, birbirlerine karşı birçok silahlı eylem ve öldürme olaylarına girişmiştir. PKK, Diyarbakır’da Silvan ilçesinin Yolaç köyündeki camiide bulunan imamla birlikte cemaati öldürmesi bu çatışması daha da alevlendirdi. Zira Hizbullah’ın önemli merkezlerinden biri olan bu köyde yapılanlara karşı daha katı eylemlere girişmiştir²⁵⁷.

1993 ve 1994 yıllarında Menzil grubu ile çatışma sürecine giren Hizbullah, bu çatışma sürecinde Menzil grubunun devlete sızdırdığı bilgilerle iyice ifşa olmuş ve zarar görmüştür. Menzil grubunun, henüz Türkiye’de silahlı mücadeleye hazır olunmadığı ve militan bir tavrın, tebliğ aşamasındaki davayı sekteye uğratacağı düşüncesi hâkimken, Hizbullah’ı oluşturan İlimciler, silahlı mücadele vaktinin geldiğini ve Menzil’in bu yolda bir engel

---

²⁵⁵ Süleyman Özeren, M. Alper Sözer, Süleyman Demirci, “Terör Örgütlerinde Militan Kimlik Profili: Türkiye’de Hizbullah Örneği”, Terörün Sosyal Psikolojisi Dergisi, 2010, s.140-141.

²⁵⁶ Faik Bulut, a.g.e., s.35.

²⁵⁷ Ruşen Çakır, a.g.e., s.79.

teşkil ettiğini düşünmekteydiler²⁵⁸. Aynı fikir ayrılığı PKK ile çatışmaları konusunda da hâkimdir. İlimciler, PKK'nın varlığını örgüt propagandası açısından yararlı bulurken ve PKK ile çatışmanın gerekliliğine inanırken, Menzinciler yine bu konuda da silahlı çatışmanın zarar vereceğine inanmaktaydılar²⁵⁹.

En nihayetinde 24 Kasım 1993'te Menzil Kitabevi'nin ve liderleri Fidan Güngör'ün işyerine bir saldırı düzenlenmiş, ardından da barış yapmak gerekçesiyle görüşme kararlaştırdıkları İstanbul'da İlimcilerin hücre evine davet edilmiş ve bu buluşma neticesinde bir daha kendisinden haber alınamamıştır²⁶⁰. Bundan sonra Menzil grubu gitgide zayıflamaya başladı²⁶¹. Dini lideri olan Mansur Güzeysoy'un İran'da ölümünün ardında da dağılma sürecine girmiş, kimi liderleri de İlim kadrosuna katılmıştır.

Hizbullah'ın PKK ile girdiği güç çatışması ve özellikle Menzil grubu ile olan mücadelesi neticesinde ifşa olması neticesinde Batıya göç sürecine girmiş ve en önemli üs olarak da İstanbul hedef haline gelmiştir. Bu göçlerin en önemli nedenlerin biri de, PKK lideri Abdullah Öcalan'ın yakalanması ve ardından gelen süreçte, bölgedeki güvenlik güçlerinin etkili kontrolü olmuştur. Diğer taraftan da PKK ile olan mücadeleyi, PKK'nın etkin olduğu Batı illerinde de sürdürme kararlılığı da diğer bir etkidir. 1999 yılında Gaziantep, Adana, Mersin ve Bursa'ya geçişler olmuş ve böylece Marmara Bölgesine yayılma imkânı bulmuşlardır. Silahlı eylemlerin merkezi olarak da Ankara, İstanbul, İzmir, Konya ve Adana bölgeleri seçilmiştir²⁶².

Büyükşehirlerde özellikle ekonomik olarak kötü durumda olan yoksul çevrelere odaklanan örgüt PKK ve Menzil ile olan çatışmasının dışına taşarak başka eylemlere de yönelmiştir. Bunların başında, Nur Cemaatine yakın olan ve Zehra Vakfı Başkanı İzzettin Yıldırım'ın kaçırılması ve

---

²⁵⁸ John L. Esposito, Kutsal Olmayan Savaş; İslamcı Terör, Çev.: Nuray Yılmaz, Ertan Yılmaz, Oğlak Yayınları, İstanbul, 2003, s.75.

²⁵⁹ Faik Bulut, a.g.e., s.62.

²⁶⁰ Mehmet Faraç, Batman'dan Beykoz'a Hizbullah'ın Kanlı Yolculuğu, Günizi Yayıncılık, İstanbul, 2001, s.56.

²⁶¹ Faik Bulut, Mehmet Faraç, a.g.e., s.45.

²⁶² Mehmet Faraç, a.g.e., s.61.

öldürülmesi olayı vardır. Diğer bir olay da Konca Kuriş cinayetidir²⁶³. Daha önce Nakşibendi tarikatına ve ardından da Hizbullah'a katılan Konca Kuriş, silahlı mücadele yanlısı olmadığı için örgütle yollarını ayırmıştı. Sonrasında da Feminist söylemleri neticesinde örgüt tarafından kaçırılmış ve öldürülmüştür²⁶⁴.

Hizbullah'ın Türkiye'de yayılma ve eylem faaliyetleri 17 Ocak 2000 tarihindeki İstanbul-Beykoz operasyonuna kadar sürmüş ve gerçekleştirilen soruşturmaların sonrasında üçüncü dönemi olan "Yeniden Toparlanma" sürecine girmiştir. Yaşadığı soruşturmalar sürecinde, kazandığı tabanı kaybetmeme çabasına girişen örgüt, diğer taraftan da yurtdışına açılma ve siyasal destek bulma arayışına girişmiştir. Buna rağmen örgütsel yapısı, liderlerinin öldürülmesi ve diğer üst kadrolarının da tutuklanmış olmasından dolayı toparlanamamış ve fiilen yok olmaya yüz tutmuştur²⁶⁵. Yine de güvenlik güçlerince yakalanarak sorgulanan ve nihayetinde sorgulanan üyelerini kaçırmak, devlete bilgi verip vermedikleri konusunda sorgulayan militanları, itirafçı olduğu kanaatine vardıkları üyelerini öldürmüşlerdir²⁶⁶.

Hizbullah'a açılan ve "Ülkede mevcut anayasal düzeni silah zoru ile yıkarak, yerine şer'i esaslara dayalı İslam Devleti kurmaya kalkışmak ve yasadışı Hizbullah örgütünün said efradı olmak" suçlamasıyla 24 Mayıs 2000'de Diyarbakır'da yargılamalar başlamış ve yakalanan 3.258 kişiden 2.091'i tutuklanmıştır²⁶⁷.

24 Ocak 2001'de, Hizbullah ile ilgili olduğu düşünülen bir eylem gerçekleşmiş ve Diyarbakır İl Emniyet Müdürü Ali Gaffar Okkan, bir suikast sonucu yaşamını yitirmiştir. Ancak örgütün uluslararası bir konuma ulaştığı izlenimi yaratan olaylar, El-Kaide örgütü ile de ilişkilendirilen, 2003 senesinde

---

²⁶³ Ali Çakıcıoğlu, a.g.t., s.103.

²⁶⁴ Hüseyin Gürtekin, Hizbullah Terör Örgütü: Yapılanması, Faaliyetleri ve Son Durumu, Polis Akademisi, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Suç Araştırmaları Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2008, s.72-73.

²⁶⁵ Niyazi Ekici, M. Alper Sözer, Selçuk Atak, "İdeoloji ve Örgütsel Yapının Örgüte Eleman Kazanma Üzerindeki Etkisi: Türkiye'de DHKP/C ve Hizbullah Örneği", Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi, C.1, S.1, 2010, s.40.

²⁶⁶ Faik Bulut, a.g.e., s.65.

²⁶⁷ Faik Bulut, Mehmet Faraç, a.g.e., s.52.

İstanbul'daki iki sinagoga ve İngiliz Başkonsolosluğuna yapılan bombalı saldırı ile yine HSBC Bank'ın bir şubesinin bombalanması olayları olmuştur²⁶⁸.

Almanya'ya kaçan Hizbullah üyelerinden İsa Altsoy'un liderliği almasıyla tekrar üye kazanma faaliyetleri artmış ve propaganda faaliyetlerine dönmüştür. Faaliyetlerine farklı bir yön vermeye çalışan örgüt bu sefer Türkiye'de kitap ve dergi yayınlamak ve internet siteleri kurmak gibi etkinliklere yönelmiş, özellikle Avrupa'ya göçmüş Türk nüfusu etkilemeye odaklanmıştır²⁶⁹.

Hizbullah davası ile ilgili yargılamalardan da 31 sanıktan 18'i müebbet hapis cezası almışlar ancak 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nda yapılan ve tutukluluk süresine kısıtlama getiren düzenleme gereğince, temyiz aşamasındaki mahkeme kararı Yargıtay tarafından onaylanmadığı için 4 Ocak 2014 tarihinde serbest bırakılmışlardır. Edip Gümüş, Hacı İnan ve Cemal Tutar gibi liderlerini tahliyesi Türkiye'de gündeme oturmuş ve örgütün hala belirli bir tabana sahip olduğu anlaşılmıştır. Bir süre sonra haklarında yeniden tutuklama kararı çıkmışsa da, bunlardan sadece Hacı İnan yakalanabilmiştir ve diğer üyelerin de yurtdışına kaçtıkları düşünülmektedir.

1.2.1. Hizbullah'ın Uluslararası İlişkilerdeki Rolü

Komünist SSCB ile Kapitalist ABD'nin şekillendirdiği ve Soğuk Savaş olarak adlandırılan dönemde Rusya, Batı Avrupa'daki Marksist örgütleri desteklerken, Amerika da gelişmekte olan ya da geri kalmış ülkelerdeki diktatör yönetimlere destek vermiştir. Söz konusu Ortadoğu olunca da özellikle İran, bu noktada önemli bir aktör olarak karşımıza çıkmaktadır²⁷⁰. Türkiye ile olan ilişkilerinde çıkarları doğrultusunda kimi zaman PKK ile ve kimi zaman da Hizbullah ile temasa geçmiş, bu süreç içerisinde bu ya bu

---

²⁶⁸ Ruşen Çakır, a.g.e., s.120.

²⁶⁹ Faik Bulut, Mehmet Faraç, a.g.e., s.61.

²⁷⁰ Genel olarak inceleyiniz: Samuel P. Huntington, "İslam Bütünleşebilmiş Değil", Der.: Mehmet Ali Civelek, Küreselleşme ve Terör II; Terörizm Saldırganlık ve Savaş, Ütopya Yayınları, Ankara, 2001.

örgütlerin faaliyetlerine göz yummuş, ya da eylemlerini desteklemiştir. 1980'lerde ise bir taraftan bir Kürt ayaklanması ile uğraşırken, diğer taraftan da Irak ile savaş halindeydi. Ve bu süreçte Suriye ve Libya ile birlikte, ABD ve onun müttefiki konumunda olan Irak ile Türkiye'ye karşı bir ittifak bloğu oluşturdular²⁷¹.

Lübnan Hizbullahı ile ilişkili olduğu bilinen Türkiye Hizbullahı da İran ile bu doğrultuda bir ilişki içerisindeydi ve 1992-1998 yılları arasında kimi Hizbullah militanları İran'da eğitim almışlar ve sahte kimlikler temin etmişlerdi. Ayrıca örgüt "Kudüs Savaşçıları" adıyla bilinen terörist bir gruptan da destek almaktaydı. Buna rağmen Türkiye Hizbullahı, ideolojik olarak İran'dan ayrılmaktaydı ve ilişkileri temel bir seviyede kalmaktaydı. Anlaşıldığı kadarıyla Türkiye Hizbullah'ı İran'dan ideolojik değil askeri ve teçizat açısından destek almaktaydı. İran'ın temel hedefi ise Türkiye'de teokratik bir rejimin inşa edilmesini sağlamaktı.

---

²⁷¹ Ortadoğu'daki terör faaliyetlerini ve Türkiye'ye olan etkilerini incelemesi bakımından bkz: Asaf Hüseyin, Ortadoğu'da Devlet ve Terör, Çev.: Taha Cevdet, Pınar Yayınları, İstanbul, 2004; Abdullah Manaz, Dünyada ve Türkiye'de Siyasal İslamcılık, Ulusal Birlik İçin Düşünce-Eylem Vakfı Yayınları, İzmir, 1998.

SONUÇ

Türkiye, gerek bulunduğu coğrafya gereği ve gerek sahip olduğu geçmişi gereğince birçok çatışmanın merkezinde olmuştur. Bu çatışmalar, ya Türkiye'nin kendi içerisinde barındırdığı toplumsal ve siyasal çatışmaların bir neticesinde olmuş, ya bulunduğu coğrafyadaki diğer toplumların ve devletlerin kendi çatışmalarının etkisiyle gerçekleşmiş ya da uluslararası çekişmelerin etkisiyle ortaya çıkmıştır.

Türkiye, Sanayi Devrimi'ni yakalayamamış ve hatta oldukça gerisinde kalmış olan Osmanlı Devletinin siyasal, ekonomik ve toplumsal yapısını devralmıştır. Bu, Osmanlı Devletinde gerek ülke içerisinde ve gerek uluslararası alanda yaşanan çatışmaların da Türkiye'ye devredilmesi demektir. Ve mevcut rejim ile sürdürülen bu çatışmalar en belirgin hali ile siyasallaşmış Etnik ve Dini ağırlıklı sorunlar olarak varlığını devam ettirerek günümüze kadar geldi. Bu sorunların tarafları, özellikle uluslararası ilişkiler çerçevesinde bir destek arayışındayken, güçlendiğini hissettiği anda rejime yönelik ayaklanmaları ile siyasal nitelikli bir "İsyan" niteliğini taşıyarak, sivil halka yönelik tehdit ve yağmalama eylemleri ile de "Terör" niteliğine sahip olmuşlardır.

Türkiye Tarihi incelenirken, mevcut rejimin yerel ve geleneksel otoriteyle olan çatışmasının neticesinde bu yerel (feodal) otoritelerin rejime yönelik kalkışmaları "İsyan" olarak tanımlanırken, sivil halka yönelik "Terör" faaliyetleri, belki de yeterince önemsenmeyerek, göz ardı edilmiştir.

Bu çalışma, Türkiye'de Cumhuriyetin ilk yıllarında gerçekleşmiş ve bugüne değin anlatılagelmiş Rejim Karşıtı İsyanların sivil halka yönelik korkutma ve sindirmeye yönelik terör faaliyetlerini incelemekle birlikte, Türkiye'nin çok partili döneme geçişinin ardından ortaya çıkan önce Ermeni

etnik terör örgütü ASALA, sonra Kürt etnik terör örgütü PKK ve yine aynı süreçte İslami terör örgütü Hizbullah'ın tarihsel arka planını yansıtmaya çalışmıştır.

KAYNAKÇA

I. Kitaplar

AKBULUT, İlhan, Devlet, Terörizm ve Ülke Bölücülüğü, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1988.

AKYOL, Taha, Hariciler ve Hizbullah: İslam Toplularında Terörizmin Sosyal Kökleri, Doğan Kitapçılık, 2. Baskı, İstanbul, 2000.

ALTIOK, Salih, 18 ve 20. Yüzyıl Başlarında Ermeni Sorunu, Ankara, Nisan, 2007.

ALTUĞ, Yılmaz, Terörün Anatomisi, Altın Kitaplar, İstanbul, 1995.

ALTUĞ, Yılmaz, Terörün Anatomisi, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1995.

ARI, Tayyar, Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika, Alfa Yayınları, İstanbul 2003.

ARSLAN, Ali, Halil Bal, Hasan Demirhan, Tarihi ve Stratejik Boyutlarıyla Ermeni Meselesi, İdil Yayıncılık, İstanbul, 2012.

Arşiv Belgeleriyle Ermeni Faaliyetleri 1914-1814, Cilt 1, Genelkurmay ATASE ve Genelkurmay Denetleme Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2005.

BAL, İdris, Mustafa Çufalı, Dünden Bugüne Türk-Ermeni İlişkileri, Lalezar Kitabevi, Ankara, 2006.

BAL, İhsan, Terör Nedir, Neden Terörist Olunur?, USAK Yayınları, Ankara, 2006.

BAL, Mehmet Ali, Savaş Stratejilerinde Terör, IQ Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2003.

BALLI, Rafet, Kürt Dosyası, Cem Yayınevi, 1993.

BAYRAKTAR, Köksal, Siyasal Suç, İstanbul, 1982.

- BUDAK, Nazım, Varlığımızı Hedef Alan Tehdit: Bölücü Terör, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1994.
- BULUT, Faik, Mehmet Faraç, Kod Adı: Hizbullah / Türkiye Hizbullah'ının Anatomisi, Ozan Yayıncılık, İstanbul, 1999
- BULUT, Faik, İslamcı Örgütler, Tüzm zamanlar Yayıncılık, İstanbul, 1994.
- COMBS, Cindy C., Martin W. Slann, Encyclopedia of Terrorism, New York, 2001.
- ÇAKIR, Ruşen, Derin Hizbullah, İslamcı Şiddetin Geleceği, Metis Yayınları, İstanbul, 2001.
- ÇAKIR, Ruşen, Türkiye'nin Kürt Sorunu, Metis Yayınları, 2004.
- ÇEŞME, Ahmet, PKK Psikolojik Harekât ve Kansız Mücadelenin Kanlı Yüzü, IQ Yayıncılık, İstanbul, 2005.
- ÇEVİK, Halis, Kadim Toprakların Trajedisi Uluslar arası Politikada Ortadoğu, Nüve Kültür Merkezi Yayınları, 2006.
- ÇİTLİOĞLU, Ercan, Ölümcül Tahterevalli Ermeni ve Kürt Sorunu, Destek Yayınları, Ankara, 2007.
- ÇİTLİOĞLU, Ercan, Yedekteki Taşeron ASALA, Ankara, Ümit Yayıncılık, 1997.
- ÇORA, Nazmi, İrtica ve Terör, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, 2008.
- DEMİREL, Emin, Geçmişten Günümüze PKK ve Ayaklanmalar, IQ Yayıncılık, İstanbul, 2005.
- DURSUN, İsmail, Kürt Tezgâhı İsrail / ABD ve İngiliz Üçgeninde, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2006.
- ERGİL, Doğu, Türkiye'de Terör ve Şiddet, Turhan Kitabevi, Ankara, 1980.
- Ermeni Komiteleri 1891-1895, (Yay. Haz.: Necati Aktaş, Uğurhan Demirbaş vd.), Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2001.
- Ermeniler Tarafından Yapılan Katliam Belgeleri I ve II, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2001.
- ESPOSİTO, John L., Kutsal Olmayan Savaş; İslamcı Terör, Çev.: Nuray Yılmaz, Ertan Yılmaz, Oğlak Yayınları, İstanbul, 2003.

- FARAÇ, Mehmet, Batman'dan Beykoz'a Hizbullah'ın Kanlı Yolculuğu, Günizi Yayıncılık, İstanbul, 2001.
- Genel Kurmay Belgelerinde Kürt İsyanları 1, Kaynak Yayınları, İstanbul, Mart 1992.
- Genel Kurmay Belgelerinde Kürt İsyanları 2, Kaynak Yayınları, İstanbul, Şubat 1992.
- General Mayewski, Ermenilerin Yaptığı Katliamlar, (Çev: Azmi Süslü), Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1986.
- GOLOĞLU, Mahmut, Devrimler ve Tepkileri (1924-1930), Başnur Matbaası, Ankara, 1972.
- GÖKTAŞ, Hıdır, Kürtler: İsyan - Tenkil 1, Alan Yayıncılık, İstanbul, Nisan 1991.
- GRANT, Wardlaw, Political Terrorism: Theory, Tactics, and Counter-Measures, Cambridge, Cambridge University Press, 1989.
- GÜLER, Ali, Suat Akgül, Sorun Olan Ermeniler, Ankara, Berikan Yayıncılık, 2003.
- GÜNDÜZ, Aslan, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Teşkilatlar Hakkında Temel Belgeler, Beta Yayınları, İstanbul, 1994.
- GÜREL, Ahmet, Türk-Ermeni İlişkileri (Yabancı Belgeler Işığında) Dünü ve Bugünü, Şenocak Yayınları, İstanbul, Şubat, 2009.
- HACKER, Frederick J. Crusaders, Criminals, Crazies: Terror and Terrorism in Our Time. New York: Norton, 1976.
- HALAÇOĞLU, Yusuf, Ermenilerin Suriye'ye Nakli Sürgün mü Soykırım mı (Belgeler), Ato Yayınları, Ankara.
- HALAÇOĞLU, Yusuf, Sürgünden Soykırıma Ermeni İddiaları, Babıali Kültür Yayıncılığı, İstanbul, Ekim 2008.
- HÜSEYİN, Asaf, Ortadoğu'da Devlet ve Terör, Çev.: Taha Cevdet, Pınar Yayınları, İstanbul, 2004.
- KANTARCI, Şenol, Sedat Laçiner vd., Ermeni Sorunu El Kitabı, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 2003.

- KIRÇAK, Çağlar, *Meşrutiyetten Günümüze Gericilik*, İmge Kitabevi, Ankara, 1994.
- KİRİŞÇİ, Kemal, Gareth M. Winrow, *Kürt Sorunu: Kökeni ve Gelişimi*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, Eylül 1997.
- KONGAR, Emre, *Küresel Terör ve Türkiye*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2001.
- LACQUEUR, Walter, *The Age of Terrorism*, Boston/ Toronto, 1987; ayrıca bkz. Roy Gutman, *Crimes of War*, New York, 1999.
- MANAZ, Abdullah, *Dünyada ve Türkiye’de Siyasal İslamcılık*, Ulusal Birlik İçin Düşünce-Eylem Vakfı Yayınları, İzmir, 1998.
- MARCUS, Aliza, *Kan ve İnanç: PKK ve Kürt Hareketi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009.
- Münir Süreyya Bey, *Ermeni Meselesinin Tarihçesi (1877-1914)*, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2001.
- ÖLMEZ, Adem, *İstanbul'da Sosyal Barışın Bozulması: İstanbul Ermeni Olayları ve Yahudiler*, Kurtuba Kitap, İstanbul, Mart, 2010.
- ÖNEY, Ramazan, *21’inci Asrın Ufkunda Türkiye*, Marifet Yayınları, İstanbul, 1996.
- ÖRGÜN, Fuat, *Küresel Terör*, Okumuş Adam Yayınları, İstanbul, 2001.
- ÖZÇELİK, İsmail, *Ermeni Sorunu ve Gerçekler*, Ankara, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, 2005.
- ÖZDAĞ, Ümit, Metin Öztürk, “*Terörizm İncelemeleri*”, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayını, Ankara, 2000.
- ÖZKAN, Zafer, *Tarihsel Akışı İçerisinde Terörden Politikaya Ermeni Meselesi*, Kişisel Yayını, İstanbul, 2001.
- ÖZKAN, Tuncay, *CIA Kürtleri: Kürt Devleti'nin Gizli Tarihi*, Alfa Yayınları, 2004.
- ÖZTÜRK, Hıdır, *Tarihimizde Tunceli ve Ermeni Mezalimi*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1984.
- PİRİM, Oktay, Süha Örtülü, *PKK’nın 20 Yıllık Öyküsü*, Boyut Kitapları, İstanbul, 1999.

SEKİ, Yusuf, Dış Basında Ermeni Meselesi: 1999-2003, Başbakanlık Basın-Yayın Enformasyon Genel Müdürlüğü, Ankara, 2004.

SOYARSLAN, Doğan, Ceza Hukuku Genel Hükümleri, Yetkin Yayınları, Ankara, 1998.

SÖNMEZ, Ergün, Kapitalizmin Emperyalist Sürecinde: Kürt Özgürlük Hareketi ve PKK'nın Rolü, Tevn Yayınları, 2006.

ŞEHİRLİ, Atilla, "Türkiye'de Bölücü Terör Hareketleri ve Devletin Aldığı Tedbirler", Burak Yayınları, İstanbul, 2000.

ŞİMŞİR, Bilal, Ermeni Meselesi: 1774-2005, Bilgi Yayınevi, Ankara, Temmuz 2007.

ŞİMŞİR, Bilal, Şehit Diplomatlarımız, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2001.

TUNÇAY, Mete, Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek Parti Yönetiminin Kurulması (1923-1931), Yurt Yayınları, Ankara, 1981.

TURAN, Şerafettin, Türk Devrim Tarihi, Yeni Türkiye'nin Oluşumu 1923-1938, 3. Kitap, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1995.

YETKİN, Çetin, Serbest Cumhuriyet Fırkası Olayı, Karacan Yayınları, İstanbul, 1982.

ZAFER, Hamide, Milletler Arası Metinler ve 3713 Sayılı Terörle Mücadele Kanunu Işığında Ceza Hukukunda Terörizm, Beta Yayınevi, İstanbul, 1999.

ZAFER, Hamide, Sosyolojik Boyutuyla Terör, Beta Yayınları, İstanbul, 1999.

II. Makaleler

ARIBOĞAN, Deniz Ülke, "Terörizme Karşı Kurumlar Arası Koordinasyon", Küresel Terörizm ve Uluslararası İşbirliği Sempozyumu, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 2006.

ATAÖV, Türkkaya, "Terörün Arkasında Kim Var?" ,New Perspectives Quarterly Türkiye Dergisi, C.5, 2003.

AYSAL, Necdet, "Yönetmel Alanda Değişimler ve Devrim Hareketlerine Karşı Gerici Tepkiler: Serbest Cumhuriyet Fırkası - Menemen Olayı", Ankara Üniversitesi, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Atatürk Yolu Dergisi, S.44, Güz 1009.

AZARKAN, Ezeli, "11 Eylül Terör Saldırıları Sonrası Dönemde Birleşmiş Milletlerin Uluslararası Terörizm Konusundaki Tutumu", Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.12-13, S.16-17, Yıl.2007-2008.

BAŞEREN, Sertaç, "Terörizm: Kavramsal Bir Değerlendirme", Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayını, Ankara, 2000.

BLUMENAU, Bernhard. "The United Nations and Terrorism. Germany, Multilateralism, and Antiterrorism Efforts in the 1970s", Palgrave Macmillan, 2014.

CHALIAND, Gerard. *The History of Terrorism: From Antiquity to al Qaeda*. Berkeley: University of California Press, 2007. "A History of Terrorism", by Walter Laqueur, Transaction Publishers, 2000.

DEDEOĞLU, Beril, "Terörizm Üzerine Karşılaştırmalar: Bermuda Şeytan Üçgeni", Düünden Bugüne Avrupa Birliği, (Ed: Beril Dedeoğlu), Boyut Kitapları, İstanbul, 2003.

DÖNER, İsa, "Uluslararası Hukukta ve Türk Hukuku'nda Terör ve Terörizm", e-Akademi, Eylül 2005/ Sayı 43.

DÖNMEZER, Sulhi, "Tedhişçilik Üzerine", Devir, 6.

EKİCİ, Niyazi, M. Alper Sözer, Selçuk Atak, "İdeoloji ve Örgütsel Yapının Örgüte Eleman Kazanma Üzerindeki Etkisi: Türkiye'de DHKP/C ve Hizbullah Örneği", Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi, C.1, S.1, 2010.

GÜN, Rengin Ö., "Uluslararası Terörizm: Dünya Savaşının Yeni Boyutu", Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C.2, S.4, 2000.

HUTİNGTON, Samuel P., "İslam Bütünleşebilmiş Değil", Der.: Mehmet Ali Civelek, Küreselleşme ve Terör II; Terörizm Saldırganlık ve Savaş, Ütopya Yayınları, Ankara, 2001.

İNAN, Yüksel, "Uluslararası Örgütler ve Terörizme Mücadele", Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 1983, Cilt:1, Sayı:1-2.

ÖZEREN, Süleyman, M. Alper Sözer, Süleyman Demirci, "Terör Örgütlerinde Militan Kimlik Profili: Türkiye'de Hizbullah Örneği", Terörün Sosyal Psikolojisi Dergisi, 2010.

SARAÇLI, Murat, "Uluslararası Hukukta Terörizm", Gazi Üniversitesi, Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XI, Sa.1-2,.2007.

TAŞÇIER, Feysel, "Küresel Bir Tehdit: Terörizm", Uludağ Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Felsefe Dergisi, Güz - 2006, S.7.

TAVAS, Taner, "Terörizmin Psikolojisi ve Hedefleri", Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayını, Ankara, 2000.

TORUN, Abdullah, "Siyasal Terörizm: Neden ve Sonuçları Üzerine Bir İnceleme", Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, C.3, S.1, Ocak 2003.

YAYLA, Atilla, "Terörizm Çeşitleri ve Temel Özellikleri", Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, C.45, S.1-4, Ankara, 1990.

III. Tezler

ANDAÇ, Zeynep, Ortadoğu'da Siyaset ve PKK, Gazi Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2000.

AVCI, Engin, Radikal İslamcı Terörizmin Meşru Gösterilmesi: Türkiye Hizbullahı Örneği, Kara Harp Okulu, Savunma Bilimleri Enstitüsü, Güvenlik Bilimleri Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2011.

AYDIN, Taner, Türkiye'de Narko Terörizm ve PKK / KONGRA - GEL Terör Örgütü'nün Rolü, Gazi Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2007.

BERK, Osman Tunahan, Türkiye'de Dini Motifli Terör, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2010.

CANSEVER, Tuğba, Radikal İslamî Söylemlerde Kullanılan Kavramların Kuran'da İfade Ettiği Anlamlar, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi (KSÜ) Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri, Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş, 2007.

ÇAKICIOĞLU, Ali, Din-Terör İlişkisi ve Dini Değişme, KSÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş, 2007.

DEMİR, Erhan, Bölücü Terör ve Uluslararası Boyutları, Hacettepe Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2004.

DİLMAÇ, Sabri, Uluslararası Bir Sorun Terörizm ve Türkiye, Gazi Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1996.

ERGÜL, Hakan, Kürdistan İşçi Partisi (PKK) Terör Örgütü: Etnik Terörün Fikri Yapısı, Anatomisi ve Şiddet Stratejileri, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bolu, 2007.

GÜRTEKİN, Hüseyin, Hizbullah Terör Örgütü: Yapılanması, Faaliyetleri ve Son Durumu, Polis Akademisi, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Suç Araştırmaları Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2008.

İŞERİ, Reyhan, Türkiye’de Etnik Terör: Asala ve PKK Örneği, Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2008.

KARAŞ, Zeynep, Ermeni Terör Örgütü: Asala, Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2007.

MURATOĞLU, Enver, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2007.